

BARÓCZY SÁNDOR FELJEGYZÉSEI
A MAGYAR NEMESI TESTŐRSÉG
ÉLETÉBŐL 1760–1800-IG

ÖSSZEÁLLÍTOTTA 1829-BEN:
KRUDY FERENC
TESTÓRHADBÍRÓ

MAGYARRA FORDÍTOTTA:
K. LÁSZLÓ JÓZSEF
M. KIR. IGAZGATÓ-TANÁR

KIADJA A M. KIR. HADILEVÉLTÁR
BUDAPEST, 1936

BÁRÓTZI SÁNDOR.

ELŐSZÓ

Hadilevéltárunk 1936. szeptember elején, Budavár felszabadításának 250 éves ünnepén indította meg a török-hódoltság korabeli okmányokkal foglalkozó füzetével azt a kiadványsorozatot, amelyben a szakemberek és a történetkedvelő magyar olvasóközönség rendelkezésére bocsátjuk és ismertetjük Hadilevéltárunk világháború előtti iratanyagának különösen érdekes darabjait.

E sorozat második füzeteként most a régi magyar nemesi testőrség irataiból ismertetünk egy füzetet, amelyet Krudy Ferenc, a testőrség hadbírája állított össze hari Báróczy Sándornak, a híres testőr-írónak naplószerű feljegyzései után német nyelven.

Ez a füzet a testőrség levéltárában azóta is mint „Báróczy-Napló” szerepelt.

Báróczy feljegyzéseinek hiteles szövegét K. László József m. kir. igazgató-tanárnak, Hadilevéltárunk egyik tagjának, magyar fordításában bocsátjuk e füzetben a történelmet kedvelő nagyközönség elé. Lapjain nem találkoznak világrengető hadi vagy politikai eseményekkel, hanem csupán a testőrség mindennapi életének apró-cseprő dolgaival. Megismerjük a testőrszolgálat részleteit és az udvari élet sok érdekes jeleneit. Örömmel állapíthatjuk meg abból azt a nagy megbecsülést, amelyben Mária Terézia és II. József a testőröket részesítették és azt, a lakosság minden rétegéből feljük áradó nagy tiszteletet és szeretetet, amellyel a bécsiek az udvar fényét annyira emelő daliás magyar tiszteket körülvették. A német Bécsnek egy kicsiny, de általános tiszteletnek örvendő *magyar* szigete volt a magyar gárda, az udvari életnek és a császárváros előkelő társaságainak számottevő tényezője.

Báróczy feljegyzései sok humorcs, kedves jelenetet is őriztek meg számunkra a testőrség életéből. Ha pedig szomorú, a testőrségnek vagy egyes tagjainak hírüvére árnyékot vető eseményről kellett megemlékeznie, ezt tárgyilagosan, sine ira et studio tette.

Hogy a magyar nemesi testőrség milyen sok értékes embert adott nemcsak a hadseregnek, hanem a magyar közéletnek és irodalomnak, — azt jól tudjuk. A bécsi késői barokk, majd rokokó élet színes világában élő daliás magyar gavallérok nem puhultak el a pompás udvari élet forgatagában, hanem mind a harcmezőn, mind az ország politikai szinpadán férfiasan megállották helyüket. Krudy Ferenc nagy szolgálatot tett nekünk azzal, hogy Báróczy feljegyzéseit megőrizte és hogy annak utolsó fejezeteiben felsorolta azoknak a kiváló magyar testőröknek neveit, akik későbbi életükben jelentősebb szerepekhez jutottak.

Szükségtelen e helyen Báróczy Sándor személyével külön részletesen is foglalkozni, hiszen ő a testőrök vezetőjének. Bessenyei Györgynek nyomában, az irodalomtörténet halhatatlan alakjai között szerepel. Érdekes, ellentétekből összetett egyéniség volt. Mint erdélyi köznemes családból származó ifjú, a testőrség felállításakor, 1760-ban Bécsbe vágott, legelső sorban azért, hogy műveltségét fejlessze. Bejutása nem volt könnyű. Megyénének (Alsó-Fehérmegye) rendjei nem szívesen küldték, mert vézna, alacsony testalkatával, rút arcával nem igen illett a kiválogatott, szép testőrifjak testületébe. De Mikos István gróf ismerte Báróczy fenkölt gondolkodását, nagy műveltségét és azzal hallgattatta el a Báróczy felküldését ellenzőket, hogy: „... benne egykor az egész nemzet meg fog dicsőíttetni”. Nem csalódott. Báróczy előnytelen külseje mögött rendkívül értékes lélek lakozott. Fogyatkozásait ismerte, ezért inkább magába vonult, könyvei közé. De testőtársai hamar felismerték lelkületének tisztaságát, csodálatos nyelvérzékét, választékos beszédmodorát, s amikor francia munkák fordításával a franciás iskola hivatott művelői közé küzdötte fel magát, már senki sem ütközött meg szerény, bátortalan fellépésén és félszeg külsején. Szenvedélyesen sikraszállt a magyar nyelv tisztítása mellett; munkáiban az erkölcsök nemesítésére s hazafiságra intette kortársait. Bécsben is törhetetlen hűséggel ragaszkodott hazájához. Egyik kitűnő munkáját, Calprenède Kasszandrájának fordítását a dicső magyar nemzetnek ajánlotta, s előszavát ezzel végzi: „... minthogy nem is várhatok dicsőségesebb véget benne, mintha azoknak, kiknek egyedül kedveikért fordítottam, tetszését megnyerhetem, és általam megbizonyíthatom, hogy senki sincsen, aki nagyobb tisztelettel viseltessék a dicső Magyar Nemzethez, mint Báróczy Sándor”.

Életének második felében az irodalom iránti szeretetét és szenvedélyét háttérbe szorította egy másik, akkor divatos szenvedély, az aranycsinálás. Vegyészettel azelőtt is mindig szívesen foglalkozott, — ezt Hadilevéltárunk testőriratai kö-

zött található minősítvényi táblázatai is bizonyítják. Az alchimia meddő kutatásai és a testőrszolgálat mindennapi gondjai között élte utolsó éveit. 1809. karácsony estéjén fejezte be földi pályafutását 73 éves korában.

A napló német szövege az akkori cikornyás, körülményes, de mégis eredeti zamatú nyelven van írva. A magyar fordításban igyekeztünk ezt, amennyire lehetett, figyelembe venni. Ezért meghagytuk eredeti alakjukban például az udvari szolgálatban előforduló kifejezéseket, amelyeket az akkori magyar nyelvhasználat is így emlegetett.

Érdekes, hogy Báróczy milyen rajongással beszél feljegyzéseiben II. József császárról. Ennek magyarázata az lehet, hogy II. József — mint a leírásból kitűnik, — a magyar testőröket nagyon szerette, kiváló használhatóságukat békében és háborúban nagyra tartotta, személye tehát Báróczynak, aki lelkes hazafi, szíve-lélekkel magyar testőr volt, — igen rokonszenves lehetett. Ez a vélemény József császárról azért is nagyon érdekes, mert eltér attól a felfogástól, amely II. Józsefet nem tartotta a magyarok barátjának.

A magyar irodalom szempontjából nagy veszteség, hogy Báróczy naplóját nem írta meg részletesebben és magyar nyelven. Jellemrajzához azonban ezek a — gyakran összefüggés nélküli — feljegyzések is érdekes adatokat nyújthatnak. Az utolsó fejezetekből kitűnik írójuk nemes, hazafias gondolkodása és az a felfogása, amellyel a nemesi testőrség rendeltetését megítéli. Jellemes, művelt ifjak iskolájának tekintette azt s hogy mennyire igaza volt, — azt a magyar közéletben a XVIII—XIX. században nagy szerepet vitt sok olyan férfi élete bizonyítja, akik ifjú korukban a magyar gárdában szolgáltak.

Budapest, 1936. karácsony hetében.

A Hadilevéltár főigazgatójának megbízásából

Markó Árpád alezredes,

a levéltári osztály vezetője,

a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

Annalen

Der kön. ung. adel. Leibgarde.

Seit ihrer Errichtung im Jahre 1760.

bis zum Jahre 1800.

Von

Alexander v. Barótyi,

kl. Oberstleutnant, und Premier. Hauptmann
in Long de könig. ungar. adel. Leibgarde.

Mitgeteilt zu dem Zwecke der Herausgabe eines Verzeichnisses der könig. ung.
Leibgarde. von Administration und Organisation, mit
Beschreibung und Verzeichnis der Dienst, der kl. Generalfeldzeug,
Majorat, und Capitänat der könig. ungar. adel. Leibgarde
Herrn Nicolaus v. Esterházy, von dem Leutnant und
Leibgarde l. t. Herrn Lehmann von Károlyi, im Jahre 1827,
auf dessen Verlangen von H. v. Barótyi die Herausgabe dieses
Annalen ist.

A kézirat címlapja.

A
MAGYAR KIRÁLYI NEMESI TESTŐRSÉG
ÉVKÖNYVEI

A TESTÜLET 1760-BAN TÖRTÉNT ALAPÍTÁSÁTÓL
KEZDVE AZ 1800. ÉVIG

IRTA

BÁRÓTZI SÁNDOR

CS. KIR. ALEZREDES,

ÉS ELSŐ ÖRMESTER A M. KIR. NEMESI TESTŐRSÉG
TESTÜLETÉBEN.

KÖZREBOCSÁTOTTA
1829 NOVEMBERÉBEN

A M. KIR. NEMESI TESTŐRSÉGGEL, ANNAK ÜGYKEZELÉSÉVEL
ÉS SZERVEZETÉVEL FOGLALKOZNI AKARÓ TÖRTÉNETÍRÁS
SZÁMÁRA, — ESTERHAZY MIKLÓS HERCEG, CS. KIR. TABOR-
SZERNAGY ÚR ÖFÖMÉLTÓSÁGÁNAK, A M. KIR. NEMESI TEST-
ŐRSÉG KAPITÁNYÁNAK TUDDÁVAL ÉS RENDELETÉRE KRUDYI
KAPITÁNY ÚR, AZ EMLÍTETT TESTŐRSÉG HADBÍRAJA, AKINEK
ALLÍTÁSA SZERINT IS BÁRÓTZI ÚR AZ ÍRÓJA EZEKNEK AZ
ÉVKÖNYVEKNEK.

¹ Krudy Ferenc született Pozsonyban 1796-ban. 1814-ben a br. Máriássy 37. ezredben zászlóssá nevezték ki. 1821-ben a 2. huszárezredben főhadnagy hadbíró. 1828-ban mint századost helyezték át a nemesi testőrséghez hadbíróként. 1837-ben a k. k. Arcièren Leibgarde-hoz került.

RÖVID TÁJÉKOZTATÁS AZ ÉVKÖNYVEK ÍRÓJARÓL.

Bárótzai Sándor úr előbb, mint első irnok az erdélyi főkormányshéknél, majd mint számvizsgáló az adóügynél teljesített szolgálatot.

1761 október 1-én került a m. kir. nemesi testőrséghez. ahol 1783-ban másod-örmesteri kinevezést kapott, 1790-ben pedig másod-örmesteri fizetéssel első-örmesterré lépett elő.

1792-ben reá bízták a magyar testőrség gazdasági ügyeinek vezetését, és 1794-ben valóságos első-örmesterré nevezték ki. Fokról fokra emelkedett továbbra is és 1809 december 24-én halt meg Bécsben, mint cs. kir. ezredes és családjának utolsó sarja.

Bárótzai a magyar irodalom terén szinte úttörő munkásságot végzett. Ötöle jelentek meg 1774-ben „Kaszandra”, 1775-ben erkölcsi elbeszélései és levelei „Erkölcsei Mesék” címmel; aztán az „Erkölcsei Levelek”. Magyarra fordította Calprenède egyik regényét és Dusch erkölcsi leveleit. Hosszabb ideig foglalkozott alchimiával is, ami — sajnos — eltérítette értékes irodalmi törekvéseitől. 1790-ben írta meg „A védelmezett magyar nyelv” című értekezését, majd „Az új Adeptus”-t és „Rózsikának titkai”-t.

Lehet, hogy a haza Bárótzai biztatásának és példaadásának köszönheti azt is, hogy Kisfaludi, aki Barótzit még a testőrségnél érte, megírta nagyszerű Himfy-jét, a magyar költészetnek ezt a remekművét, amelyet több színpadi műve (Stibor stb.) követett. Ez utóbbi művek kelleme, elméssége és szépsége „a magyar Kotzebue” nevet szerezték meg lángelméjű írójuknak.

(Részben a Magyar Plutarch-ból, Pesth, 1816. II. Y.)

*Summae prudentiae est ita praeterita
agnoscere, ut futuris prospiciatur.*

Corn. Nepos.

RÖVID BEVEZETÉS

Minden dolog folytonos változásokon megy keresztül. Minden nap új események történnek, amelyeket még újabbak követnek. A könyörtelen idő végül mindent megemészti.

Az emberek emlékezetében a dicső tettek épúgy elmosódnak, mint az aljas cselekedetek. A legnagyobb városok, a legpompásabb emlékművek is összeomlanak, romokká válnak. elporladnak; csak az események és a tettek emlékét menti meg a történetírók tolla az utókor számára.

Hol volnának az Agamemnonok, hol az Ulissesek, az Achillesek, hol a jó Antoninusok, a Marcus Aureliusok és a Trajanusok, de hol volnának a Tiberiusok, a Diocletianusok és a Nérók is, az emberi nemnek ezek a söpredékei, hol volna a jók és a gonoszok egész sora, ha az előrelátó régi kor amazokat például, emezeket pedig a megvetés tárgyaiul a világ szemei elé nem állította volna.

Talán éppen ezek a megfontolások voltak azok, amelyek a cs. kir. első főudvarmesterben, az összes cs. kir. testőrsek ezredesében, Starhemberg György Ádám herceg úr² ökegyelmességében azokat az atyai érzelmeket felkeltették, amelyeknek köszönhető, hogy az ő gondjaira bízott m. kir. nemesi testőrség története, az annak keletkezésére, 1800-ig való fennállására és az ebben az időszakban történt összes jelentős eseményekre vonatkozó adatokkal egyetemben az utókor számára megörökítettett, — ami kifejezője volt annak a vonzalomnak is, amelyet a herceg a magyar nemzet iránt érzett.

Ez az állam szolgálatában becsületben megőszült miniszter — nagyon helyesen — bizonyára úgy gondolkozott, hogy ha egy-egy véres csatát az emberek ragyogó dicshimnuszokkal tudnak megünnepelni, s zengzetes győzelmi dalokkal megénekelni, hogyha poros levéltárakban porladó okleveleket keresnek össze nagy fáradsággal csak azért, hogy egy-egy család, vagy egy-egy személy nevét dicsfényvel vehessék körül.

² Starhemberg György Ádám herceg született 1724-ben. Titkos tanácsos és az államtanács minisztere. 1765-ben birodalmi hercegi rangot kap. Meghalt 1807.

akkor a méltányosság valóban úgy kívánja, hogy megmentes-
senek a feledés veszélyétől olyan intézmények is, amelyek egy
egész nemzettel éreztették legjótékonyabb hatásukat.

Mária Terézia, a dicső emlékezetű császárné- királynő, ez
a magyarok szemében elfelejthetetlen fejedelemasszony, a
nemzet odaadó hódolatától és különösen az ú. n. örökös-
södési háború folyamán ismételtel teljesített szolgálataitól
meghatva, részben a hozzá hűségesek iránti elismerésének ki-
fejezésére, részben azzal a politikai céllal, hogy a német és a
magyar nemzet között az egymás iránti bizalmat fokozza, —
az ország előkelőségeinek hozzájárulásával még a hétéves há-
ború folyamán arra az elhatározásra jutott, hogy magyar
testőrséget szervez, amely az egész államra, de különösen a
magyar hazára hasznos intézmény lesz.

Ebből a célból díszes alapítólevél készült, és a testőrség,
mint katonai testület számára alkalmas szabályzatokat szer-
kesztettek. Az előbbi különleges kedvezményeket, előjogokat
adott és nagyon szép reményeket nyújtott a testőröknek a
jövőre nézve, az utóbbi pedig feladataikat és kötelességeiket
állapította meg.

Ezt a diplomát — a hozzájárulásra való felszólítás kísé-
retében — megküldték Magyarországnak, Erdélynek, Horvát-
országnak és kihirdették az összes vármegyéknek. A benne
foglalt kedvezmények a nemzetben olyan nagy örömet keltet-
tek, hogy az a testőrség fenntartására évenkénti 120.000 fo-
rintot szavazott meg, a magyar ifjúság becsvágyát pedig any-
nyira fokozták, hogy a legelőkelőbb családok sarjai vetélked-
tek azért a kiüntetésért, hogy ennek a testőrségnek tagjai
lehessenek.

Intézkedés történt aziránt, hogy a magyar testőrségbe
felveendő ifjak semmiben hiányt ne szenvedjenek, ami alkal-
mas lehet arra, hogy természetes képességeiket, ügyességeiket
kifejlessze, s így a testőrök az államnak hasznos szolgálato-
kat tehessenek.

Hogy a nemesi testőrség az anyai gondoskodást mutató
királynő és az ország várakozásainak mennyiben tudott meg-
felelni, azt a következő lapok tartalmából tudja majd az olvasó
megítélni.

ELSŐ RÉSZ

1.

A m. kir. nemesi testőrséget az 1760. év júniusában állították fel és tagjai számát 120 főben állapították meg. A parancsnoki állásokat a következő személyek nyerték: kapitány lett Pálffy Lipót gróf,³ cs. kir. tábornagy és magyarországi főhadparancsnok, — alkapitány Pálffy János gróf⁴ cs. kir. vezérőrnagy, — főhadnagy Rhédey János gróf⁵ cs. kir. vezérőrnagy és alhadnagy Erdődy János gróf⁶ cs. kir. alezredes.

Lelkiekben a testület a tábori vicarius fennhatósága alá tartozott. Udvari szolgálati ügyekben a cs. kir. első főudvarmesternek, bírósági ügyekben a cs. kir. udvari haditanácsnak, gazdasági ügyekben pedig, mint az ország képviselőjének, a magyar királyi udvari kancelláriának volt alárendelve, amelytől javadalmazását is kapta.

A testőrszolgálatra alkalmas egyéneket kiválasztani, azokat egyenruhával ellátni, lovászlégényeket toboroztatni, lovakat és minden egyéb szükséges dolgot beszerezni, mindez a

³ Pálffy Lipót gróf született 1716-ban. 1741-ben tábornok. 1758-ban kوروناőr, 1760-ban tábornagy és a magyar nemesi testőrség első kapitánya és parancsnoka. 1762-ben megváltik a testőrségtől és magyarországi főhadparancsnok lesz. Meghalt 1773-ban.

⁴ Pálffy János gróf született 1728-ban. Borsod vm. főispánja, 1759-ben tábornok, 1760-ban az újonnan felállított magyar nemesi testőrség alkapitánya. 1762-ben altábornagy, 1784-ben mint tüzérségi tábornok ment nyugalomba.

⁵ Rhédey János gróf született 1713-ban. 1758-ban a Haller-gyalogezredben szolgált mint ezredes. 1760-ban az újonnan felállított magyar nemesi testőrség főhadnagyává nevezték ki és elnyerte a tábornoki rangot. 1761-ben a bécsi testőrpalota parancsnokává nevezték ki. 1767-ben mint altábornagy hagyta el a testőrséget. Meghalt 1768-ban.

⁶ Erdődy János gróf alezredesi ranggal került az újonnan felállított magyar nemesi testőrséghez. Itt mint első őrmester szolgált. Résztvett az 1762/3. évi hadjáratban és mint ezredes került el a testőrségtől a Széchenyi-huszárezredhez. Mint lovassági tábornok halt meg.

sok feladat Pálffy és Rhédey tábornokoknak jutott. Ez utóbbi kapott megbízatást a testőrség gazdasági ügyeinek a vezetésére is.

Hogy ezeket a feladatokat a lehető legnagyobb gyorsasággal megoldhassa, Pálffy János gróf tábornok a hadrakelt seereghez utazott, hogy ott az ezredekől testőrszolgálatra alkalmas 40 olyan fiatal nemes embert válogasson ki, akik vagy mint főtisztek, vagy mint hadapródok már szolgálatot teljesítettek. Ezeket Pozsonyba rendelte, arra a gyülekező-helyre, ahol a testőrség megszervezésének történnie kellett.

Ugyanezeket a teendőket Erdélyben Rhédey gróf tábornok látta el, aki a polgári egyének közül választott ki testőrszolgálatra alkalmas fiatalembereket. A többi ifjakat hasonló céllal a magyarországi és a horvátországi vármegyék jelölték ki és küldték fel Pozsonyba.

2.

Mikor a személyzet összegyűjtésével elkészültek, a testületből három brigádát, „dandárt” alkottak, melyek mindegyike 40 gárdistából állt, s amelyek mindegyikéhez 1 alhadnagy, 2 főhadnagyi ranggal bíró másod-örmester és 1 kapitányi ranggal bíró első-örmester tartozott. Ezeknek a dandároknak mindegyike két-két alosztályra tagozódott, amelyek egy-egy másod-örmester parancsnoksága alatt állottak. Az első- és a másod-örmestereket a cs. kir. hadsereg tisztjei közül nevezték ki.

A testőrség állományát még a következő egyénekkel egészítették ki: egy káplán, egy hadbíró (főhadnagyi ranggal), egy számvivő (alhadnagyi ranggal), egy orvos, egy sebész, egy élésmester, egy hadírnök, egy porkoláb, egy házgondnok, egy kapus, egy betegápoló és hat háziszolga.

Két-két tiszthez (lehetőleg olyanokhoz, akiket a lovasbarátság erősebb szálai fűztek egymáshoz) egy-egy lovászt osztottak be. Az első- és a másod-örmesterek mindegyike azonban külön lovászlégényt kapott. Ilyen módon a lovászok száma 69 volt.

3.

A megszervezett m. kir. testőrség 1760 júniusától ugyanazon év szeptemberéig Pozsonyban tartózkodott. Akkor útra kelt és néhány nappal a boldog emlékezetű II. József császár (akkor még főherceg) első házasságkötése, a parmai infans-

nővel október 6-án történt egybekelése előtt, 1760 október 2-án érkezett Bécsbe.

Pozsonyi tartózkodásának napjai alatt a gárdát a fáradhatatlan szorgalmú Erdődy gróf a fegyverfogásokban és a zártrendi gyakorlatokban gyalog és lóháton olyan pompásan kiképezte, hogy a testőrség — a szakértők megállapítása szerint — a hadsereg legjobban kiképzett csapatai közé volt számítható. Ez a szorgalmas gyakorlatozás tovább folyt még egy pár esztendeig. Eppen a testőröknek a fegyverfogásokban való kiválóságával és az ezen a téren szerzett hírnevével magyarázható, hogy később, amikor arra került a sor, hogy Lipót főhercegnek, a későbbi II. Lipót császárnak gyakorlati katonai ismereteket kellett elsajátítania, a magyar testőrséget bocsátották a főherceg rendelkezésére, ezt kellett vezényelnie. Ezek a gyakorlatozások sokszor az egész udvar és a tábornoki kar jelenlétében történtek s azokkal a magyar gárda általános tetszést aratott.

4.

A bécsi bevonulás alkalmával történt, hogy Pálffy gróf tábornok, aki a csapatot vezette, előrelátó gondosságból a lovászokat a porkoláb vezetése alatt előreküldte, azért, hogy azok közben lovaikat az istállóba beköthessék, és azután uraik fogadására megjelenhessenek.

A kíváncsiság, hogy az új testőrséget láthassák, nem hagyta nyugodni a bécsieket. Sokan St. Marx-ig, sőt majdnem Simmering-ig a bevonulók elé mentek. Amikor a lovászokat megpillantották, akik maguk is egytől-egyig jóképű, szépnövésű, fiatal magyar legények voltak, azt hitték, hogy azok a gárdisták. Sokan dícsérték őket, de voltak sokan, akik őszintén bevallották, hogy a magyar testőrségről elterjedt hírek után többet vártak volna. S már kezdtek is elszéledni a nézők, amikor a közeledő igazi testőrség kürtjeinek és dobjainak hangja őket ismét maradásra bírta.

A nem várt pompás látványtól elragadtatva, a meglepett tömeg örömjongásban tört ki és ez az újjongás kísérte a tovább haladó gárdát egészen a testőrségi palota udvaráig, amelyet minden oldalról el kellett zárni, hogy a kíváncsi tömeg benyomulását megakadályozhassák.

5.

Másnap a testőrség parancsot kapott, hogy az udvari istállók előtti térre vonuljon ki, ahol I. Ferenc István császár,

aki öccse, Lotharingiai Károly herceg és fiai: József, Károly és Lipót főhercegek társaságában lóháton, fényes kísérettel jelent meg, és Mária Terézia császárné-királyasszony, aki a főhercegnők, és több udvarhölgy kíséretében hintón érkezett, szemlét tartottak felette. A királynő elhaladt a felállított sorok előtt és azok között és a látottak felett legfelsőbb elismerésének adott kifejezést.

Harmadnap (október 4-én) a gárda fegyverek nélkül a Burg-ba vonult át, lóról szállt, felment a tükörterembe és Pálffy tábornok itt a kézcsókra járuló parancsnokokat és gárdistákat az uralkodónak egyenkint névszerint bemutatta.

6.

Ez alkalommal történt, hogy amikor az egyik testőrt, Rakovszky⁷ nevéen nevezve bemutatták, a császárné-királyasszony, aki a nevet „Rákóczi”-nak értette, a tábornokhoz fordult és azt mondta, hogy egy „Rákóczit” nem lát szívesen a testőrei között. A tábornok a félreértést természetesen azonnal eloszlatta.

7.

A testőrparancsnokokat és a kiválogatott gárdistákat mint az egész testület képviselőit, bemutatta aztán Pálffy gróf tábornok a cs. kir. első főudvarmesternek, a birodalmi alkancellárnak, a haditanács elnökének, a magyar udvari kancellárnak, és a többi miniszternek és udvari méltóságnak is, akik a testőröket mind nagyon szívesen fogadták.

A továbbiak során Rhédey gróf tábornok, mint palota-parancsnok („Hauskommandant”) az újonnan bevonuló gárdisták mindegyikét személyesen mutatta be a cs. kir. első főudvarmesternek, a magyar és az erdélyi udvari kancellárnak, valamint a többi udvari méltóságnak, aminek az lett a következménye, hogy az előkelőbb házaknál ezentúl mindenütt lehetett magyar gárdistákkal találkozni, sőt nem volt többé olyan követségi bál, ahol a meghívottak névsorában magyar testőrök ne szerepeltek volna.

⁷ Rakovszky Miklós testőrt megyéje küldötte 1760 szeptember 3-án az újonnan felállított magyar nemesi testőrségbe, honnan 1762. év tavaszán saját kérelmére elbocsájtott.

8.

Elérkezett József főherceg és Erzsébet pármái infánsnő egybekelésének napja, amely alkalommal a magyar testőrség azt a feladatot kapta, hogy a Kärntnerstrassén át és a Stock im Eisen-téren, a Graben-en és a Kohlmarkt-on felállított diadalkapukon keresztül a Burg felé haladó bevonulás fényét díszelgésével emelje. A nép üdvívalgása épúgy szólt a bevonulását tartó fiatal menyasszonynak, mint az őt kísérő pompás magyar testőrségnek.

9.

De a magyar testőrség az udvarnál is nagy kegyben állott. Mikor a bevonulás napjának estéjén az udvarnál fogadás volt, amelyre eljöttek egypáran a testőrök közül is, Rhédev tábornok, aki ifjú kora óta a gyalogságnál szolgált, s aki nagyon kényelmetlennek találta a testőregyenruhát, tábornoki szau purjel meqquh.uaadső A túlszűfolt fogadóterembe azonban a lakáj nem engedte belépni. Ez bosszantotta a tábornokot. A lakájnak egy magyar testőrre mutatva, aki éppen az ajtó mellett állt, megjegyezte, hogy oda, ahol egy alárendeltje jelen van, remélhetőleg neki, a tábornoknak is szabad lesz belépnie. A lakáj azonban bocsánatot kért és a kapott parancsra hivatkozott, amely szerint neki titkos tanácsosnál alacsonyabb rangú embert nem szabad bebocsátania, kivéve a magyar testőröket. Erre a tábornok eltávozott, rövid idő múlva újra megjelent magyar testőri egyenruhában, s most már azonnal beeresztették.

Éppen így történt minden akkor is, amikor II. József császár mint római király második mennyegzőjét, a Jozefa bajor hercegnővel való egybekelését ünnepelte. Ez alkalommal a főhercegek és a főhercegnők, mint szereplők, a schönbrunni operaelőadáson és a balettkarban vettek részt. A titkos tanácsosoknál alacsonyabb rangú urak — a magyar testőrség kivételével — itt sem jelenhettek meg.

10.

A magyar testőrség kötelessége általában véve az volt, hogy gondoskodjék a felséges udvarnak úgy személyi, mint egyéb vonatkozású biztonságáról. Ezért négy őrség felállítása vált szükségessé. Egy őrség került a császár mellé, egy má-

sik a császárné mellé, a harmadik őrség József főherceg mellett, a negyedik ennek felesége, az infánsnő mellett teljesített szolgálatot. Minden őrségre három magyar testőrt vezényeltek, akiknek az akkori hartschierosokkal együtt a 2-ik előszobában, az ajtó előtt kellett lőfegyverrel, éjjel-nappal őrt állaniok. E célból naponként egy másod-őrmeister parancsnoksága alatt 12 magyar testőrből álló őrséget vezényeltek a Burgba. Az új őrség a régít katonás szokás szerint, trombitával, zeneszóval felvonulva délután egy óraker váltotta fel. Hogyha azonban a felséges uralkodói családnak más tagjai is Bécsben tartózkodtak, mint pl. Lotharingiai Károly herceg, vagy ennek neje, a németalföldi főhercegnő,*) akkor ezek is kaptak ilyen díszőrséget.

11.

Amikor Jozefa királynő, a római király, a későbbi II. József császár második neje is meghalt és a legfiatalabb főhercegek, Ferdinánd és Miksa, akik együtt laktak, felserdültek, nekik is díszőrséget adtak, mindaddig, míg előbbi Milánóba, utóbbi pedig a kölni választó koadjutorává kijelöltetvén, Kölnbe nem utazott.

Ha az étkezés ideje következett, a felszolgált ételeket minden alkalommal egy arcière és egy magyar testőrnek kellett kísérnie, amikor is, épúgy, mint az őrségen, a német testőrök (az arcièrek) jobbról, a magyar testőrök pedig balról állottak, azért, mert amazokat a római birodalom testőreinek tekintették. Kivételt képezett e tekintetben az interregnum ideje, a II. József császár halála és II. Lipót koronázása között eltelt idő, amikor a magyar testőrök álltak jobbfelől.

12.

Hogyha az udvar a városi vagy a külvárosi templomokat látogatta, ami évenként többször is előfordult, minden alkalommal egy magyar testőr-„dandár” vett részt a kivonuláson rendes szolgálati öltözetben. A Burgban összeállított menetet egy első- és egy másod-őrmeister vezette. Egy másik másod-őrmeister a dandárból kikülönített 4 vagy 6 testőrrel a testőrségi palotából a szóbanforgó templomhoz lovagolt, és ott várta az udvar megérkezését.

* Ez a főherceggasszony már 1774-ben meghalt. (A másoló megjegyzése.)

Magyar testőr őrszolgálatban a kiválnő ajtaja előtt.
(Ottenfeld—Teuber: Die österreichische Armee.
Wien, 1895.)

Mihelyt az udvar kocsikba szállt, és az ú. n. spanyol udvarból (amely ott volt, ahol a mostani új, vagy szertartás-terem van) a Burgplatzra hajtattott, a testőrség az első-örmester parancsára kardot rántott, a kürtösök a díszjelet fújták. Az elvonulás befejeztével az első-örmester dandárával együtt az utolsó udvari hintót követve maga is megindult és a menetet kivont karddal a templomig követte. Ott az udvar őrizetét a másod-örmester vette át, az vezette a templom szentélyébe, s az vezette ki újból a kocsikhoz az istentisztelet befejeztével.

Nyáron, amikor az udvar Schönbrunnból látogatta a városi templomokat, a testőrgárda a menetet vagy a Mariahilfer-Strassen, vagy az udvari istállóknál, a Burg kapuja előtt várta.

A Schönbrunnból kiinduló udvari hintókat a testőrök úgy kísérték, amint rendes kilovaglásoknál volt szokás, egészen a testördandár felállítási helyéig. Ott a menetet az említett dandár vette át és kísérte kivont karddal a szóbanforgó templomig.

Vasárnaponként és ünnepnapokon az udvar a Burg udvari kápolnájában tartott istentiszteleteken vett részt. Ezekre esetenként 20—20 testőrből álló ú. n. templomi szolgálatot vezényeltek, amelyet az egyik másod-örmester vezetett a testőrségi palotából a Burgba, és állított fel sorfalként az első, második és harmadik előszobában. Itt is a német gárda állt jobbról, a magyar testőrség balról, s így várták a menetet. Mivel udvari szolgálatban vezényszavakat használni nem szabad, a másod-örmester, mihelyt az ajtókat nyílni, és az előjáró két lakájt a tükörteremből kilépni látta, botjával kopogva megadta az első jelet, melyre a testőrök kardot rántottak. Amint aztán a menetben az udvari méltóságok elhaladtak, és Őfelsége közeledett, a másodörmester botjával kopogva még egyszer jelt adott, mire a testőrök kardjukat tisztelegésre emelték és ebben az állásban megmaradtak mindaddig, míg Őfelségeik és a királyi Fenségek az egyik előszobából a másikba át nem haladtak. Ezután a másod-örmester botjával harmadszor és negyedszer is jelt adott, mire a testőrök vigyázz-állásba visszakoztak, illetve kardot rejtettek.

Nagyobb ünnepnapokon, mint Mindenszentek napján, karácsonykor, három királyok napján, húsvétkor, amikor a császár nem az oratóriumban, hanem lent a templomban hallgatott istentiszteletet, abban a pillanatban, amikor Őfelsége az előszobákban felállított testőrök sorfala közt már áthaladt, de az utolsó előszobából a folyosóra még ki nem lépett, a gárdisták a császár mellé léptek, és pedig jobb felől az arciére-ek, bal oldalt a magyar testőrök, elől a másod-örmesterek, utá-

nuk a testőrök, úgyhogy a császárt egészen körülvették, s kivont karddal így kísérték le a lépcsőn végig a templomba, ahol a császár a számára felállított mennyezet alatt imaszámolyra térdelt, a gárdisták pedig, akik belépéskor kalapjukat és kucsmájukat levették, másod-örmestereikkel együtt, arccal az oltár felé, egy sorban a szentély körül állottak fel, s egészen az istentisztelet befejeztéig ott maradtak. Istentisztelet után a császárt ugyanolyan módon ismét visszakisérték, és újból sorfalat állva bevárták, míg Ófelsége az előszobákon át, soraik között lakosztályába vissza nem vonult.

Szent András napján van az arany gyapjas-rend, Szent Imre napján a Szent István-rend, és Terézia napján a katonai Mária Terézia-rend ünnepe. Az első kettőn a rend lovagjai az illető rend egyenruhájában, az utóbbin a rend szalagjait felöltve jelentek meg a császárral, mint az összes rendek nagymesterével, s kísérték őt az udvari kápolnába, ahol a testőröknek a fentiek szerint kellett teendőiket ellátni.

Istentisztelet után rendi lakoma következett. Ennél a császár az egyik asztalfőn ült, mennyezet alatt, egészen egyedül, vagy az uralkodó-család azon tagjai társaságában, akik az ünnepeit rend lovagjai voltak. A rend többi lovagjai egy másik, a császár asztalától 3—4 lépésnyi távolságban felállított asztalnál ültek. A testőrök kivont karddal álltak jobb és bal felől, az uralkodó baldachinjánál kezdődő sorokat alkotva, s alul még egy harmadik soruk következett, úgyhogy három szárnyat formálva a testőrök mind a két asztalt körülvették. Itt meg kell jegyezni, hogy Szent Imre napján, amely magyar rend ünnepe volt, kizárólag csak a magyar testőrség látta el a szolgálatot, és pedig díszöltözetben, míg a többi rendek ünnepén a rendes öltözetében megjelent magyar testőrgárda szolgálatát az arciére-ekkel osztotta meg.

Megünnepelték a felséges császári család tagjainak születésnapjait és névnapjait is, amely alkalmakkor azonban a testőrségnek más teendője nem volt, mint hogy a testőrségi palotából a Burgba átlovagoljon, és az ünnepelt magas személy elé kézcsókra járuljon. Ez azonban az akkori, igen népes császári családban évenként nagyon sokszor megisméltődött.

Újév napján, amely a díszelgések nagy napja volt, hat kürtössel és a dobossal, a gárdakapitány személyes vezetés alatt az egész magyar testőrség kivonult díszöltözetben. A csapat a Burg udvarán lóról szállt és kézcsókra járult. Ennek megtörténte után a testőrség megint levonult, a Burgplatz-on lóra ült, s a testőrfőhadnagy vezetése alatt (mert a testőrkapitány és az alkapitány az udvarnál maradtak) ismét a testőrségi palotába tért vissza. A Burg kapuja elé érve a testőrfőhadnagy egy másod-örmestert 24 gárdistával és egy

kürtössel a csapatból kikülönített és a Burgba küldött vissza. Ezek a testőrök alkották a sorfalat a fentebb mondottak szerint a felséges udvar templomlátogatása alkalmával, valamint annál a nyilvános lakománál, amelyet Ófelségeik ezen a napon tartottak.

Úrnapján volt a gárda legerősebb templomi szolgálata minden esztendőben. Erre az egyik első-örmester parancsnoksága alatt egy dandár magyar testőr vonult ki díszöltözetben, míg a rangidős másod-örmester a gárdisták egy részével, akiknek a száma a körülményeknek megfelelően nagyobb, vagy kisebb volt a szerint, hogy az uralkodóháznak több vagy kevesebb tagja volt jelen, a Szent István-templomhoz volt kirendelve.

A dandár az udvart a Szent István-templomig kísérte s ott a templom főbejárata körül állott fel. Istentisztelet után kezdődött a körmenet. Mikor a menet végén az udvar megérkezett, a másod-örmester vette át a neki alárendelt testőrökkel annak gyalog menetben, levett kalppal való kíséretét, míg a testőrdandár kivont karddal, lóháton az udvart követte s így haladt a menet a stációkhoz. Amikor az utcákon felállított oltárok előtt evangélium-olvasás után a pap áldást osztott, a parancsnok vezényletére a testőrség kardot rejtett és levette kalpagját. Azután a menet az előbb leírt módon haladt tovább a következő oltárig, majd a Szent István-templomig s végül onnét vissza a Burgba.

Ennek a templomi szolgálatnak rendes körülmények között a Szent István-templom volt a színhelye, s csak egy-két esetben történt, hogy a körmenet az Augustiner Kirche-ből indult a városba. Ilyenkor a testőr-dandár ennél a templomnál állt fel s nem várt a Burgban az udvarra, amely az Augustiner Gang-on keresztül gyalog vonult a templomba.

13.

Hogyha a császári ház valamelyik tagja kikocsizott, azt a magyar testőrség lőfegyverrel, gyalog kísérte le a hintóig. Itt más, kivezényelt magyar testőrök várták a magas személyt lóháton, kivont karddal, s ők alkották a további kíséretet, és pedig, ha a császárról, vagy a császárnéről volt szó, négyen, ha pedig a császári háznak valamelyik fiatalabb tagjáról, akkor ketten.

Kezdetben ezeknek az utazást kísérő testőröknek kivont karddal, vállra vetett karabéllyal a kocs *mellett*, a hintó ajtajánál kellett lovagolniuk. Mivel azonban a főváros lakosságának nagy száma, és az utcák keskenysége miatt a kísérésnek

ez a módja mindig bajosabbá vált, a rendszer megváltozott, s attól kezdve a testőrség csak a magas személy kocsiba szállásakor rántott kardot, azután kardot rejtett és a hintó mögött lovagolt.

Hogyha a magas személy a kocsiból kiszállt és gyalogsétára indult, a testőrök is leszálltak lovaikról és gyalog kísérték urukat. Ilyenkor nagyon örültek annak a szerencsének, mely nekik a magas személy leereszkedő kegyességében osztályrészül jutott.

14.

Hajtóvadászatokon, ha a császár szarvast üldözött, a magyar testőröknek is utána kellett ugratniok. A körvadászatokon pedig, amelyeken rendszeren az egész udvar részt vett, a gárdisták leszálltak lovaikról, s azt a magas személyt kísérték el az álláson emelt sátorig, aki mellé beosztva voltak. Itt uruk mögé állottak s az volt a dolguk, hogy átnyujsák a gondjaikra bízott fejedelmi személynek a puskatöltővadász által megtöltött fegyvereket.

Messzebb vidékekre való utazásoknál a lovas magyar testőrökből kisebb különítményeket küldtek előre, amelyek bizonyos megállapított helyeken lóháton ülve, kivont karddal várták az udvar érkezését. Ezek a gárdisták az udvar érkezése után kardot rejtettek s úgy kísérték tovább a magas személyeket. Ilyenkor a felváltott testőrök mindig azon a helyen várták be az udvar visszaérkezést, ahol őket felváltották.

Ugyanígy történt az őrkíséret ellátása akkor is, ha az udvar Maria-Zellbe zarándokolt, vagy Liechtenstein herceghez vadászatra, a morvaországi Felspergbe, vagy Holicsba, vagy Schlosshofba, vagy Magyarországba, Pozsonyba utazott. Ilyenkor a testőrök a kijelölt állomásokon álltak készen az őrkíséreti és készülségi szolgálat ellátására.

Más volt az eljárás az Innsbruckba, Tyrolba, a Vácra és a magyar bányavárosokba való utazásoknál, amint ezt a továbbiak során látni fogjuk.

15.

Ha az udvarnál haláleset fordult elő, a királyi holttestet felnyitották, bebalzsamozták, aztán a cs. kir. udvari kápolnában helyezték közszemlére. Ilyen alkalmakkor két magyar testőr állt díszőrséget a ravatal mellett éjjel és nappal.

A temetés napján, amikor a belső részeket a Szent István-templomban lévő sírboltba, a szívet pedig az augusztinusokhoz szállították át, a kíséretet két lovas magyar testőr alkotta. A temetési menetben, ha a császári család egyik tagját temették, egy magyar testőr-dandár, ha pedig magát a császárt, vagy a császárnét temették, az egész magyar testőrség kísérte a koporsót a Josephsplatz-tól kezdve egészen a kapucinusok sírkamrájáig, ahol egy másod-őrmeister várta két gárdistával a halottat és kísérte le a sírkamrába.

16.

Ha a Burgban tűz ütött ki, a tűzoltóartalékként kivezényelt magyar testőrség az egyik éppen jelenlévő törzstiszt parancsnoksága alatt vonult a Burgba és a parancsnok az egyik másod-őrmentert a császári lakosztályba küldte, hogy a további legfelsőbb parancsokat kikérje.

A testőrség alapításától 1800-ig azonban sohasem volt eset arra, hogy a tűzvész annyira elharapózhatott volna, hogy a testőröket lovaikról le kelljen szállítani és egyenkint a császári ház tagjai mellé beosztani.

De ha a városban, vagy a küvárosokban, vagy a környékbeli helységeken volt tűz, a császár csupán két magyar gárdista kíséretében minden alkalommal kilovagolt a tűz színhelyére. Ha lováról leszállt, ugyanúgy cselekedett a testőrség is és mindenhová követte, hogy a veszedelmektől megoltalmazza, vagy azokban mellette legyen.

Amikor egyszer a magyar testőrpalota közelében, az ú. n. Spaliermache-Haus-ban volt tűz, a magasból egy égő tetőgerenda, vagy szarufa esett a földre s a jelenlévő II. József császárt egész bizonyosan agyonsujtotta volna, hogyha magyar testőre hirtelen el nem rántotta volna a veszélyes helyről.

17.

Ha az udvar Schönbrunnban tartózkodott, mindig egy magyar testőr-dandárt rendeltek oda, amely 4 naponként kapott felváltást. A gárda itt általában ugyanúgy látta el szolgálatát, mint a városban, csak az éjszakai őrállás maradt el.

A parancsnoki teendőket ellátó első-őrmeisterek a császári család asztalánál étkeztek az ú. n. kisteremben, a másod-őrmeisterek azonban az udvari komornákkal és az udvari káplá-

nokkal együtt az udvari ellenőri asztalnál foglaltak helyet, mert az etiquette nem engedte meg, hogy századosok, kapitányok, vagy ezeknél is kisebb rangú tisztek a császár asztalánál étkezzenek. A magyar gárdisták élelmezéséről, épügy, mint Bécsben, itt is saját vendéglősük gondoskodott.

Ha az udvar Laxenburgban tartózkodott, oda rendszeren csak 24 magyar testőrt vezényeltek ki, ezek azonban ott szolgálatot nem végeztek, hanem csak a kilcvaglásokhoz adtak kíséretet. Ilyen udvari kirándulások történtek p. o. gémvadászat céljából Bécsújhelybe, Badenbe, vagy a fahrafeldi üveggyárba, sokszor Bécsbe is.

18.

Ezek voltak általában a magyar királyi testőrség teendői és kötelességei. Bár egyébiránt a szolgálat kényelmetlen volt és a vezénylések sűrűn érték az egyeseket, úgyhogy — az őszinte és szókimondó évkönyvíró kifejezése szerint — azoknak a gavalléroknak és nemesifjaknak nagy része, akik a tisztaságnak nem voltak nagy barátai, már a szolgálat második évében elbocsátását kérte, — mindamellet voltak ennek a testőréletnek kellemes oldalai is. Nem volt olyan udvari ünnepély, szórakozás, multság, amelynek rendezésébe, mint szereplőket, a magyar gárdistákat be nem vonták volna. Ezekkel szemben ilyenkor a császári ház tagjai mindig a legbarátságosabb leereszkedést tanusították.

Ennek bizonyítására az író csak egy esetet akar elmondani ezen a helyen.

Amikor egyszer I. Ferenc István császár egy holicsei vadászati alkalmával lefújás után Auersperg herceggel és más urakkal együtt a gyepre heveredett, hogy kipihenje magát, megparancsolta az őt kísérő magyar testőröknek, hogy ugyanúgy cselekedjenek. A társaság együtt költötte el estebédjét (ozsonnáját), azután kezdetét vette a szórakozás. Egy közeli árok átugrása volt a program egyik pontja. Több főnemessel együtt a császár maga is résztvett a kedélyes vetélkedésben és az árkot szerencsén át is ugrotta. Auersperg herceg azonban az árokba esett. A császár erre megparancsolta, hogy a magyar gárdisták is ugorjanak. Ezek — közöttük különösen egy *Donáth Pál*^s) nevű testőr — a széles árkot a legnagyobb

^s Donáth Pál mint erdélyi nemes ifjú került 1761 október 1-én a magyar nemesi testőrséghez. Itteni jó szolgálatainak elismeréseképpen 1768 június 30-án a kolozsvári kerületi biztossághoz segédnek (Adjunkt) neveztetett ki.

könnyedséggel át is ugrották. A császár erre odafordult a herceghez és megkérdezte tőle, meg tudná-e mondani, hogy az említett gárdista miért olyan kitünő ugró? „Bizonyára azért, — felelte a herceg, — mert fiatal és fürge.” — „Nem azért, — szolt a császár, — hanem azért, mert nincs neki olyan szép felesége, mint önnek”. Az évkönyvíró itt megjegyzi: „Auersperg hercegnő valóban nagyon szép asszony, és a császár kegyeltje volt.”

Ha a gárdistákat — mondja tovább a szerző — maga a császár is így kezelte, könnyen elképzelhető, milyen leereszkedő kegyességgel bántak velük a császári ház fiatal tagjai.

19.

A magyar testőrségnek adott kiváltságlevél megengedi többek között azt is, hogy, ha a gárdisták háborúban ki akarják próbálni szerencséjüket, az ellenségeskedések megkezdése után kimehetnek a harcterre, ott kétszeres havidíjat kapnak, és ha magukat az ütközetekben kitüntetik, a katonai Mária Terézia-rendet is elnyerhetik.

Ez bírta rá Erdődy gróf alezredest és a gárdisták közül *Chernel*⁹) hadnagyot arra, hogy a következő, 1761. és 1762. évi hadjárat kezdetekor azonnal harctéri szolgálatra jelentkezzenek. Erdődy gróf Daun gróf tábornagy mellett, Chernel pedig Beck tábornagy mellett teljesített parancsőr-tiszti szolgálatot. Mindketten olyan derekasan megállták helyüket, és olyan nagy érdemeket szereztek, hogy Erdődy gróf mint ezredes 1763 február 28-án az akkori Szécheny-huszárezred parancsnoka lett, Chernel pedig 1763 április 30-án, mint százados a szlavóniai gyalogezred kötelékébe lépett.

Ez a két férfiú minden tekintetben becsületet szerzett a testőrségnek, s bebizonyította, hogy méltó volt a felvételle. Erdődy gróf, mint lovassági tábornok és horvát bán, Chernel pedig, mint altábornagy, és mint a károlyvárosi és varasdi generalatus vezénylő tábornoka még ma is (1800) nagy szolgálatakat tesznek a hazának.

⁹ Chernel Mihály testőr horvátországi magyar nemes ifjú 1760 június 1-én vétetett fel az újonnan feállított magyar nemesi testőrségbe. Résztvett az 1762/3. évi hadjáratban mint Beck altábornagy parancsőrtisztje. Vitéz magatartásának elismerésül a varasdi határőr ezredben alszázadosi rendfokozatot és állást kapott. 1763 július 4-én elhagyta a testőrséget, hogy új állását elfoglalja. Katonai pályáján altábornagysáig vitte.

Az emberséges, derék, és népszerűsége miatt köztiszteletben álló *Esterházy Miklós* gróf,¹⁰⁾ cs. kir. miniszter, közben befejezte oroszországi küldetését, és pedig a császárné- király-asszonynak oly teljes megalégedésére, hogy az egészen zavarban volt, miképpen jutalmazza meg hívét a rendkívül értékes szolgálatokért. Értésére adták tehát Pálffy Lipót gróf tábornagnak, hogy nagy szívességet tenne az udvarnak azzal, ha a testőrkapitányi állásról való lemondásával lehetőséget nyujtana arra, hogy Esterházy gróf kiváló szolgálatait megjutalmazhassák. Pálffy gróf, aki az udvart oly teljes odaadással szolgálta, meghozta ezt az áldozatot, és így Esterházy Miklós grófot 1762 augusztus 1-én a magyar királyi testőrség kapitányává nevezték ki.

Mivel azonban ő a polgári életből lépett át a hadseregbe, megkapta a lovassági tábornoki rangot is, bár tudvalévő dolog, hogy elődje tábornagy volt. Egészen bizonyos, hogy ő is elnyerte volna ezt a méltóságot, hogyha tovább életben marad.

Mivel Esterházy gróf nagyon szívén viselte nemzete becsületét, az volt a törekvése, hogy a nemzet dicsőségét szolgálja a testőrségben is.

21.

A testőrségre vonatkozólag kidolgozott egy tervezetet, amely szerint minden testőr a személye körüli szolgálatok ellátására külön egy-egy lovászt, évenként két rend egyenruhát, és az élelmezésen kívül, amelynek ebédből, vacsorából és egy meszely borból kellett állnia, havi 36 frt fizetést kapott volna. Ugyanez a tervezet gondoskodni akart arról is, hogy minden elbocsátott testőr tisztességes álláshoz jusson.

Ezt a tervezetet a nemes gróf a legközelebbi (1764. évi) országgyűlés elé akarta terjeszteni s meg akarta kérni a rendeket a testőrség javadalmazásának a felemelésére is, ebben azonban megakadályozta korai halála.

Köszvényes volt és 1764 májusának végén egészsége helyreállítása céljából Karlsbadba utazott. Itt — az orvosok tanácsa ellenére — vizkúrát is folytatott, ez azonban annyira ártal-

¹⁰⁾ Esterházy Miklós gróf született 1711-ben. Sárosi főispán, koronaőr, oroszországi nagykövet, majd 1762-ben a nemesi testőrség parancsnoka. Itt lépett elő lovassági tábornokká. Meghalt 1764-ben, mint testőrkapitány.

mára volt, hogy már 1764 július 19-én meghalt, s halála a testőrség összes szép reményeit is megsemmisítette.

A magyar királyi testőrség éppen útban volt Pozsony felé, ahol ebben az évben az országgyűlésnek össze kellett gyűlnie, amikor az Esterházy haláláról szóló híradás Bécsbe érkezett. Rhédey gróf tábornok, aki Bécsben maradt vissza, erre maga is gyorsan a gárda után indult, azt Fischamend és Regelsbrunn között utólérte és annak a nagyérdemű testőrkapitány halála hírével nagy szomorúságot okozott.

22.

Erdődy grófnak 1763 február 28-án történt távozása után helyére március 18-án az érdemekben gazdag *Kolonich* Károly gróf¹¹⁾ őrnagyot osztották be a Darmstadt-dragonyosoktól a testőrséghez, mint alezredest, aki szelidlelkű, barátságos és nagyon nemes jellemű ember volt, és az egész hétéves háborút végigküzdötte.

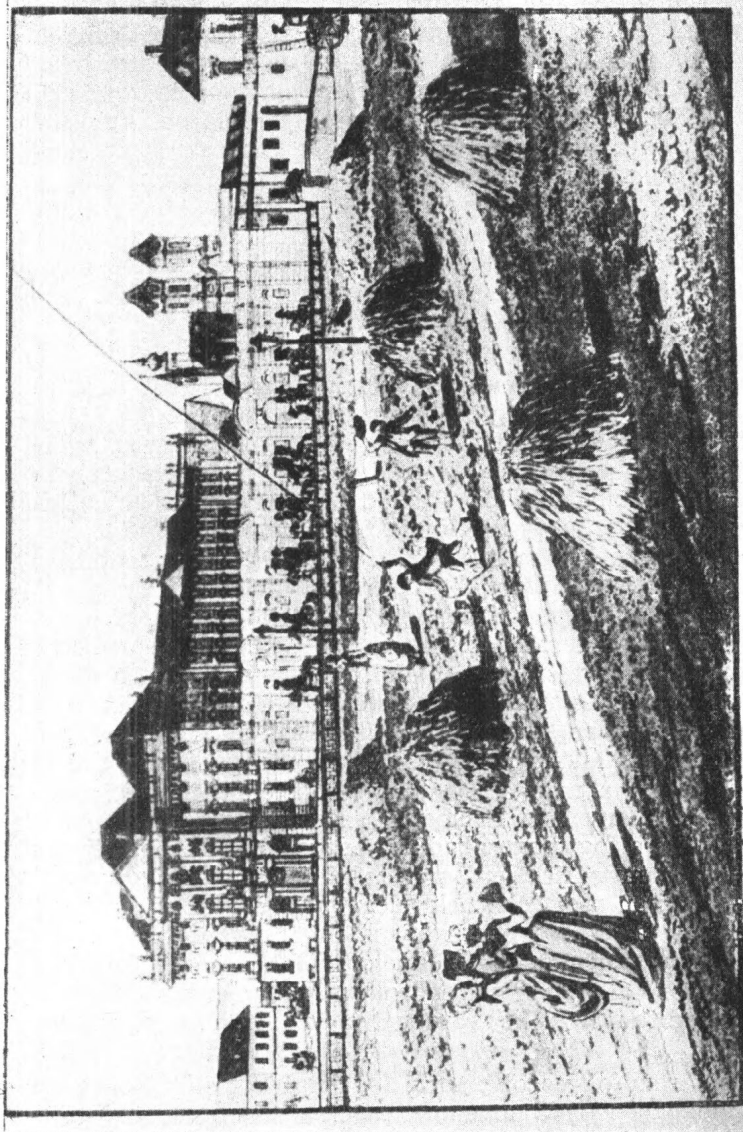
23.

Ebben az időben zajlott le a római királyválasztás is és II. Józsefet 1764. április 3-án a Majna melletti Frankfurtban római királlyá koronázták.

Atyja, I. Ferenc István császár, aki ez alkalommal nagy pompát szeretett volna kifejteni, — arra való tekintettel, hogy a hartschierosok testőrsége ekkor nagyon elhanyagolt állapotban volt s olyan emberekből állt, akik az udvar díszének emelésére nem igen voltak alkalmasak, — elhatározta, hogy a magyar gárda mintájára új lovas testőrséget szervez.

Szándékát meg is valósította, s felállította a német nemes arciére-testőrséget, amelynek kapitánya cs. kir. tábornagy, alkapitánya cs. kir. altábornagy, főhadnagya cs. kir. vezérőrnagy, alhadnagya pedig cs. kir. ezredes volt. Az első-őrmeester cs. kir. alezredek voltak, a második-őrmeester cs. kir. kapitányok, a testőrök pedig cs. kir. főhadnagyi rangot viseltek.

¹¹ Kollonich Károly gróf, mint a Darmstadt-ezred őrnagya került a magyar nemesi testőrséghez 1763-ban. Itt második-őrmesteri rangot kapott, kinevezték alezredessé és még ugyanezen év decemberében ezredessé. 1767ben első őrmester. 1784-ben, tábornokká történt kinevezésekor nyugalmomba vonult.

Gebäude der Königl. Ungarischen Noble Garde

A testőrpalota egykori képe.

(Ezt a képet, valamint a címlapon levőt dr. Fleischer Gy.: A bécsi magyar testőrségi palota c. művéből, engedélye alapján közöljük. Megjelent a Magyar Művészet 1929. évi kötetében.)

Mivel a magyar testőrség mostmár hosszabb multra tekintetett vissza, az volt a törekvés, hogy azt minden fokon egyenlővé tegyék az új német testőrseggel. Ennek következtében Pálffy János gróf, cs. kir. vezérőrnagyot, mint a magyar testőrség alkapitányát, cs. kir. altábornaggyá, az alezredesi rangot viselő m. kir. testőr-főhadnagyot pedig, — mivel Rhédey gróf, mint testőr-főhadnagy, már cs. kir. vezérőrnagyi rangot viselt, cs. kir. ezredessé való előléptetésre hozták javaslatba. Az első-örmestereket, akik idáig kapitányi rangot viseltek és a fennálló rendszer szerint tiszti rendfokozatot át nem ugorhattak, a német testőrség hasonló kategóriájával — legalább egyelőre — nem lehetett egy szintre hozni. Ők tehát cs. kir. őrnagyokká léptek elő, s csak később lettek alezredesek. A második-örmesterek azonban a főhadnagyi rendfokozatból kapitányokká léptek elő és végül minden magyar gárdistának cs. és kir. főhadnagyi rangot kellett volna kapnia.

Erre a javaslatra nézve Esterházy Miklós gróf testőrkapitány és Pálffy János gróf vezérőrnagy, testőr-alkapitány közt a megbeszélések után létre is jött a megegyezés. De a magyar testőrség gazdasági ügyeit intéző Rhédey gróf tábornok, aki Pálffy János gróf tábornokot nem szerette és aki nemcsak Bécsben, hanem egész Magyarországon ismert volt fősvény és irigy természetéről, mihelyt erről a tervről tudomást szerzett, azonnal a császárné-királyasszonyhoz sietett s jelentést tett neki a magyar testőrségi alap nagy tartozásairól, amelyek abból keletkeztek, hogy a cs. kir. kincstár előlegeket adott a gárdának a testőrségi palota (a volt Trautsohn hercegi palota) megvásárlására, az istállók felépítésére azon a helyen, ahol korábban kert volt és üvegházak állottak, továbbá díszegyenruhák és lovak beszerzésére, és meggyőzte a királynőt arról, hogy, ha még a főhadnagyokká előléptetendő testőrök havi illetményeit is felemelik, a testőrségi alap nagyon hosszú ideig nem fog megszabadulni adósságaitól. A gárdisták — mondta — még fiatalemberek, akik az alhadnagyi rendfokozattal nagyon meg lehetnek elégedve. Szóval ez az irigy ember rábírta a császárné-királyasszonyt olyan parancs kiadására, amely szerint a testőröknek további intézkedésig meg kell maradniok alhadnagyi rendfokozatukban, még akkor is, ha őket a haditanács több ezrednél már főhadnagyokká nevezte ki.

A többi rendfokozatot érintő, fent említett előléptetéseket azonban időközben, 1763 november 22-én a magyar királyi testőrségnél is kihirdették.

24.

Amint említettük, a magyar testőrség 1764-ben Bécsből átment Pozsonyba, ahová az országgyűlés egybe volt híva.

Az nap, amikor a felséges udvarnak Pozsonyba meg kellett érkeznie, délután egy m. kir. testőrdandár vonult ki a városból, és várta az udvart az osztrák határnál, ahol az ország nagyjai is megjelentek és a rendek egy része is összegyűlekezett.

A megérkező udvart a rendek fogadták, és a hercegprimás egy nagy sátor alatt latin nyelven üdvözlőbeszédet mondott, amelyre a császárné-királyasszony ugyanezen a nyelven válaszolt. Azután a királynő és udvara megint kocsiba szállt, a jelenlevők nagy része pedig lóra ült. A bevonulás kezdetét vette, és a Dunán vert hídon keresztül a menet felhaladt a királyi várba. A menetben az udvart a m. kir. testőrség kivont karddal kísérte.

25.

Pozsonyban tartózkodásuk alatt, amely több, mint 6 hétig tartott, öféléseik a sétakocsizások során több országnagynál tettek látogatást Cseklészen, Mosonban, Stomfán, stb.

Esterházy Miklós herceg egy alkalommal valóban királyian fényes vendéglátásban részesítette az udvart. (Valószínűen Köpcsényben. Az évkönyvíró úr a helyet megnevezni elfelejtette. A másoló megjegyzése.)

Ebéd után a hercegi testőrség mutatott be gyakorlatokat. Azután táncmultság következett, amelyet az est leszálltakor egy időre pompás tűzijáték szakított félbe. A tűzszerszámokat a várkastély erkélyéről elbocsátott galambbal a császárné-királynő mintegy maga, személyesen gyújtotta lángra.

A tűzijáték végeztével a várkastélyt és annak parkját látták a nézők hihetetlen gyorsasággal elkészült, pompás kivilágításban, tűzfényben maguk előtt.

Aztán tovább folyt a táncmultság, az udvar azonban reggel 2 óra tájban a réten átvezető, külön útjelzőkkel ellátott és kettős szurokfüzérekkel megvilágított, szép úton visszautazott a pozsonyi királyi várba.

Ez alkalommal Esterházy Miklós herceg a magyar királyi testőrséggel szemben is igen nemesen és nagyúri módon viselkedett.

26.

Pár nappal később *Migazzi* bíboros meglátogatására az udvar Pozsonyból hajón Vácra utazott.

Egy nagy létszámú fúvós zenekarral megrakott hajó ment előre. Ezek után a Tritonok után haladt pompásan feldíszített, nagy hajóján maga az udvar. Ezután egy harmadik hajó következett a kíséretül kivezényelt magyar királyi testőrséggel. Azután következtek az udvar és a meghívott vendégek kíséretét szállító többi hajók.

A Duna éppen meg volt áradva, s a szép nyári délután, 2 óra tájban a széles folyam hátán, napsütésben lefelé haladó pompás menet igazán nagyszerű látványt nyújtott.

A Vácról Pozsonyba való visszautazásnál a magyar királyi testőrség az udvart váltott lovakon kísérte.

27.

Az országgyűlés napjai alatt a római király (a későbbi II. József császár) Pozsonyból a bányavárosokba utazott. A magyar királyi testőrség ez alkalommal is lóháton, váltott lovakkal látta el a kísérő szolgálatot.

MÁSODIK RÉSZ

1.

Bár a magyar királyi testőrség ez alatt az országgyűlés alatt parancsnok nélkül, mintegy elárvultan teljesítette szolgálatát, azért mégis elég jól ment a dolga.

Jóllehet megszervezése 1760-ban a főpapok, zászlósurak és országnagyok hozzájárulásával történt, léte szilárd, biztos alapokra fektetve nem volt. Hogy tehát e biztos megalapozás ne hiányozzék, az országgyűlésen a rendeknek kellett — a császárné-királyasszony hozzájárulásával — az alapítás törvényességét elismerni. Ezért az ügyet ezen a diétán a rendek elé terjesztették, a javaslatot megvitatták, azután megtörtént a jóváhagyás s egyúttal határozatot hoztak az eredeti javadalmazásnak 4000 forintra való felemelésére is. Úgyhogy míg eddig Magyarország, Horvátország és Szlavónia együtt fizettek 100.000 forintot, ezentúl Magyarország egymagában évi 100.000 forintot ajánlott fel a gárda céljaira. Ettől az országgyűléstől kezdve a testőrség fenntartására rendelt alap összege 124.000 forint volt.

Ezenkívül elhatározták, s az országgyűlésen hozott törvények közé felvették azt a megállapítást is, hogy a magyar testőrség mindenkori kapitánya az ország zászlósurai közé tartozik.

Egyébiránt nem a testőrség volt egyedüli tárgyalási anyaga ennek az országgyűlésnek. Ennek a tárgynak a felvétele inkább csak arra szolgált, hogy egy más, kitűzött célra készítse elő a kedélyeket.

A személyes felkelési kötelezettség megváltása — titulo surrogati — volt a főszándék. Csakhogy az ország erről tudni sem akart s ragaszkodott a maga régi törvényeihez, tapasztalatokon alapuló érvekkel mutatva ki, hogy a nemesség ezen törvények fenntartása mellett nagyobb szolgálatokat tehet, mint a felkelés megváltásával. Az évi adó összegét ezúttal félmil-

lióval felemelték ugyan, ennek ellenére azonban az országgyűlést a császárné-királyasszony mégis elhagyta s haraggalelve utazott Pozsonyból Bécsbe.

Vele ment a magyar királyi testőrség is, de előrelátásból egy kilenc főnyi kis különítményt hagyott vissza Pozsonyban arra az esetre, ha a császárné-királyasszony mégis visszatérne. Hiába! Többé nem tért vissza.

2.

Mikor a magyar gárda Bécsbe visszaérkezett, értésére adták, hogy szolgálataira nincsen szükség és az arciére-gárdának kellett a magyar testőrség helyét elfoglalnia. Minthogy a szolgálat nagyon terhes volt, az említett testőrség abban a könnyítésben részesült, hogy az éjszakai őrállítás alól felmentették.

Néhány hét eltelte után azonban a császárné-királyasszony megint megbékiült s a magyar testőrség újra megkezdte szolgálatát. Ekkor vált végérvényessé az a rendelkezés, hogy a testőröknek nem kell éjszakai őrszolgálatot teljesíteni.

Az évkönyvek írója kortársait hívja tanúkul annak igazolására, hogy a magyar testőrség sorsát szíven viselő fővárosi közönség milyen nagy lelkesedéssel fogadta a magyar testőrség újbóli felvonulását.

3.

Hogy a magyar testőrség újbóli szolgálatba lépését megünnepeljék, 1764 december 6-án, éppen neve napján Esterházy Miklós herceget¹² a nemes testőrség kapitányává nevezték ki. Az új testőrkapitány mindenben méltó volt nagy elődjéhez, Esterházy Miklós grófhhoz, nemes szíve teljesen megfelelt magas származásának, amellyel tekintélyes állásának is új fényt adott.

A gárdának való bemutatását követő második napon az új testőrkapitány megjelent a testőrpalotában s az első szobától az utolsóig mindent megszemlél: kápolnát, éttermet, istállókat.

¹² Esterházy Miklós herceg született 1714-ben. 30 éves korában már a Gyulay-ezred ezredese. 1747-ben tábornok, 1764-ben altábornagy. majd a magyar nemesi testőrség kapitányává nevezték ki. 1768-ban lett tábornagy. Meghalt 1790-ben.

stb. Éber figyelmét semmi sem kerülte el. Első intézkedései közé tartozott az a parancs, hogy az első- és másodőrme-
stereknek is, akik eddig spanyol nádból való pálcát hordtak, zöld-
színű, habos selyemszalagra erősített fekete pálcával kellett
magukat ellátniok.

Naponkint négy tiszt volt meghíva asztalához. Elrendelte
azt is, hogy a neki járó illetmények egész évi összegét a test-
őrök között osszák széjjel s hajlandóságot mutatott arra, hogy
ezt a rendelkezését a további évekre vonatkozólag is fenn-
tartsa. De Rhédey tábornok, aki, mint említettük, nagyon fukar
ember volt, máskép rendelkezett. A herceg illetményeire meg-
állapított összegből nadrágokat, kardbojtokat, kesztyűket s
más efféléket szereztetett be a testőrök számára, minek foly-
tán a nemesszívú herceg szándékai meghiúsultak s a testőrök
között elégedetlenség támadt. Amikor a herceg minderről tudomást
szerzett, kifogást emelt a tábornok eljárása ellen s fizeté-
sének szétosztását beszüntette, de a testőrség iránti kegyes
hajlandóságát más módon kimutatni el nem mulasztotta.

4.

A következő esztendőben (1765) történt Ő királyi Fenségé-
nek, Lipót főherceg, toscanai nagyhercegnek (a későbbi II. Li-
pót császárnak) házasságkötése Innsbruckban, ahová a magyar
testőröknek egy dandára volt kivezényelve. Ebből a dandárból
egyelőre 12 testőr Bécsben maradt vissza, lovaik és lovászaik
azonban a dandárral útnak indultak Firenzébe. Ez a 12 gár-
dista kísérte felváltással, váltott lovakon az udvart Inns-
bruckba.

5.

Amikor itt Lipót főherceg-nagyherceg esküvője után
I. Ferenc István császár szomorú elhalálózása bekövetkezett,
a holttestet Bécsbe vitték és a koporsót négy magyar királyi
testőrnek kellett kísérnie. A szállítás hajón történt egész
Bécsig.

A koporsót Bécs Rossau nevű külvárosában emelték le a
hajóról és a Bécsben visszamaradt két magyar testőrdandár,
amelyeknek tagjait a gyászos alkalomra sietve feketébe öltöz-
tették, a külvárosban várakozott a koporsóra s kísérte azt a
holdsütéses éjszakában a kapucinusok sírboltjába.

6.

Amikor a nagyherceg Innsbruckból Firenzébe utazott, 12 magyar testőr ment vele egészen Firenzéig. Ezek a testőrök egy másodőrmeister parancsnoksága alatt állottak s valamenynyien váltott lovakon, felváltással látták el a kísérő szolgálót. Firenzében aztán megkapták az engedélyt, hogy Rómába utazhassanak s azután Velencén keresztül Bécsbe térhessenek vissza.

7.

Nemsokára ezután egy másik kellemetlen esemény történt. II. József császár rendszeren könnyű bricskán szokott kikocsizni és maga szeretett hajtani. 1765 őszén történt, hogy vadászatra Stammersdorfba kocsizott. Visszatérőben lovai elragadták és a bricskát az országúton egy kavicsrakásnak vitték, úgyhogy a kocsi bizonyosan felfordult volna és a császár súlyos sérüléseket szenvedett volna, ha az utána ugrató magyar testőrök egyike arra az oldalra nem siet, amelyekre a bricska dőlni akart, a másik pedig a lovak elé nem vágat és azokat meg nem állítja. Az egyensúlyából kimozdult kocsit megtartani ugyan már nem lehetett, de a felborulás olyan lassan történt, hogy a császár teljesen sértetlenül menekült meg a veszedelemből.

8.

Ebben az évben (1765) a testőrség Rhédey tábornok elé, a gazdasági ügyek vezetője elé járult s megkérte, hogy támogassa azt a folyamodványát, amelyben illetményei felemelését óhajtja kérni. A zsupori ember a kérést elutasította, mire a testőrök még egyszer előterjesztették neki azt azzal a jelentéssel, hogy meg nem hallgatás esetén kénytelenek lesznek a császárné-királyasszony Ó Felsége kegyességéhez folyamodni. Rhédeyt felbosszantotta ez a fenyegetésszerű nyilatkozat s haragosan azt válaszolta a testőröknek, hogy fordulhatnak bárhova, ahova nekik tetszik, ő a kérés teljesítését minden fórumon meg fogja akadályozni.

A barátságatlan fogadtatás okozta elkeseredett hangulatban erre a testőrség megírta folyamodványát s ahhoz jegyzéket mellékel, amelyben pontról pontra kimutatta, hogy abból a havi 12 forint zsoldból, amelyet a testőr az élelmezésen és a

ruházaton kívül kapott, megélni nem lehet. Ezt a kérvényt aztán eljuttatta Ő Felségéhez — Jusztina kisasszony segítségével.*)

Ez a Jusztina kisasszonytól pártfogolt, méltányos folyamodvány nem maradt hatástalan. A császárné magához hívatta Esterházy herceg testőrkapitányt és meghallgatta az ügyre vonatkozó előterjesztését. A herceg, aki sokkal igazságosabb volt annál, hogy sem a kérelem méltányosságát el ne ismerje, és akit nemes lelkülete nem tudott rávinni arra, hogy a testőröknek ártson, nem ellenezte a kérést, sőt támogatta azt, de egyúttal teljes elégtételt kért Ő Felségétől a maga számára, mert a testőrség a lépést az ő előzetes tudomása nélkül tette s ezzel előljáróját megkerülte. A császárné megkérdezte tőle, hogy mi legyen ez a teljes elégtétel. Amikor a nemeslelkű herceg erre vonatkozó előterjesztését megtette, a császárné hangosan felcacagott és a javaslatot elfogadta.

9.

A következő napon az egész testőrség házi fogságot kapott, arra a testőrre pedig, aki a kérvényt Jusztina kisasszonyhoz eljuttatta, foglárfogságról szóló fenyítést szabtak. Hogy azonban ez az egész testületet érintő fogságfenytés a szolgálat ellátását meg ne gátolja, a sorra kerülőket továbbra is kivezényelték szolgálatuk ellátására, szolgálatuk letelte után azonban ismét fogságba vetették őket.

Ez a fogságfenytés az udvarban sok tréfás megjegyzésre adott alkalmat. Az eset éppen Szent András napja körül történt, amikor az aranygyapjas-rend ünnepe volt és ünnepélyes istentiszteletet tartottak, amelyen a magyar gárdistáknak is sorfalat kellett állani. II. József császár, amikor kíséretével a lovagterembe lépett, az őt kísérő arcière-testőrkapitányhoz fordult s a magyar testőrségre mutatva, nevetve így szólt: „Látja?! Ha ezek a szegény bolondok hazamennek, mindnyájan dutyiba kerülnek megint”.

De a magyar testőrkapitány, Esterházy Miklós herceg éppen ezen ünnepség alkalmával kapta meg az aranygyapjas-rendet s az a gárdista, aki a kérvényt annakidején megszerkesztette, ezt a kedvező alkalmat megragadva, francia nyelvű levelet írt a hercegnek, amelyben önmagát vádolva, elismerte, hogy nagyobb hibát követett el, mint az a testőr, aki foglárfogságot

*) A kéziratban lévő lapszéli feljegyzésből kitűnik, hogy ezt a Jusztina kisasszonyt teljes néven Lindhardt Jusztinának hívták.

kapott és kérte a herceget, engedje meg neki, hogy bajtársát a foglárítségben felválthassa. Végül, tette hozzá, ha a herceg a gárda ítségbüntetését elengedné, alkalmat adna neki arra, hogy azt a nagy örömet, amelyet neki, parancsnokának az aranygyapjúval való kitüntetése okozott, kimutathassa.

A herceg nagyon kegyesen fogadta ezt a levelet és ebéd közben felolvasta vendégeinek. Annál jobban haragudott Rhédey gróf tábornokra, mert voltaképpen őt tartotta az egész kellemetlen eset okozójának.

10.

Rhédey tábornok ezek után, amennyire tehetette, igazolni igyekezett magát. A testőrhadbíró végtére azt a tanácsot adta neki, eszközöljön ki írásbeli bizonyítékot az egész testőrség részéről arra vonatkozólag, hogy a testőrség a kérvényt az ő előzetes tudomása nélkül nyújtotta be. A hadbíró meg is fogalmazott mindjárt egy ilyen írásbeli bizonylatot, de azt annyi jogi szakkifejezéssel szőtte át, hogy azt a testőrök még akkor sem értették volna meg, ha német nyelvismereteik sokkal tökéletesebbek lettek volna, mint amilyenek voltak a valóságban.

Ezt az igazolást az összes gárdistáknak alá kellett volna írni. Jusztina kisasszony azonban, aki, nem tudni, mi módon, ezekről a tervekről is tudomást szerzett, több testőrrel közölte a hírt, hogy egy nyilatkozatot akarnak majd aláíratni a testőrséggel. Ne engedjenek a biztatásnak! Csak még egy napig tartsanak ki s Rhédey grófot meneszteni fogják.

De nem így történt a dolog. Rhédeynek az első- és másod-örmesterek közt megbízható hívei voltak s ezek mindent elkövettek, hogy ígéretekkel, hízelkedéssel vagy fenyegetéssel célt érjenek. Gombos őrnagy, aki azzal a különös képességgel bírt, hogy akkor sírt, amikor akart, (különösen étkezés után), ékesszólását, csalafintaságát és könnyeit híva segítségül, végre híveket szerzett magának s a kitűzött terminus előtti napon, este a nyilatkozatot az egész gárda aláírta.

Három nap múlva a testőrök ítségfenyítését elengedték, csak az a gárdista kapott további 14 napos házi ítségöt, aki a folyamodványt írta s az, aki annak átadását magára vállalta.

Az eset a következő eredményekhez vezetett: a gárdisták egy nadrággal többet kaptak, mint azelőtt, havi illetményeiket pedig rövidesen 12 forintról 15-re, majd 18-ra s végül 20 forintra emelték fel. Egy pár esztendő múlva már minden testőr évenként két rend ruhát és havi 25 forint fizetést kapott,

azonkívül havi kilenc forint élelmezési pénzt, úgyhogy jelenleg (1800-ban) egy testőr havi illetményei 34 forintra rúgnak.

11.

Szenteljünk még egy pár szót Jusztina kisasszonynak. Megérdemli, hogy a magyar testőrség évkönyvei róla is hálásan megemlékezzenek, annál is inkább, mert különben az utódoknak eszükbe jutna a régi mondás: „num et Saul inter prophetas?”*)

Hogyan is tudnák megérteni a következő nemzedékek a nagy császárné-királynő, Mária Terézia és a között a pártfogás közötti összefüggéseket, amelyben egy „Jungfer Justel” részesítette a magyar testőrséget?

Ez a Jusztina kisasszony Ausztriában, vidéken született egyszerű szülőktől és már igen fiatalon Fuchs grófnénál, a császárné-királyasszony főudvarmesternőjénél vállalt, mint komorna, szolgálatot. Azután, abban az időben, amikor Mária Terézia még gyermek volt, az udvarba került a fiatal főhercegnő mellé, mint Kammermensch, ahogyan az alkalmazottaknak ezt a kategóriáját akkor nevezni szokták.

Fuchs grófné kétségkívül jó tulajdonságokat fedezett fel ebben a nőben, mert különben nem lett volna bátorsága ahhoz, hogy annak a főhercegnőnek a figyelmébe ajánlja, aki mellett ő (Fuchs grófné) a főudvarmesternői méltóságot töltötte be.

Jusztina kisasszony értett is hozzá, hogy okos viselkedésével, gondosságával és szeretetével a gondjaira bízott magas személyek szívét teljes mértékben megnyerje.

Mindenki jól tudja, hogy a megszokásnak milyen nagy hatalma van a gyengéd lelkek felett; és a természet megtartotta jogait még a királyi sarj szívében is. A császárné-királyasszony a róla gondoskodó leány iránt, akivel nagyon összezokott, mindig különös hajlandósággal viseltetett s mivel Jusztina kisasszony méltatlan ügyet soha védelmébe nem vett, s befolyását visszaélésekre soha fel nem használta, ez a vele éreztetett hajlandóság soha meg nem csorbult.

Jusztina kisasszonyban más egyéb jó tulajdonságok között megvolt az is, hogy egy és ugyanazt az érzést mutatta az összes vallásfelekezetek iránt. Egy protestáns, egy református, ha egyébiránt derék, becsületes ember volt, az ő szemében ugyanannyi volt, mint egy katolikus. Vallási dolgokról soha

*) Régi latin szólás-mondás. Értelme: hogyan kerül Saul a próféták közé? Vagyis más szavakkal: hogy kerülhet ez a tárgy (személy) szóba ezen a helyen?

nem beszélt, soha sem akart másokat „megtéríteni” és az az ájtatoskodás, amely általában az öreg kisasszonyok jellemzője szokott lenni, ellenszenves volt előtte.

Természetes esze, a jogos és jogtalan közötti különbség világos átlátásán alapuló egészséges ítélőképessége, amint sokan állítják, gyakran indította a császárné-királyasszonyt arra, hogy Jusztina kisasszonnyal államügyek közé tartozó kérdésekben is megbeszéléseket folytasson. Jusztina kisasszony sohasem élt vissza azzal a bizalommal, amellyel úrnője megajándékozta s ezért meg is tartotta azt egész haláláig. Amint Aesopus a maga rabszolgaköntösét a góg elleni védekezés eszközüének tekintette, úgy ez a hűséges komorna sem tudta soha a lelkére venni, hogy megtisztelő címétől, a „Jungfer Justel” elnevezéstől megváljon.

12.

1766-ban ment végbe Krisztina főhercegnőnek, Mária Terézia császárné-királyasszony leányának Albrecht lengyel kir. herceg, szász-tescheni herceggel való házasságkötése. Az új fejedelmi házaspár lakóhelyéül Pozsonyt jelölték ki, mivel Albrecht hercegnek, mint nádorhelyettesnek úgysis ott kellett székhelyet választania.

A magas személyek őrizetére egy 12 főből álló magyar királyi testőrkülönítményt küldtek egy másodőrmeister parancsnoksága alatt Pozsonyba s havonkint gondoskodtak annak felváltásáról.

A rendelkezés csak három hónapig volt érvényben. Krisztina főhercegasszonyról ismeretes volt, hogy kedvence volt Mária Teréziának, legtöbbször Bécsben is tartózkodott s csak néha látogatott el Pozsonyba. A gárdakülönítmény is tehát csak akkor jött Pozsonyba, ha a főhercegasszony is átjött oda. S most már csak kilenc magyar testőrből állott másodőrmeister nélkül, mivel a rangban legidősebb gárdista lett egyszersmind a különítmény parancsnoka is.

Ez a helyzet maradt fenn 1781-ig, amikor Krisztina főhercegasszony Mária Terézia és Lotharingiai Károly herceg halála után, mint az osztrák Németalföld kormányzója, Brüsszelbe utazott.

13.

Kezdetben a magyar testőrök a gyalogszolgalatot csak karabéllyal, a lóháton való szolgalatot csak karddal látták el.

de azért a karabélyt az utóbbinál, t. i. a lóháton való szolgálat-
teljesítés alkalmával is, vállukra vetve, minden alkalommal ma-
gukkal vitték.

Ez a fegyver nem csupán nagy súlya miatt volt terhükre
a gárdistáknak, hanem amiatt is, mert vágatás közben vagy a
csöve a könyökön, vagy a závarzata a térden okozott igen fájd-
almas zúzódásokat és igen sok testőrt tett szolgálatképtelenné
akkor, ha az lovával együtt felbukott, ami a szolgálatteljesítés
akkori körülményei között nem volt ritka és szokatlan ese-
mény.

A karabélyt ennek következtében 1766-ban a magyar test-
őrségnél egészen használaton kívül helyezték.

14.

Mikor Mária Terézia császárné-királyasszony 1767-ben
himlőbe esett s abból szerencsésen felgyógyult, ugyan-
ezen év július 22-én a Szent István-templomban ünnepélyes
hálaadó istentiszteletet tartottak, amelyre a magyar testőr-
ségnek is, meg az akkor még lovasított német arcière-testőrség-
nek is ki kellett vonulnia legünnepélyesebb díszegyenruhájá-
ban. Ekkor történt meg az, amire sem azelőtt, sem azóta, amíg
a német testőrség lovasítva volt, nem volt példa, hogy t. i. a
Szent István-templomhoz való kivonulás közben a Pálffy János
gróf tábornok, testőrkapitány parancsnoksága alatt álló ma-
gyar testőrség a császárné-királyasszony hintaja előtt, az
arcière-testőrség pedig a hintó mögött lovagolt, úgyhogy a
császárné e között a két testőrség között haladt kocsiával.

15.

Aszerint, amint a császári ház tagjainak száma halálesetek
és házasságkötések folytán egyre fogyott, aszerint csökkent a
magyar testőrség létszáma is. Ez először az 1769. évben
következett be, amikor a gárda létszámát 120 főről 90-re
csökkentették, majd 1770-ben, amikor ez a létszám 80-ra, majd
1778-ban, amikor észrevétlenül 60 főre szállott alá, olyan mó-
don, hogy a szolgálati idejük letelte után kilépő testőrök helyét
nem töltötték be. De csökkent az első- és a másodőrmesterek
létszáma is. Amazoké kettőre, emezeké négyre, majd kettőre,
sőt végezetül egyre csökkent és a testőralhadnagyi állás is
6—7, sőt még több éven keresztül betöltetlen maradt, amint
ez a testőrség rang- és állománylajstromaiból is megállapít-
ható.

A testőrség állományának ez az apasztása Pálffy János gr. tábornok, testőralkapitány gondolata volt, akinek — sok jó tulajdonsága mellett — megvoltak a maga rögeszméi is. Szerette a magastermetű embereket, s bár a testőrségnél ilyenekben nem volt hiány, de volt több középtermetű ember is. Két gárdista azonban, Eröss és Eperjesi,¹³ alig érték el az öt láb, öt hüvelyknyi testmagasságot. Ez a két ember szálka volt a tábornok szemében s mivel Esterházy herceg, testőrkapitány távollétében ő volt a parancsnok, kiadta a parancsot, hogy Eröss és Eperjesi testőrököt minden további intézkedés bevárása nélkül el kell bocsátani.

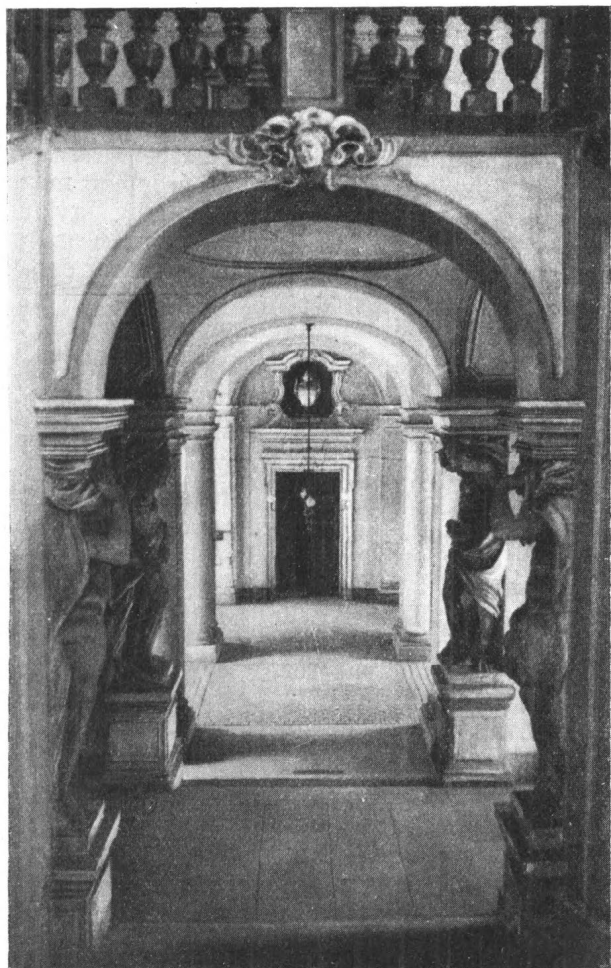
Ezen megdöbbenve, a két gárdista Jusztina kisasszonyhoz, a Burgba menekült. Ez meghallgatja a két panaszost, bevezeti őket a császárné-királyasszony lakosztályába, hogy ott várják be a sorsukra vonatkozó döntést. Ő maga előadja a császárnénak, hogy mit volna jó tenni a dologban és a császárné megüzeni a gárdistáknak, hogy csak menjenek szépen haza, ne féljenek semmitől. A gárdisták azonban újból könyörögnek Jusztina kisasszonynak, mondja el a császárnénak azt is, hogy nem mehetnek haza, mert a porkoláb már parancsot kapott arra, hogy egyenruháikat vonja be, őket magukat pedig utasítsa ki a testőrpalotából.

A császárné erre levelet írt Rhédey tábornoknak, s megparancsolta neki, ne bántsa a két testőrt, s azonnal vegye vissza őket ismét a testőrség állományába. A levélen nem volt címzés, s a tábornok ezért nem akarta azt felbontani. Erre Eperjesi ünnepélyesen kijelentette, hogy az igenis neki, a tábornoknak szól. Végre Rhédey felbontotta az írást, s bár tiltakozott az ellen, hogy a tartalmáért magára vállalja a felelősséget, a két testőr mégis meg volt mentve, s megmentésüket Jusztina kisasszonynak köszönhatték.

1767 szeptember 22-én Rhédey gróf tábornokot, aki egyzersmind a magyar testőrség palotaparancsnoka is volt, altábornagyi címmel nyugállományba helyezték, de — fűzi hozzá

¹³ Eröss Zsigmond 1761-ben került a nemesi testőrséghez és 1765-ben betegen visszament a polgári életbe.

Eperjessy György, mint a Gyulay-ezred hadapródja és mint erdélyi magyar nemes lépett át a nemesi testőrséghez, hol 1767-ig szolgált. A testőrségtől eltávozván, Szarvason nyert polgári állást.

Folyósó a testőrpalotában.

az évkönyvek írója, — „ez az intézkedés a testőrség szempontjából, sajnos, nagyon későn történt!”

Ugyanezen év szeptember hó 27-én a herceg Esterházy-ezred állományához tartozó Lübeck Károly¹⁴ őrnagyot első őrmesterként alezredesi ranggal a magyar testőrséghez helyezték át, ott azonnal átvette a palotaparancsnokságot, s megbízást kapott a gazdasági ügyek vezetésére is.

Ez a derék, becsületes ember, akinek különös módszere és ritka tehetsége volt ahhoz, úgy vezetni a fiatalságot, hogy az szeresse is, de féljen is tőle, nemes vetélkedést, becsvágyat, jó szellemet tudott meghonosítani a testületben. Mivel kedveltje volt a testőrkapitány őhercegségének, aki érdemeit még az ezrednél megismerte, őt a testőrség előnyére mindig úgy tudta befolyásolni, hogy a testőrkapitány minden parancsa személyes hajlandóságának a kifejezésével volt egyértelmű és a fiatalság munkakedvét növelte.

A testőrkapitány öröme, amikor egyszer a császárné-királyasszony neki a testőrséggel való megelégedését fejezte ki, nem ismert határt; s mivel éppen farsang-idő járta, ebből az alkalomból magában a testőrségi palotában az egész gárda számára fényes bált rendezett, amelyre minden testőr meghívhatta a maga ismerőseit.

Fény és pompa jellemezték a hercegi bálrendezőket. A császárváros nemesi családainak nagy része megjelent a bálon, s azok között a fejedelmi vendégek között, akik a testőrök rendezésében megtartott bál fényét emelték megjelenésükkel, ott volt a hessen-darmstadti uralkodó-herceg is.

Ez az utóbbi a testőrkapitány előtt kifejezést adott annak az óhajának, hogy a magyar testőrséget lóháton, teljes díszben szeretné látni. Esterházy herceg bocsánatot kért a hercegtől, hogy kívánságának azonnal eleget nem tehet, de megígérte, hogy a császárné-királyasszonynál érdeklődni fog a dolog lehetőségei iránt. Az engedélyt megkapta, s a következő napon teljes díszben az egész testőrség kivonult s a látvány rendkívüli mértékben megnyerte a herceg tetszését.

18.

A gárdisták eddig ketten, hárman, vagy négyen laktak egy-egy szobában. Tavasszal, a testőrbál lezajlása után, mely-

¹⁴ Lübeck Károly őrnagy, mint az Esterházy-ezred kiváló tisztje 1765-ben került a nemesi testőrséghez és ott alezredesi ranggal első őrmesterré neveztetett ki. Itt lett magyar nemessé. 1790-ben ezredessé és a Haller-ezred parancsnokává nevezték ki. Mint tábornok halt meg.

ről mindenütt sokat beszéltek, a testőrkapitány úr őhercegsége a gárdapalota összes nagyobb lakosztályait kisebbekre osztotta fel, s ezzel a testőröknek, akiknek a létszáma már 80 főre apadt, megszerezte azt a kényelmet, hogy azok mindegyike külön szobát kapott. A gárda ezt a jótéteményt a derék Lübeck közbenjárásának és előrelátó gondoskodásának köszönhette.

19.

A balsors a testőrséghez vezette az Esterházy-huszárezred egyik főhadnagyát, névszerint Drávetzky Gábort,¹⁵ aki nem szerette az olvasmányokat. 1768 január 4-én lépett be másod-örmesterként a nemesi testőrségbe. Könnyen elképzelhető, hogy a finomlelkű, művelt Lübeck, aki őszintén óhajtott és munkálta a testőrség javát, és ez a Drávetzky egymással megférti semmikép nem tudtak.

Drávetzky, mint huszár-főhadnagy, Csehországban egy nagyon ügyes miniatüre-festőnél volt elszállásolva, s ennek a házánál csupa unalomból maga is kezdett művészettel foglalkozni. Ez a körülmény azonban a modorát semmiben meg nem változtatta, s bár a művészethez szükséges technikai készséget — különösen virágok, rovarok, hernyók ábrázolásában — igen magas fokban elsajátította, alapjában véve továbbra is ugyanaz az ember maradt, aki volt. Nagyon értett a kínálkozó jó alkalmak kiszimatolásához és kiaknázásához is.

Ismeretes dolog, hogy a császárné-királynő lelkében milyen sok vallásos buzgalom lakozott. A konvertita Drávetzky kikémlelte, hogy a császárné mely órákban szokott misét hallgatni. Azonnal ő is megjelent az udvari belső kápolnának ezeken az istentiszteletein, s rábeszélte a vele együtt őrségen álló gárdisták egy részét is, hogy vele együtt, mintegy testületileg, a belső kápolnába vonuljanak. A császárnének ez a szokatlan templomlátogatás azonnal feltűnt. Érdeklődni kezdett Drávetzky másod-örmester iránt, s nemsokára odáig fejlődtek a dolgok, hogy a templomból való elmaradás szinte ugyanolyan elbírálásban részesült, mint az őrszolgálat elmulasztása.

Amint a komornák észrevették, hogy a császárné Drávetzkyt figyelmére méltatja, ez már elég volt nekik ahhoz,

¹⁵ Drávetzky Gábor mint az Esterházy-huszárezred főhadnagya lépett át a nemesi testőrséghez 1768-ban. 1774-ben már őrnagy és a milánói testőrkülönítmény parancsnoka. 1777-ben mint címzetes alezredes nyugalmába vonult.

hogy őt dicsérni kezdjék, hogy így a legfelsőbb helyen saját személyüket is kedveltté tehessék. Mindig tudtak valami újat mondani róla. Nemsokára azt is megtudták, hogy Drávetzky festeni tud, elkértek egypárat a virágfestményei közül, s megmutatták a császárnénak, aki nem tudta megérteni, hogy egy olyan tagbaszakadt ember, amilyennek a másod-örmistert kezdettől fogva ismerte, effélékhez is ért. Drávetzkyt azonnal berendelte a maga lakosztályába, s a művésznek a császárné jelenlétében kellett festenie. Közben annyit beszélt a maga hadítetteiről, s elbeszéléseit annyi ügyetlenül alkalmazott megjegyzéssel fűszerezte, hogy ravaszul titkolni akart együgyűségén a császárnénak nevetnie kellett.

Mikor Mária Terézia megtudta róla, hogy korábban lutheránus volt, még több kegyességet mutatott iránta, s még sokkal inkább kegyeibe fogadta, amikor meghallotta, hogy Drávetzky egymásután 3 embert térített át a katolikus vallásra. Úgy látszik, ez az ember arra vágyott, hogy még életében szentté avassák.

Lübeck persze szálka volt a szemében ennek a hízelgőnek, s egy kanál vízben képes lett volna megfojtani. De mivel a császárnénak Lübeckre vonatkozólag nagyon előnyös értesülései voltak, óvatosan kellett a dologhoz látnia. Drávetzky útját a tőle áttérítettek egyengették. A császárné egyszer szerencsét kívánt „küldetéséhez”, — ezt a kifejezést használta Drávetzky tevékenységének megjelölésére. — Erre Drávetzky sajnálkozásának adott kifejezést a fölött, hogy nem dolgozhatik úgy az Úr szállóskertjében, mint szeretné, — de — tette hozzá ravasz színleléssel, — az embernek meg kell alkudnia a körülményekkel.

A császárné erre megparancsolta neki, hogy beszéljen világosabban, mire Drávetzky elmondotta, hogy megfigyelése szerint több gárdista hajlamosságot mutatna a megtérésre, de ezek Lübeck alezredestől félnek, aki számukra a maga lakásán minden vasárnap evangélikus prédikációt mond.

Ennek megvolt a hatása! Lübeck, akit II. József császár örömmel fogadott vissza hadseregébe, 1770 január 23-án ezredes-ezredparancsnoki minőségben a cs. kir. Haller-gyalogezred élére került; később a „Zwetschken-Rummel”-nek nevezett, rövid porosz háborúban nagyon kitüntette magát, s mint vezérőrnagy-dandárparancsnok Csehországban halt meg.

(A Drávetzkyról szóló elbeszélést az évkönyvek írója itt félbeszakítja, s megígéri, hogy azt később folytatni fogja.)

20.

1769-ben Amália főhercegnő férjhez ment a pármái herceghez.

Kíséretére egy első- és egy másod-örmester parancsnoksága alatt 12 magyar testőrt rendeltek ki, akik a főhercegnőt épúgy, mint annak idején a toscanai nagyherceget, dél-élőtti és délutáni felváltással, váltott lovakon Bécsből Pármába kísérték, s azután Velencén keresztül Bécsbe utaztak ismét vissza.

21.

Szent István királynak Ragusában megtalált jobbkezét előbb Schönbrunnba vitték, ott majdnem két hétig közszemlére tették ki, azután (1770) Budára szállították.

A nemzeti szent ereklye kíséretére a magyar testőrséget rendelték ki. A szolgálat ellátását a közismerten nagy kegyben álló, vakbuzgó Drávetzky másod-örmesterre és hat magyar gárdistára bízta, s e küldetése után a bécsi közönség a konvertita embert, akit hízelgő jelleméről nagyon jól ismert, „apostoli kapitánynak” nevezte el. A császárné-királynő azonban kegyeltjét a magyar királyi Szent István-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

22.

1771-ben Ferdinánd főherceg öfensége, Mária Terézia császárné-királynő harmadik fia, házasságot kötött Hercules Reinald modenai herceg leányával és örökösével, Bestrixszel, és Modenába utazott, ahol át kellett vennie a kormányzást. A cs. kir. darabonttestőrség egy különítményén kívül ő mellé is kirendeltek egy különítményt a magyar királyi testőrségből szemelye őrizetére.

Erre a célra Drávetzky kapitány, másod-örmester parancsnoksága alatt 26 magyar testőrt vezényeltek ki. A testőrök kiválogatását magára Drávetzkyre bízta, s ő — a maga kedvencein kívül — össze is válogatta a legkiválóbbakat.

Ez az utazás is úgy ment végbe, mint az innsbrucki. A különítményből 6 gárdista maradt vissza, akik a főherceget váltott lovakon, egymást felváltva, kísérték Bécstől Milanóig.

A különítményre vonatkozólag az volt a parancs, hogy annak tagjai ugyanazt a szolgálatot teljesítik Milanóban is, mint Bécsben, és pedig 3 esztendeig.

Az őrkiséret parancsnoka és a beosztott gárdisták között azonban az első állomások elhagyása után már egyenetlenség kezdődött, amely mindig jobban elmérgesedett. A főherceg és fenséges neje mindent megtettek, hogy a viszálykodásnak véget vessenek, de hiába. Jelentést tettek a dologról a császárnénak is, eléje terjesztve a testőrök jogos panaszait, de nem találtak meghallgatásra. Sőt parancsnokuk, Drávetzky miatt maguk a gárdisták részesültek megrovásban. Drávetzky Milanóban is meggyűlöltette magát, a gárdistákat pedig — ezzel szemben — mindenütt szívesen fogadták. De Drávetzky, aki büszke volt az „egyeduralkodónő” kegyeire (mert Mária Teréziát mindig „Monarchin”-nak nevezte), mindezzel semmit sem törődött. Oderint, dum metuant! Mivel a gárdisták látták, hogy parancsnokukat a császárné milyen sokra becsüli, megadták magukat sorsuknak és az időtől várták bajaik orvoslását.

23.

A három év végre letelt, s a milánói gárdistákat felváltották. A felváltó különítmény azonban nagyrészt fiatal, hevesvérű, indulatos emberekből állt. Köztük a parancsnok helyzete egyre nehezebbé vált. A kölcsönös panaszok, vádaskodások egymást érték. A dolog vége az lett, hogy a rangjuktól megfosztott testőröket alhadnagyi minőségben a cs. kir. ezredekhez osztották be, a milánói testőrkülönítményt feloszlatták, Drávetzky kapitányt pedig, aki a Milanóban töltött első 3 év alatt őrnaggyá lépett elő, alezredesi címmel nyugállományba helyezték.

24.

A császárné-királyasszony, akit a milánói gárdakülönítmény dolgai nagyon bosszantottak, elhatározta, hogy az egész magyar testőrséget a német gárda mintájára szervezi át.

A német testőrség, legutolsó átszervezése óta, részben fiatal tisztből, részben hadapródokból állott, akik egy-két évet szolgáltak ebben a minőségükben, mint forma szerint a gárdához felvett egyének.

Azután vezényeltek a testőrséghez 3 évi időre jól minősített tiszteket is az egyes cs. kir. ezredektől, ahol ezeket távollétük ideje alatt mint elvezényelteket tartották nyilván.

Amikor ez a megoldás is több nehézségbe ütközött, azokat a félig rokkant tiszteket osztották be a testőrséghez, akik az ezredeknél már nem tudtak szolgálatot teljesíteni.

Ilyen módon kellett volna most átszervezni a magyar testőrséget is. S mivel a régóta szolgáló tiszteknek fizetett nyugdíj beszámításával a kincstár számára bizonyos megtakarítást is lehetett remélni, a tervről a magyar és az erdélyi udvari kancelláriát is értesítették.

A magyar udvari kancellária a tervvel szemben arra hivatkozott, hogy a magyar testőrség a magyar országgyűlés védelme alatt a jelenlegi szervezetében állítatott fel. Változtatást tehát megint csak országgyűlésen lehet végrehajtani. Itt legfeljebb arról lehetne még szó, hogy az udvar hatalmi szóval viszi dűlőre az átszervezés ügyét. Ez a felterjesztés nagy tetszéssel találkozott.

A erdélyi udvari kancellária azonban, amelynél a kancellári szék már hosszabb idő óta nem volt betöltve, s amelynek német tanácsosai a magyar testőrség eredeti megszervezéséről nagyon keveset tudtak, nem idegenkedett attól, hogy a közölt tervezethez hozzájáruljon, mire az udvar kiadta a parancsot, hogy abból az évi 20.000 forintból, amelyet Erdély a testőralapba fizet, 10.000 forintot ezentúl közutak javítására, az apácák ellátási alapja növelésére, fiatal orvosoknak adandó ösztöndíjakra és a mezőhegyesi ménes céljaira kell fordítani.

Ettől fogva ilyenformán a magyar testőrség ellátmánya többé nem 124.000, hanem csak 114.000 forintot tett ki évenként. Ezzel szemben azonban a testőrséghez beosztható erdélyi fiatalemberek létszámát is 20-ról 10-re szállították alá, és az eredetileg 120 főnyi magyar testőrség egész állománya is jelentékenyen megcsappant. Sőt 1800 körül az erdélyiek számát már 5-re csökkentették. Ezen utóbbi létszámcsökkenés után állott elő az a helyzet, hogy a magyar testőrség egész állománya már csak 60 főre rúgott.

25.

A magyar testőrség megszervezése óta mindig szigorú parancs volt arra, hogy a testőrök csak teljes öltözetben, vagyis mentében, dolmányban, övvel, kalppaggal mehetnek ki a városba. Ennek a parancsnak a megszegése sok fogságfenyítés kiszabásához vezetett

Milanó éghajlata sokkal melegebb, ezért ennek a parancsnak a betartása ott a testőröknek még sokkal több kellemetlenséget okozott. A különítmény tagjai kérelemmel fordultak tehát a főherceghez, engedje meg nekik, hogy mellényben és kalappal járhassanak ki.

A főherceg, akinek a fennálló, hátrányos parancsról tudomása volt, sokkal aggodalmasabb lélek volt, semhogy az engedély megadásáért a felelősséget vállalni merete volna, (különösen azok után, hogy Drávetzky maga is a kérés teljesítése ellen szavazott) s csak arra vállalkozott, hogy a testőrök kérését pártolólág felterjeszti öfelségéhez.

A császárné-királyasszony magához rendelte Esterházy herceg testőrkapitányt, megkérdezte tőle, hogy a szóban forgó ügyre vonatkozólag mi a véleménye, Esterházy pedig, aki tulságosan nemes lelkű volt ahhoz, hogy egy ilyen jelentéktelen dologban nehézségeket tudott volna támasztani, a kérelem teljesítésére tett javaslatot, s az engedményt kieszközölte az egész testőrség részére Bécsben ép úgy, mint Milanóban. Nemes lelkének sugalmazásait követve Esterházy még tovább ment ezen a téren, s mialatt a császárné-királyasszony a kérés teljesítésére vonatkozó parancsát Milanóba továbbította, ő maga a saját költségén — az első- és másod-örmestereken kívül — a gárdistáknak is egy-egy szegélyes, és egy-egy egyszerű kalapot, majd egy-egy szegélyezett mellényt készíttetett. (Olyat, amilyen a testőröknél egészen 1800-ig használatban volt).

HARMADIK RÉSZ.

I.

Egy szép nap délután egyszer a császárné-királyasszony Schönbrunnban elhatározta, hogy Marianna főhercegnővel kikocsizik. Amikor a lépcsőn lefelé haladt, menet közben visszafordult a főhercegnő felé, hogy pár szót szóljon hozzá. Ebben a pillanatban azonban elbotlott. Nem lehet tudni, a ruhájában akadt-e meg a lába, vagy a lépést vétette-e el, — fejével előre lebukott a lépcsőn. A magyar testőr, aki ilyen alkalmakkor kivont karddal kísérve az uralkodót, egy lépcsőfokkal előbbre haladt, s akinek vigyáznia kellett, hogy kardjával a császárnét túlságosan meg ne közelítse, észrevette az esést. Volt annyi lélekjelenléte, hogy kardját azonnal eldobta és a császárnét hónaljánál megragadta. De az egyensúlyát veszített test lendülete az előrehaladottabb korában teltebb természetű asszony súlyát még jobban megnövelte, úgyhogy a testőr az elesést megakadályozni nem tudta. De kifejtette minden erejét, s annyit elért, hogy a császárné nem gurult le a lépcsőkön. Amikor a jobb oldalon, hasonlóképp kivont karddal haladó arcière-gárdista a magyar testőr erőlködését látta, ő is eldobta kardját, és segített a császárnét egészen talpra állítani. Így történt aztán, hogy a Felsőleges Asszony egy kis térdzúzdástól eltekintve baj nélkül élte át a veszedelmes pillanatokat.

A jelenvoltak jajkiáltásai a bajt még csak növelhették volna, hogyha a lélekjelenlét és a bátorság a fenyegető veszedelmet már szinte az első pillanatban el nem hártja.

A következő napon komornája, Guttenberg kisasszony útján a császárné a magyar és a német gárdistának is egy-egy 100—100 dukáttal megtöltött arany szelencét ajándékozott, s nemsokára azután rendeletet írt alá, amelyben a két testőr mindegyikének élete végéig évi 200 forint nyugdíjat biztosított.

Ezek a testőrségi kitüntetések irigységet és mindenféle visszavonást keltettek. Hogy az olvasót a megindult áskálódások titkaiba beavathassam, előre kell bocsátanom, hogy Grass báróné, aki hajdan korábban a császárné- királynő mellett teljesített szolgálatot, s aki férje, B. Grass fogarasi parancsnok halála után, mint komorna megint a Felséges Asszony szolgálatába állott, amint maga mondotta: a nemzet iránt érzett vonzalomból nyíltan a magyarok, és különösen a magyar testőrség pártfogója lett. Folyamodványok mentek át a kezén, s kisebb fontosságú ügyekben maga a császárné is több ízben igénybe vette segítségét. Ez a körülmény annyira megnövelte ennek az asszonnak a tekintélyét, hogy az emberek már azt beszélték, hogy a magyar vonatkozású dolgok a Grass báróné ügykörébe tartoznak. Nem is láttak a környezetében mást, csak magyarokat, vagy legfeljebb olyan németeket, akiknek összeköttetések voltak a magyarokkal.

Ezzel szemben Guttenberg kisasszony, aki büszke volt arra, hogy befolyásával egy századost a tábornagyságig tudott előrelendíteni, mindent a maga hatáskörébe akart vonni. A két hölgy között ilyenformán vetélkedés kezdődött, amely átragadt pártfogoltjaira is.

Az ajándécul adott szelencék nem voltak teljesen egyformák, s a szebbik szelence a német gárdistának jutott, akinek Huber volt a neve.

Marianna főhercegnő, aki szemtanuja volt a szerencsésen elhárított veszedelemnek, mely Felséges Édesanyját fenyegette, a magyar gárdista pártjára állt, mert az volt az első a segítők között. Amikor tehát megtudta, hogy a szebbik szelencét a német gárdista kapta, haragját érezte Guttenberg kisasszonnyal, s még határozottabban a magyarok pártjára állt.

Éppen ez időtájt történt javaslat arra vonatkozólag, hogy a Bánságot feldarabolják, és részenként áruba bocsássák. Az ennek keresztülvitelével megbízott Nitzky gróf,¹⁶ magyar királyi kincstartó a főhercegnő közbenjárására parancsot kapott, hogy a szóban forgó magyar testőrré is legyen tekintettel, s juttasson neki egy kb. 500—600 forintot jövedelmező kis birtokot. Addig is a testőr Pozsonymegyében

¹⁶ Nitzky Kristóf gróf született 1725-ben. 1756-ban kapta a grófi rangot. Udvari kamarai tanácsos, táblabíró, 1778-ban királyi biztos és ebben a minőségében Temes megye visszacsatolásánál játszott szerepet. 1782-ben a királyi kamara elnöke. 1787-ben országbíró. Meghalt 1787-ben.

kapott nemesi lakóházat (kúriát) a hozzá való földekkkel és egyéb tartozékokkal együtt.

A bánáti ügyek elintézése azonban nagyon soká tartott s Nitzky gróf közben meg is halt. A magyar testőr pedig közben nyugalomba vonult s mivel nem volt benne elég kitartás ahhoz, hogy a jogos igényei védelmére kezdett harcot végigküzdjé, végtére őt magát is elérte a halál.

Arra, hogy az igazságos ügy elbukik, ha nem védelmezik a kellő elszántsággal, ez nem volt a legelső példa.

De ha ez a testőr nem is volt elég szerencsés ahhoz, hogy a neki szánt birtokot megszerezhesse, bizonyos, hogy megszerezte a közönség rokonszenvét. A közönség igazságos volt vele szemben, s őt tekintette a szeretett császárné megmentőjének, habár a német gárdista, Huber is értett ahhoz, hogy ismerősei körében önmagát tüntesse fel a Felséges Asszony egyik megmentőjének.

A szép tett emelte az egész magyar testőrség tekintélyét. Észre lehetett venni, hogy azóta nagyobb megbecsülés vette körül a magyarokat. Ez a testőr tehát megérdemli, hogy az utókor tiszteletben tartsa nevét.

3.

Paksy Antalnak hívták, Pozsonymegyében, Nagyszombatban született, s egészen fiatalon abban a magyar gyalogezredben kezdte meg szolgálatát, amelyet kevéssel előbb, a hétéves háború folyamán Pálffy János gróf szervezett.

Paksy jólelkű, nyugodt, csendes ember volt, az ellenség előtt azonban — amint előljárói is bizonyították — rendkívül vitézül viselkedett.

A boroszlói csatában Pálffy gróf mögött állt, aki mint ezredes vezényelte regimentjét, s nem győzte dicsérni a gróf nyugodt, rettenthetetlen magatartását.

De ez volt egyben az a csata is, amely után Pálffy gróf megrovást kapott azért, mert új ezredét meggondolatlan vakmerőséggel vetette harcba, és sok emberének életét áldozta fel. Ez a megrovás sértette a grófot, aki regimentjét erre visszadta a császárnénak azzal a kijelentéssel, hogy nem akar olyan ezred parancsnoka lenni, amellyel szabadon nem rendelkezhetik.

Erre az ezredet Breisach tábornok vette át, s a regiment éppen ennek a nevét viselte akkor, amikor Paksyt 1768 július 4-én onnan a testőrséghez helyezték át. Itt becsülettel szolgált, előljáróitól sok elismerésben részesült, s aztán 1782 szeptember 3-án nyugalomba vonult. Pár évvel utóbb meg is halt.

4.

1775-ben zajlottak le a negyedszázados ünnepek.

Ez alkalommal a magyar testőrség egy dandárja kísérte el az udvart a Szent István-templomban tartott ünnepi istentiszteletre. A következő napok folyamán, az egész octaván át a császárné- királyasszony naponként 4 templomot látogatott, az augusztinusok templomát, a Szent Mihály-kápolnát, a Schotten-Kirche-t és a Szent István-templomot.

Minden alkalommal 2 másod-őrmeesternek és 6 magyar gárdistának kellett a Felséges Asszonyt kíséreni. A másod-őrmeesternek és 4 testőr gyalog teljesítettek szolgálatot, 2 testőr azonban lovon a császárné hintaja mögött haladt, amely csak kétfogatú volt.

A másod-őrmeesternek az volt a feladata, hogy a templomban a császárné imazsámolya mellé álljon, és 5 perc letelte után botjával jelt adjon. A császárné erre felemelkedett, a másod-őrmeester 2 gárdistával kikísérte a kocsihoz, ahol a Felséges Asszony őrizetét a két lovas testőr vette át. A másod-őrmeester a 4 gárdistával együtt erre maga is gyorsan lóra vetette magát, és míg a császárné a Szent Mihály-kápolnában végezte hasonló módon ájtatoskodását, ő embeerekkel a Schotten-Kirche-hez lovagolt, ahol embeerekkel az előbbiekek szerint látta el szolgálatát. Közben a másik másod-őrmeester lovagolt át a 4 gárdistával a Szent Mihály-kápolnától a Szent István-templomhoz, hogy ott ugyanúgy lássa el teendőit.

A következő anekdotát talán érdeklődéssel fogják olvasni azok, akik szeretnek elmélkedni szokások, idők és előítéletek felett.

5.

Amikor ezek a jubileumi ünnepek folytak, a testőrség már olyan kevés emberből állt, hogy bár a másod-őrmeesternek rendszeresített létszáma még 4 volt, a valóságban nem volt több belőlük 2-nél s a hiányzó két másod-őrmeester szolgálatát a legidősebb két testőrnek kellett ellátnia.

Amikor a jubileumi ünnepélyen megjelenő császárné kíséretét szabályozó parancs megjelent, azoknak a gárdistáknak egyike, akik a másod-őrmeesteri szolgálat ellátására ki voltak jelölve, véletlenül éppen Grass bárónénál tartózkodott, s annak éppen erről az ő közeli szolgálatáról kezdett beszélni. Beszéd közben a testőr tréfásan megjegyezte, hogy ha a sor órákerül, a császárnénak egy negyedóraig kell majd imádkoznia.

Mária Terézia és II. József arcképe.

(A Mappa geographica novissima Regni Hungariae (Müller, 1769.) címlapjából.) Eredeti a m. kir. Hadilevél tár térképtárában BIXA 513. számú jelzés alatt.

minden templomban, mert neki nincsen órája, amelyen a percek számolhassa.

Grass báróné ezt elmondta a császárnénak. A Felső Asszony elnevette magát a megjegyzés hallatára, s a következő napon három órát küldött ajándékba testőreinek: egyet-egyet a másod-örmestereknek, a harmadikat pedig annak a gárdistának, akinek a másod-örmesteri szolgálatot kellett ellátnia, s megüzente, hogy a templomban a percek számlálásában pontosak legyenek. A negyedik ember nem kapott órát. Az t. i. kálvinista volt!

6.

1778-ban tört ki a rövid porosz háború. II. József császár, aki látta, hogy a hadseregnek elég tisztje nincsen, kezdetben úgy tervezte, hogy a vadász-csapatokból visz egypár chasseur-t a harctérre magával, a császárné-királyasszony tanácsára azonban később ezt a tervét megváltoztatta és 4 magyar királyi testőrt vett a kíséretébe.

Erre a célra olyan fiatal tisztet jelöltek ki, akiknek jelleme és egyéb képességei bizalmat érdemeltek.

A feladatuk az volt, hogy az írott parancsokat rendeltetési helyükre elvigyék. Az a megbízhatóság, pontosság és hűség, amellyel a császárt szolgálták, megszerezte nekik Öfelsége bizalmát és szeretetét, s ezek az érzések nem csupán az ő személyükkel szemben nyilatkoztak meg, hanem kiterjedtek a testőrök egész testületére. Ezek a gárdisták megérdemlik tehát, hogy nevüket az évkönyvekben is megörökítsük.

Ez a négy ember volt: a zalamegyei Dóczy József, a nyitrai Soóky János, az erdélyi Dániel Lajos, és a fejérmeyi Ganyi Ferenc.¹⁷

¹⁷ Dóczy Józsefet Zala vármegye küldötte 1762 novemberében a nemesi testőrök testületébe. Itt 1783-ban másod-örmester, majd 1790-ben első örmester (örnagy) lett. 1802-ben alezredessé lépett elő. 1819-ben mint ezredes nyugalomba ment. Meghalt Bécsben 1825-ben.

Soóky János, mint Nyitra vármegye szülötte került 1770-ben a nemesi testőrségbe. 1784-ben másodörmesterré, 1788-ban első örmesterré. 1790-ben alhadnaggyá lépett elő. 1791-ben alezredesi rendfokozattal vonult nyugalomba.

Dániel Lajos mint erdélyi magyar nemes került 1764-ben a nemesi testőrséghez, honnan 1771-ben az erdélyi kancellária szolgálatába lépett.

Ganyi Ferenc, Fejér vármegye szülötte a Császár-huszároknál szolgált és innen helyezték át 1774-ben a nemesi testőrséghez, honnan mint főhadnagy került vissza 1779-ben ezredéchez. Majd 1785-ben újból a testőrséghez került. Résztvett az 1787-ben megindult török háborúban és az ott szerzett sebéibe halt bele Pesten.

Szolgálatokkal a császár olyan rendkívüli mértékben meg volt elégedve, hogy a háború végeztével Édesanyjának javaslatot tett arra, hogy külföldi udvaroknak szóló titkos levelek elküldésénél is magyar testőröket használjon futárokul. A császárné-királyasszony ezt a tanácsot kezdetben nem volt hajlandó elfogadni, annál kevésbbé, mert ez ellen az udvari és állami kancellária is tiltakozott, de a császár elszántsága és kitartása végül minden nehézségen győzedelmeskedett, és a magyar testőrök a titkos udvari futárszolgálatban is alkalmazást nyertek.

Mivel attól az eredeti rendelkezéstől, amelynek értelmében a testőrök csak rövid pár esztendeig (amint az alapokmány mondja: „*annis pauculis*”) teljesíthetnek szolgálatot, s aztán polgári vagy katonai állást kell vállalniok, a gyakorlatban már régen eltértek, annyira, hogy a testőrségnek már olyan tagjai is voltak, akik 16—17, vagy még ennél is több év óta teljesítettek szolgálatot, mialatt nyelveket tanultak, és ismereteiket gyarapították, a testőrparancsnokság igazán nem jött többé zavarba, amikor erre az új futárszolgálatra alkalmas egyéneket kellett kijelölnie.

A futárszolgálatra minősített magyar testőrök számát tehát még 16 újabb gárdistával egészítették ki, s ezek szorgalmukkal és pontosságukkal még jobban meg tudták nyerni a császár kegyeit. II. József minden utazásakor magával vitt egy-két magyar gárdistát, akiket különböző feladatokkal foglalkoztatott, s akiket udvari titkáraival együtt a maga asztalához ültetett. A császár — amint ismeretes — nagyon tevékeny ember volt, s mindent elkövetett, hogy az ügyek, távollétében is, s különösen a császárné-királyasszony halála után is fennakadás nélkül jó mederben folyjanak tovább. Ezért vitt magával mindig kettőt az udvari titkárai közül, akiknek még az utazási állomásokon is dolgozniok kellett. Az aktákat aztán a futárok vitték el oda, ahová címezve voltak.

A külföldi udvaroknál a magyar testőrök rendszerint a követekhez és a nagykövetekhez voltak utalva. Ezek pedig a gárdistákat nemcsak a megillető teljes tisztelettel fogadták, hanem bemutatták az illető udvaroknál is, ahol őket — akik futárok, tisztek és nemes testőrök voltak egy személyben — a figyelem és az őszinte megbecsülés jelei vették körül.

Ilyenformán ezek a fiatal gárdisták rendkívül sok alkalmat találtak arra, hogy magukat tovább képezzék, és különböző ismereteket szerezzenek, s azonkívül külön rendeletben

arra is utasítást kaptak, hogy az utazások alkalmával gyűjtött megfigyeléseiket rendes, szabályszerű naplóba feljegyezzék.

8.

II. József császár, ez a magyar testőrség iránt atyai gondoskodást mutató, felejthetetlen uralkodó úgy tapasztalta, hogy ez a gárdatestület vesztett tekintélyéből. Abból a célból tehát, hogy a régi szép napok fényét némiképp visszavarázsolja, megparancsolta, hogy a magyar testőröket az előkelőbb családoknál mutassák be. Ennek a rendelkezésnek a palotaparncsnok, Splény báró¹⁸ tábornok hosszabb időn át pontosan meg is felelt, míg a török háború kitörése a magyar testőrség nagy részét a harctérre nem szóltította.

9.

Amikor Mária Terézia császárné-királyasszony 1780-ban meghalt, s végrendeletileg az egész hadseregnek egyhavi illetményt, illetve zsoldot adományozott, a magyar királyi testőrség is megkapta a neki illetékes összegeket, de a 34 forintot kitevő havidíjból a 9 forintnyi étkezési pénzt levonták, úgyhogy minden testőr csak 25 forintot kapott kézhez.

10.

II. József császár — attól kezdve, hogy mint uralkodó, anyja örökét átvette — természetesen nagyobb jogkörrel rendelkezett, s a magyar királyi testőrség is nagyobb mértékben élvezte különös hajlandóságának jeleit. Magyar gárdista ritkán kért a császártól valami állást magának úgy, hogy azt, ha egyébként magaviselete ellen kifogás nem merült fel, s a szűkesebb képességekkel rendelkezett, meg ne kapta volna. Ha utazásai közben valahol régi magyar gárdistával találkozott, mindig megkülönböztetett kegyességet mutatott iránta, s adott alkalommal feltétlenül segítségére volt.

¹⁸ Br. Splényi Mihály tábornok, született 1731-ben (Sáros megyében). 1756-ban hadapród a Császár-huszároknál. 1784-ben mint tábornok és másodkapitány került a nemesi testőrséghez. 1796-ban altábornaggyá lépett elő. Meghalt 1809-ben, Gyöngyösön.

Gondoskodása különös mértékben azokat a gárdistákat vette pártfogásába, akik valamikor futárszolgálatot teljesítettek, mert ezek különös megbízhatóságáról meggyőződést szerzett, hiszen előljáróik a legnagyobb gondossággal válogatták ki és hozták javaslatba őket. A császár nemcsak személyesen ismerte minden testőrét, ismerte őket belső értékeik szempontjából is: hiszen mi is maradhatott volna rejtve József éleslátású szemei előtt? Az udvari fogalmazói, a helytartósági titkári, a postaigazgatói, a tartománybiztosi állások mind a kiérdemesült magyar gárdistáknak jutottak.

Mivel azonban a testőrök legnagyobb része a polgári életpályák felé vonzódott, s mivel a császár őket ilyen állásokkal mind megjutalmazni nem tudta, ezért magánál a testőrségnél szervezett egy újabb állást. Ezzel az új állással főhadnagyi rendfokozat járt, amit a császár 5 forint havi pótdíjjal együtt azoknak a gárdistáknak adományozott, akiknek a másod-örmesterei szolgálatot kellett ellátni.

Attól az időtől kezdve, amikor a másod-örmesterek 1763-ban főhadnagyokból kapitányok lettek, nem volt rá példa, hogy egy testőr másod-örmesterré lépett volna elő. Ettől talán azért tekintettek el, mert ilyen módon az alhadnagyokat — egy rendfokozat átugrásával — egyszerre kapitányokká kellett volna ki nevezni. Ezeket az állásokat tehát a cs. kir. ezredekéből való tiszteknek szokták adományozni. II. József császár azonban az előhaladás kedvezményét magának a testőrségnek akarta biztosítani. Így történt aztán, hogy 1783 április 9-én Dóczy és Báróty, 1784 március 17-én Soóky, 1786 október 8-án Dániel, 1789 november 26-án pedig Batskádý¹⁹ kapitányi ranggal másod-örmesterekké léptek elő.

Az eredeti rendelkezések szerint a magyar testőrök házasságot nem köthettek. Ennek ellenére többen vétettek az előírás ellen és titokban megtartották esküvőjüket. Vétségüknek voltaképpen az állásvesztést kellett volna maga után vonnia, József császár azonban, amikor a dologról tudomást szerzett, megbocsátott a vétkeseknek, s a nősülést az egész testőrségnek megengedte.

Csak egyetlen egy esetből kifolyólag kellett a testőrségnek József szigorát megismernie.

¹⁹ Batskádý Bálint, mint a Nádor főherceg-gyalogezred tizedese került 1771-ben a nemesi testőrséghez. Itt 1786-ban főhadnaggyá lépett elő, majd 1788-ban másodörmesterré, 1802-ben őrnaggyá és 1806-ban első örmeesterré nevezték ki. Meghalt 1810-ben.

A testőrség gazdasági ügyeit, amelyek az eredeti határozmányok értelmében a magyar udvari kancellária ellenőrzése alatt állottak, 1770-től 1786-ig Székely²⁰ alezredes intézte, aki első-örmester volt a testőrségnél. Akkoriban a számvevőségi ügykezelés rendje még egészen más volt, mint később. Sem Székely, aki kora ifjúságától kezdve csapatszolgálatot teljesített, sem a magyar udvari kancellária könyvvezetője, Bisztrizey, akinek a neki kiosztott kormányászéki ügyek elintézésén kívül a testőrségi számadások felülvizsgálatát is el kellett látnia, — nem voltak járatosak a kereskedelmi kettős könyvvitel útvesztőiben, s így a testőrségi számvevő az át nem látott területen könnyen tévútra vezette mindkettőjüket.

Egy rengeteg sok tárgykörben mozgó, bonyolult gazdálkodásban olyan viszonyok között, amikor a testőrségi pénztár rendszeren elzárva nem volt, amikor a kifizetéseket majd a legidősebb kapitány, majd a számvevő, sőt sok esetben a házgondnok teljesítette, amikor a számvevő olyan összegeket költött el, amelyek az ő rendes jövedelmeit messze felülmúlták, s amikor mégis a 114—124.000 forintnyi egész évi bevételről kellett elszámolást készíteni, — ilyen viszonyok közt nem csoda, ha 16 év eltelte után hibákat fedeztek fel a számadásokban.

A Székelynél talált számadási hiba azonban — sajnos! — igen nagy volt, a hiány a 60.000 forintot is meghaladta.

A vizsgálat lefolytatására külön bizottságot alakítottak, melynek munkálatai három hónapig tartottak.

Bár a sikkasztás bűnét Székelyre rábizonyítani nem lehetett, annyi azonban kétségtelen volt, hogy az alezredes a hiányzó összeget megtéríteni nem tudja. A számvevő, aki igen sok tételről tudott volna felvilágosítással szolgálni, közben meghalt és a meghozott ítélet végeredményben Székelyre 6 esztendei börtönbüntetést mért, amelyet a szegedi várban kellett letöltenie.

II. József császár azonban az ítéletet megszigorította és megparancsolta, hogy Székelyt, mielőtt elszállítanák, pellen-gérre kell kiállítani.

De Székely alig érkezett meg Szegedre, amikor József császár, aki Erdélybe való utazása közben Szegeden áthaladt, Szé-

²⁰ Székely László, mint a gróf Batthyány Ádám-gyalogezred gránátos századosa lépett át a nemesi testőrséghez és ott első-örmesteri rangot kapott. 1768-ban, még belépésének évében őrnaggyá, majd 1773-ban alezredessé lépett elő. 1787-ben a testőrségnél felfedezett nagyarányú sikkasztásban szerepelt, rangját veszítette és a testőrségtől elbocsájtott.

kelynek nemcsak a börtönbüntetést engedte el, hanem még 50 dukát utiköltséget is kiutalt neki, hogy hazautazhassék.

A megkegyelmezést részben talán a főváros maga eszközölte ki, amelynek közhangulata az ítélet megszigorítása ellen és Székely védelmében megírt cikkek útján erélyesen megnyilatkozott.

12.

A magyar testőrségnek kezdettől fogva külön raktára, külön élésmestere volt a megfelelő segédszeméllyel. (Heubinder) II. József császár 1786-ban a raktárt eladatta, s a testőrséget is a katonai közraktárhoz utalta, de azzal a megkülönböztető intézkedéssel, hogy a testőrlovak részére szükséges takarmányt (zabot, szénát, szalmát) az élelmezési tisztviselők ne a szabályzatok szerinti, hanem a piaci áron szállítsák és számolják el, az e tárgyban készülő számadásokat pedig az élelmezési hivatal negyedévenként terjessze elő.

13.

Székely szerencsétlen esete indította a császárt arra is, hogy a testőrség elszámolási ügyrendjében változtatásokat léptessen életbe, amelyek a mai napig (1800) érvényben vannak.

A kezelési ügyrend a következő:

A beszerzési tételek egyik legfontosabbika a magyar testőrségnél a *ruhaszöveteké*. A szövetet a gyárban kell megvásárolni és így a kereskedők nyereségét meg lehet takarítani a testőrségi pénztár javára. Ezért az illető gyárosokkal, a többi kereskedőkkel és iparosokkal évről-évre szerződést kell kötni, s a megkötött szerződéseket megerősítés céljából a cs. kir. főudvarmesteri hivatalnak kell felterjeszteni. Ha előfordulna az az eset, hogy egy-egy cikk, mint p. o. a ruhaszövet, amely a nagyobb szükséglet miatt a kiadási tételek között is nagy összeggel szerepel, közben megdrágul, arról a szerződés lejárta előtt jelentést kell tenni.

Minden hadi év kezdete előtt a magyar királyi testőrséghez szóló rendelettel az udvari haditanács jelentést kér a következő esztendőre szükséges pénzösszegekről (Praeliminar), hogy intézkedéseiben ez a szükséglet számítási alapul szolgálhasson.

Tehát a testőrség pénzszükségletére vonatkozó és a fennálló szerződések alapján megszerkesztett jelentést be kell terjeszteni, mire megtörténik a havi pénzszükséglet kiutalása és

ezután a hadbiztosság készítette terv szerint, a testőr-gazdasági hivatal főnökének nyugtájára annak a cs. kir. udvari hadipénztárból (Kriegs-Zahlamt) való kifizetése és további elszámolása, úgyhogy a hadipénztárból a gárda újabb összeget addig nem vehet fel, míg a régit teljesen fel nem használta és el nem számolta.

A testőrség ellátásához szükséges pénzüsszegeket tehát, amelyeket eddig negyedévenként a magyar udvari kancelláriának utaltak ki, ezentúl a cs. kir. udvari haditanácsnál (a hadipénztárnál) kellett felvenni.

A hadbiztosság a testőrség számadásait hónapról-hónapra átvizsgálja, s ezzel a hadipénztár is, meg a testőrségi gazdasági hivatal is felmentvényt kapnak. Az év lejártávi azonban összegyűjtik a havi számadásokat, s azokat legutolsó felülvizsgálat céljából az udvari hadi számvevőségnek (Hofkriegsbuchhaltung) adják át. Hogyha ez hibákat talál, a testőrségi gazdasági hivatalt igazoló jelentéstételre szólítja fel, s ha azt megkapja, megadja a felmentvényt.

A felmentvény megadásának voltaképpen évről-évre meg kellene történnie. Csakhogy a hosszú évek óta tartó nehéz háborús viszonyok az udvari hadi számvevőségénél, amelyet valósággal elárasztanak a különböző elszámolások, munkatorlódást és fennakadást idéztek elő, úgyhogy annak megszüntetésére a hátralékok feldolgozása céljából külön személyzetet kellett beállítani. Ilyen körülmények között az 1787 nov. 1-től 1794 október végéig terjedő számadásaira a magyar testőrség csak 1798 december 15-én, az 1795 nov. 1-től 1798 október végéig terjedőkre pedig csak 1799 október 23-án kapta meg a felmentvényt.

Hogyha a rendes folyó kiadásokon kívül a testőrségnek valami különleges szükséglet merülne fel (p. o. egy új kocsi, vagy lószerszám beszerzése, ami nem történhetik minden esztendőben), arról előbb jelentést kell tenni a testőrkapitánysághoz. Hogyha a tervezett kiadás a 60 forintot nem haladja túl, azt az említett testőrkapitányság a maga hatáskörében azonnal kiutalhatja, ha azonban ennél nagyobb összegről van szó, akkor a cs. kir. főudvarmesteri hivataltól kell engedélyt kérni. Ez a hivatal ilyen esetekben soha sem szokott nehézségeket támasztani.

Ilyen módon mind a testőrségi pénztár, mind a testőrségi gazdasági hivatal biztosítva volt a hűtlen kezelésből származó károk ellen, de természetesen csak akkor, ha az ügykezelés rendjét egyébként szigorúan betartották.

Azt hinné az ember, hogy ilyen elővigyázatossági rendszabályok mellett minden tévedés lehetetlen. S mégis megtörtént

az az eset, hogy Finta²¹ ezredesnek, aki a szerencsétlen Székely után vette át 1786 június 15-én a testőr-gazdasági hivatal vezetését, amikor 1790 december 1-én a testőrség kötelékéből kilépett, 2625 forintnyi pénztárhányt kellett jelentenie.

Ez a különbözet a raktáron lévő anyagoknál megállapított hiányok folytán állott elő. Ő ugyanis a készletekből — készpénzfizetés ellenében — posztószövetet adott ki a gárdistáknak, s a befolyt pénzüsségeket valószínűleg elfelejtette elkönyvelni, s bizonyára megfélekedezett a kiadott anyagnak új anyag beszerzésével való pótlásáról is. A legnagyobb felelősség azonban kétségkívül iszákos számvevőjét illette, akire rábizonyult, hogy az ezüst kardokkal, ezüst gombokkal és más egyenruházati cikkekkal hanyagul gazdálkodott.

Ha tehát Finta az ujonnan bevezetett szigorú ügyrend ellenére három és fél év alatt 2625 forintnyi hiányt volt kénytelen elismerni, csodálkozni lehet-e azon, hogy Székely 16 esztendő eltelte után, olyan laza ügykezelési rend mellett akkora hiányt mutatott ki?

Az bizonyos, hogy a testőrségi pénztárnál és a gazdasági hivatalnál bevezetett új ügykezelési rend életbeléptetése óta hasonló kellemetlen eset soha többé nem fordult elő, sőt a dolgok olyan kitűnő mederbe terelődtek, hogy a testőrség ma 333.874 forintnyi, gyümölcsözően elhelyezett tőkével rendelkezik, annak ellenére, hogy 1795-ben a testület létszáma 10 gyalogos gárdistával és 5 gyalogos lovászegénnyel gyarapodott, akiknek felszerelése, ételmezése és egyenruhával való ellátása 4139 forintba került.

14.

Ezek a „gyalogos” gárdisták azonban nem gyalog teljesítettek szolgálatot, hanem minden tekintetben úgy látták el szolgálatukat, mint a többi testőrök. Az ő helyzetük csak annyiban volt más, hogy nem volt külön az ő számukra rendelt lovuk, hanem azoknak a társaiknak a lovaikat használták, akik vagy szabadságra távoztak, vagy pedig betegség miatt, vagy más egyéb véletlen esetből kifolyólag szolgálatot teljesíteni nem tudtak. Ezeknek a gyalogos testőröknek azonban nem volt díszöltözetük.

²¹ Finta József 1760-ban került a nemesi testőrséghez a Pálffy-huszárezredtől mint százados. Itt első őrmesterré léptették elő. 1770-ben alezredes, 1786-ban ezredes és első hadnagy. 1790-ben tábornok és mint ilyen nyugalmába vonult.

15.

1782-ben felállították a 40 tisztból álló *galíciai nemes testőrséget* és pedig a magyar nemesi testőrség mintájára. Ezt az új gárdát, mivel akkoriban egy alezredesi rangban lévő első-örmesteren és két kapitányi rangban lévő másod-örmesteren kívül más előjárója még nem volt, nemcsak a magyar gárda parancsnokságának rendelték alá, hanem egyelőre a magyar testőrségi palotában is szállásolták el. Ebben az épületben ők — a magyar testőrségtől elkülönítve — az egész negyedik emeletet lakták addig, amíg 1784-ben Czartorisky herceg nem lett a galíciai testőrség kapitánya, amikor az új gárda a Rennweg-en lévő, ú. n. Kaiser-Spital-Haus-ban nyert elhelyezést.

16.

Bár nem volt szokásban, hogy a magyar testőrség Mária szeplőtlen fogantatásának ünnepén — december 8-án —, amikor a császár a Szent István-templomban hallgatott misét, díszben kivonuljon, ez az eset 1782-ben mégis megtörtént abból az alkalomból, hogy Pál orosz nagyherceg (a későbbi I. Pál cár) feleségével, Mária württembergi hercegnővel Bécsben tartózkodott. A császár alighanem azért rendelkezett így, hogy magas vendégeinek a teljes díszbe öltözött magyar testőrséget megmutathassa.

17.

Egyszer éppen Mária szeplőtlen fogantatásának ünnepével kapcsolatban történt, hogy a testőrség egyik dandára a megelőző napon megkapta a parancsot a kivonulásra. A császárt, mint rendesen, a templomba kellett volna kísélni. Egyszerre hóvihar kerekedett és a császár, akinek a magyar testőrség iránti kegyessége nem ismert határt, még reggel megizente a palotaparancsnoknak, hogy ilyen rossz időben nem akarja a testőrséget fárasztani. Egy kétüléssel, ú. n. Schwimmer-kocsiba fogatott, s minden kíséret nélkül hajtattott a Szent István-templomhoz.

18.

Ugyancsak 1782-ben, és pedig az orosz nagyherceget megelőzve érkezett Bécsbe VI. Pius pápa. Ez alkalommal 4 magyar

testőrt rendeltek ki a legközelebbi utazási állomásra, hogy ott fogadják, s onnan a Burgba kísérik Özsentségét. A Burgban azokat a lakószobákat utalták ki a Szentséges Atyának, amelyekben a megboldogult Mária Terézia császárné-királyasszony lakott valaha özvegysége előtt. Magyar gárdistákból álló díszőrséget is kapott a pápa lakosztálya elé és ha kikocsizott, négy magyar testőr lovagolt kocsija után.

19.

II. József császár parancsára a magyar királyi koronát 1784-ben a koronaőrök és négy magyar királyi testőr kíséretében Pozsonyból Bécsbe szállították. Ez alkalommal a koronaőrök egyike egy magyar gárdistával a legelső kocsin a menet élén haladt, — azután egy nyitott Landauer-kocsi következett. Ez vitte a koronát a mellette elhelyezkedett két magyar gárdistával együtt. A harmadik kocsiban megint egy koronaőr és egy magyar királyi testőr foglaltak helyet.

A Bécsbe való megérkezés után a magyar koronát mindjárt a cs. kir. kincstárba helyezték el, s ott őrizték egészen 1790-ig.

Amikor a koronát Pozsonyból Bécsbe szállították, megtörtént az a csodálatos eset, hogy abban a pillanatban, amikor a koronát a kocsiba éppen beemelték, s a kíséret tagjai a kocsiban elhelyezkedtek, a tiszta égből nagy csattanással leütött a villám. Az első villámcsapást egy második is követte, abban a percben, amikor a korona a hajóhidon a Duna közepére ért, s egy harmadik, ugyancsak hatalmas villámcsapás akkor, amikor a menet a koronával az osztrák határhoz érkezett.

Bármennyire véletlen volt is az eset, a ritka természeti jelenség különböző jóslásokra adott alkalmat, amelyek majd jó, majd vészhozó értelmezést adtak a történeteknek.

20.

Sokkal örvedetesebb körülmények között ment végbe 1790-ben a korona visszaszállítása Budára akkor, amikor II. József császár a Magyarországot érintő összes újításait visszavonta.

A korona kíséretére ekkor egy első- és egy másod-örmistert rendeltek ki 6 magyar gárdistával. A határnál a magyar főnemesség legelölkelőbbjei és nemesi bandériumok várták és üdvözlő beszéddel fogadták a menetet. Azután az összes jelen-

levők a menethez csatlakoztak, a bandériumokat pedig minden vármegye határán újak váltották fel. Így haladt a menet Budáig, ahol ágyúörgés és harangzúgás közepette megint a főnemesség és a nemesség fogadta a koronát. A magyar udvari kancellár latin nyelven ünnepi beszédet mondott, amelyre válaszbeszédek következtek.

Igy érkezett a korona újonnan kijelölt megőrzési helyére, ahol hónapokon át bandériumok álltak mellette díszőrséget.

21.

1787-ben a magas életkorának terhe alatt roskadozó Esterházy Miklós herceg lemondott m. kir. testőrkapitányi állásáról, amikor fenkölt érzelmeinek újból kifejezést adott abban a remekbe készült és nyilvánosan felolvasott parancsában, amelyben búcsút mondott a testőrségnek, s amelyre a váratlan veszteségtől lesujtott gárdatestület meghatott szavakkal válaszolt.

Még ugyanabban az évben, augusztus 29-én Károlyi Antal gróftot nevezték ki magyar testőrkapitánnyá, reá bízva egy-szersmind a galíciai testőrség feletti ideiglenes parancsnokságot is, mert Czartorisky herceg, galíciai testőrkapitány éppen távol volt, az őt helyettesítő Rzewusky gróf alkapitány pedig meghalt.

22.

Károlyi gróf²² magyar testőrkapitányságának ideje alatt tört ki 1787-ben a törökországi háború. A felejtethetlen emlékeztető II. József császár ez alkalommal tudtára adta a magyar testőrségnek, hogy azok a tiszték, akik a harcmezőn ki akarják próbálni szerencsájüket, jelentkezhetnek s testőrfizetésüket megtartva beosztásukat kérhetik a cs. kir. hadsereg ezredeibe. Azoknak, akik a háború alatt pályájukon előbbre tudnak haladni, ő szerencsét kíván, azok pedig, akik nem találnak alkalmat arra, hogy magukat kitüntessék, a háború végeztével újra visszatérhetnek a testőrséghez.

Alig történt meg ennek a parancsnak a kihirdetése, 36 testőr és pedig 2 kapitány (Soóky János és Dániel Lajos), 4 főhadnagy (Gányi Ferenc, Matejtschek György, Bartsay

²² Károlyi Antal gróf, született 1732-ben. 1751-ben a Károlyi-huszár-ezredben őrnagy. 1758-ban Szatmár vármegye főispánja, tábornok. 1759-ben a *Mária Terézia-rend lovagja*. 1763-ban a Bethlen-gyalogezred tulajdonosa, altábornagy. 1787-ben tüzérségi tábornok és a nemesi testőrség parancsnoka. Meghalt 1791-ben, mint testőrkapitány.

György és L. Radak Lőrinc) és 30 alhadnagy-gárdista azonnal jelentkezett harctéri szolgálatra. A 30 testőr névsora a következő: Márffy Imre, Czirjek Mihály, Törös László, Dolovitzeny József, Berzevitz Ambrus, Gunda József, Batsák Vendel, Szabó Antal, Gvazdentsevich András, Reichenhall Sámuel, Török János, Majthény József, Klosius Kristóf, Deák József, Miloradovich Dániel, Csiszár Ferenc, Sváby Károly, Kelcz Antal, Peley Mihály, Horváth Dávid, Hegedüs János, Fodor Ferenc, Szilassy Gábor, Boér Lipót, Fekete Zsigmond, Bachó János, Spillenber József, Rakovszky Sándor, Ujházy Pál és Fekete Mihály.²³

²³ Matejcsek György a polgári életből került a testőrséghez 1776-ban. 1786-ban segédtsízt, 1787-ben a török háború kitörésekor a Székely-huszárezredbe mint főhadnagy osztattott be. 1798-ban ezen ezred parancsnoka.

Bartsay György 1779-ben lép be polgári életből a magyar nemesi testőrséghez. 1799-ben halt meg mint őrnagy.

Br. Radák Lőrinc 1780-ban lép be a testőrséghez, honnan 1787-ben mint főhadnagy átkerül a Székely-huszárezredhez. Végigküzdi a háborút és utána mint polgári hivatalnok működött Erdélyben.

Czirjek Mihály 1775-ben került a nemesi testőrséghez, mint a Gyulay-ezred zászlótartó hadapródja. 1787-ben mint főhadnagy a Székely-huszárezredben nyert beosztást. A török háború végigküzde után mint százados nyugalomba vonult.

Török János 1783-ban lépett be a polgári életből. 1787-ben mint hadnagy a Székely-huszárezredhez került. A török elleni háborúban esett el.

Törös László 1779-ben mint a Batthyány-ezred hadapródja került a nemesi testőrséghez. 1787-ben a Devin-gyalozezredhez helyezték át.

Doloviczény József 1776-ban lépett át a Wurm-ezredtől, ahol mint hadapród szolgált. 1787-ben az Esterházy-gyalozezredhez nyert mint hadnagy beosztást.

Batsák Vendel a polgári életből került 1779-ben a nemesi testőrséghez, honnan 1787-ben a Gyulay-gyalozezredhez helyeztetett át.

Szabó Antal mint erdélyi magyar nemes és a Gyulay-gyalozezred zászlósa lépett át a nemes testőrséghez. 1787-ben mint főhadnagy a Nándor főherceg-gyalozezredbe helyeztetett át.

Gvazdenevich András mint horvátországi magyar nemes és a Preiss-ezred hadapródja 1782-ben került a nemesi testőrséghez. 1787-ben a Graeven-huszárezredhez helyeztetett át.

Reichenhall Sámuel 1783-ban mint a Colloredo-ezred zászlósa került a nemesi testőrséghez. 1787-ben áthelyezték az Esterházy-gyalozezredhez.

Klosius Kristóf mint erdélyi magyar nemes és a Lattermann-ezred hadapródja vétetett fel a nemesi testőrséghez. 1787-ben a Károlyi-gyalozezredhez nyert mint főhadnagy beosztást.

Deák József mint a Barcó-ezred hadapródja 1784-ben helyeztetett át a nemesi testőrséghez. 1787-ben a Székely-gyalozezredhez osztattott be.

Csiszár Ferenc 1784-ben helyeztetett át a nemesi testőrséghez az első karabélyos ezredtől, ahol mint hadapród szolgált. 1787-ben mint hadnagy a toscanai Lipót-ezredhez került. A török háborúk alatt kitüntette magát és mint főhadnagy került haza falujába.

Sváby Károly a császár-huszárezred hadapródja 1784-ben áthelyeztetett a nemesi testőrséghez. 1787-ben a Devin-ezredhez került.

Soóky kivételével, akit kíséretének parancsnokaként maga a császár vitt magával a harctérre, ezek a testőrök mind a lovassághoz kerültek, csak kevesen a gyalogsághoz.

Mivel ezek a gárdisták úgy vélték, hogy azok a csapattestek, amelyeknél vitézségük megmutatására alkalmat találhatnak, csak a cs. kir. huszárezredek lehetnek, a legtöbben a huszárezredekhez jelentkeztek. Mivel azonban ezeknek a tulajdonosai ezredeiket az idegen tisztek átvételével járó kellemetlenségektől meg akarták óvni, a jelentkezők egy részének a gyalogezredekkel kellett bérnie. A székely huszárok ezredébe azonban, amelynek voltaképpen tulajdonosa nincsen, s közvetlenül az udvari haditanácsnak van alárendelve, 7 gárdistát osztottak be, és pedig névszerint Dániel kapitányt, Gányi, Barttsay, B. Rádák és Matejtsik főhadnagyokat, azonkívül Czirjek és Török J. alhadnagyokat.

Bár az ezredeknél szolgáló érdemes tiszteknek — érthetőleg — rosszul esett, hogy a gárdisták áthelyezése következtében az előhaladásukhoz fűzött reményeikben némileg megcsa-

Kelcz Antal mint a D'Alton-ezred hadapródja 1784-ben került a nemesi testőrséghez. 1787-ben a Nándor főherceg-gyalogezredhez osztott be.

Peley Mihály mint a toscanai Lipót-ezred hadapródja 1784-ben került a nemesi testőrséghez és 1787-ben a Székely-huszárezredbe osztották be.

Horváth Dávid, a Graeven-huszárezred alhadnagya 1785-ben lépett át a testőrséghez. 1787-ben áthelyeztetett a Graeven-huszárezredhez.

Fodor Ferenc, Pálffy János-ezredbeli zászlós 1785-ben került a nemesi testőrséghez, honnan 1787-ben ezredéhez visszatért.

Szilassy Gábor, a Nándor főherceg-gyalogezred őrmestere 1785-ben lép be a testőrséghez. 1787-ben a Nádasdy-ezredhez helyeztetett át.

Boer Lipót, a toscanai Lipót-ezredben hadapród, 1786-ban lép át a nemesi testőrséghez. 1787-ben a Nádasdy-ezredhez helyeztetett át.

Fekete Zsigmond, a Preisach-ezred hadapródja 1786-ban került a nemesi testőrséghez. 1787-ben az Alvinczy-ezredhez osztott be.

Bach Jánost Trencsén vármegye küldötte 1786-ban, mint a Rímszky könnyűlovas ezred alhadnagyát a nemesi testőrségbe. 1787-ben a Lipót főherceg-huszárezredben végigküzdte a török háborút. 1795-ben mint százados visszakerült a testőrséghez. Itt másodőrmester lett, és mint őrnagy nyugalomba vonult.

Spilenberg József 1786-ban lépett át a testőrséghez az Esterházy-huszárezredtől, melyben mint hadapród szolgált. 1787-ben a Wurm-ezredhez osztott be.

Rakovszky Sándor, az Esterházy-ezred hadapródja 1787 tavaszán a nemesi testőrséghez került, ahonnan még ez év őszén visszakerült ezredéhez.

Ujházy Pál, a Pellegrini-ezred hadapródja, 1787 tavaszán került a nemesi testőrséghez, honnan még ez év őszén az Alvinczy-gyalogezredhez helyeztetett át. Mint őrnagy vonult nyugdíjba.

Fekete Mihály az Esterházy-huszárezredben hadapródőrmester. 1787 tavaszán került a testőrséghez. 1787 őszén a Székely-huszárezredhez helyeztetett át.

latkoztak, hamar megvigasztalódtak, amikor látták, hogy olyan emberek kedvéért kellett mellőzést szenvedniök, akik nemzetük hadidicsőségének gyarapításához nem csekély mértékben járultak hozzá.

Különösen kitüntették magukat **Dániel** kapitány és **Gányi** főhadnagy. Ha a hírlapok nem is beszéltek tetteikről, érdemeik bizonyításánál elég hivatkozni arra, hogy az előbbi, mint ezredes, ma már a szlavoniai ezred parancsnoka, az utóbbi — Gányi — pedig, akit sebekkel borított teste megakadályozott abban, hogy a becsület mezején szolgálatát tovább folytathassa, mint cs. kir. kapitány, haretéri sérülései következtében mindjárt a török háború befejezése után meghalt Pesten. Alig volt ütközet, amelyben ez a vitéz katonatiszt több törököt le ne terített volna. A hős sírkövére feliratul azok a szavak illenének, amelyekkel egy cs. kir. tábornok fejezte ki neki elismerését: „Ha volna 2000 olyan emberem, mint Gányi, Konstantinápolyig kergetném a törököket, s még ott is meg tudnám rémíteni őket.” — Az a tábornok, aki ezt mondta, F... volt.

23. (24) *

Bár azok közül, akik II. József császár felszólítására a török háborúban való részvételre jelentkeztek, részletesebben itt csak kettőről emlékeztünk meg, mint katonák a többiek is híven teljesítették kötelességüket, s ha alkalmat találtak volna rá, kétségkívül épúgy kitüntették volna magukat, mint Dániel és Gányi.

Szóval ezek az önként jelentkezett gárdisták mind meg tudtak felelni kegyes uralkodójuk várakozásainak, magukat minden alkalommal kitüntették, s kiérdemelték előljáróik dicséretét. Előbbre is haladt legalább egy ranggal mindegyik még a háború alatt, s kevéssel utóbb még további előléptetésben is részesültek.

Miloradovich György²⁴ alezredes lett, Bartsay György egy évvel ezelőtt (1799-ben) halt meg, mint őrnagy, Berzeviczy Ambrus²⁵ hasonlóképp 1799-ben, mint őrnagy nyugdíjba ment, Matejtsek György pedig két évvel ezelőtt Erdélyben, a Vöröstoronyi szorosnál vette át a parancsnokságot. Nem hallani

*) Az eredeti kéziratban 23. számmal jelzett pont nincsen.

²⁴ Miloradovich Dániel mint horvátországi magyar nemes 1784-ben helyeztetett át az első helyőrségi ezredtől, melyben mint hadapród szolgált. 1788-ban mint százados a szervíanus Frei-corps-ban szolgált. Mint alezredes ment nyugalomba.

²⁵ Berzeviczy Ambrus 1779-ben került a nemesi testőrséghez. 1787-ben áthelyezték a Wurm-ezredhez.

semmit azokról a századosokról és kapitányokról, akik megmaradtak az ezredeik kötelékében. Csak két testőr, Márffy és Gunda,²⁶ tért vissza — még a háború alatt — a testőrséghez, s a császár meg is tartotta őket annak kötelékében, mert látta, hogy ha a természet hősi lélekkel nem is áldotta meg őket, a jóakarát nem hiányzott belőlük.

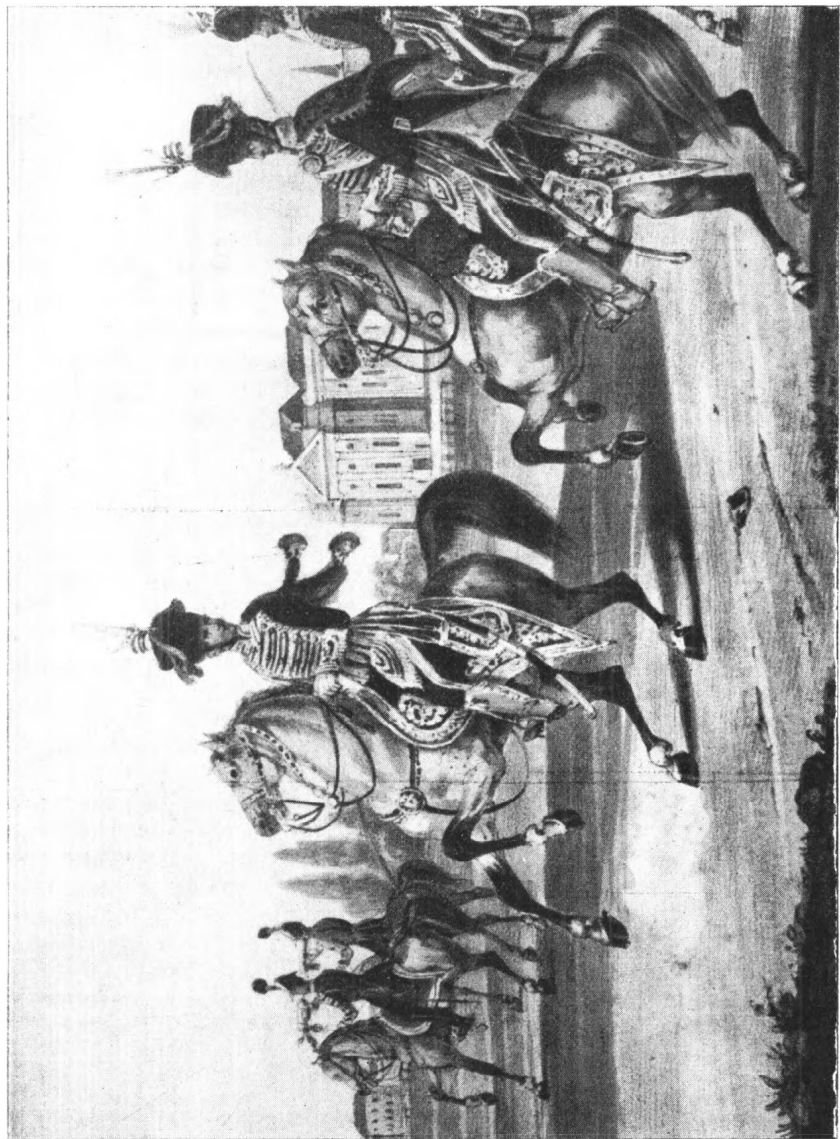
A gárdisták egy része Bellona istenasszonynak esett áldozatul. Ezek között különösen Török érdemli meg, hogy sajnálattal emlékezzünk meg róla. Kézitusában lova felbukott vele, s két török abban a szempillantásban felnyársalta.

24. (25.)

A császár, aki a személye körül teljesített szolgálatokért épp úgy értékelte, mint azokat, amelyekkel gárdistái a hadsereg-nél szereztek érdemeket, s aki, mint már említettük, a magyar testőrség iránt különös hajlandósággal viseltetett, Soóky kapitányt sem akarta hagyni jutalom nélkül. 1788 novemberében őrnagyi ranggal első-örmesterré nevezte ki a magyar testőrségnél. Soóky a következőkben 1790 novemberében alezredesi ranggal ennél a gárdánál alhadnaggyá lépett elő, majd 1791 novemberében megegyezés alapján rangját Esterházy Miklós hercegnek engedte át.

²⁶ Márffy Imre polgári életből lépett be 1774-ben. 1781-ben a toscnai huszárezredhez vonul be. Innen 1788-ban visszakerült a testőrséghez és mint százados nyugalomba vonult.

Gunda József 1779-ben került a nemesi testőrséghez. 1787-ben a Gyulay-ezredhez osztatott be, honnan 1789-ben visszatért és 1790-ben mint százados nyugalomba vonult.

Testőrtisztek.
(Egykorú kép a m. kir. gyalogos testőrség tulajdonában.)

NEGYEDIK RÉSZ.

1.

Most következik a legszomorúbb korszak ezekben az évkönyvekben, amikor 1790 február 28-án II. József császár halálával a gárda elvesztette soha eléggé meg nem gyászolható pártfogóját, akinek nevét a testőrségnél még az utódok is sokáig emlegetni fogják.

Távol áll tőlünk az a szándék, hogy a testőrség nagy gyászának ecsetelésében a következő kormányzat elleni panaszunk adjunk kifejezést. Az a túláradó hálaérzet, amellyel József császárnak a magyar testőrség iránt mutatott kegyes hajlandóságára gondolunk, készítt bennünket egyedül arra, hogy halála után is a legnagyobb hálával emlékezzünk meg róla.

2.

Mint hogy ez a szomorú eset éppen akkor következett be, amikor a testőrök legnagyobb része a hadseregnél teljesített szolgálatot, amikor a visszamaradt gárdisták közül is sokan kiléptek a gárda szolgálatából, s megüresedett helyüket újakkal nem töltötték be, amikor azon körülményből kifolyólag, hogy ugyanakkor a magyar koronát egy első- és egy másodőrmeister 6 gárdistával egyetemben Budára kísérte, a testőrök amúgy is kicsiny létszáma a legjelentéktelenebbre zsugorodott össze, — annak a szomorú szolgálatnak az ellátása, hogy a fedelmek legnagyobbikát sírjához elkísérje, a második másodőrmeisternek (Bárótzinak) és a magyar testőrök egy nagyon kis számú csapatának jutott osztályrészül.

3.

Ugyanezekben a szomorú napokban az említett másodőrmeisternek, és a magyar gárda kis csapatának még egy szo-

morú kötelességet kellett teljesítenie akkor, amikor a fiatal Erzsébet főhercegnőt, a volt württembergi hercegnőt, II. Ferenc császár Öfelsége első feleségét temették el, aki II. József császár halála előtt két nappal hunyt el.

4.

Amikor közeledett az a nap, amelyen a testvére halála után trónörökössé lett Lipót toscanai nagyherceget magyar királlyá kellett koronázni, felmerült a gondolat, hogy a nemzeti ünnep fényének emelésére a magyar testőrséget sietve ki kell egészíteni.

A terminus közelsége sürgős intézkedéseket követelt, a gárdához jelentkező egyéneket nem lehetett a szükséges nagy gonddal és körültekintéssel kiválogatni, s így nem lehetett megakadályozni azt, hogy az újonnan felvett testőrök közé méltatlanok be ne kerüljenek.

Zabolátlanság, kicsapongás, pazarlás és neveletlenség kezdett lábra kapni ennek az egyébként oly köztiszteletben álló testületnek a kebelében. Két gonosztevő, Csemez és Ordódy,²⁷ hogy botrányos pazarlásuk súlyos következményeitől meneküljenek, odáig vitték, hogy előjárójukat, Wégheleyi²⁸ kapitányt, akinek, mint jóltevőjüknek sokat köszönhettek, 1796-ban kirabolták és meggyilkolták, s ezzel a borzalmas gyilkossággal nem csupán önmagukat bélyegezték meg, hanem a testőrtisztület egészének és a nemzetnek is kimondhatatlan nagy erkölcsi károkat okoztak.

Az igazság érdekében azonban ki kell jelentenünk, hogy bár a fiatal testőr-tisztek nagy része a zabolátlan életmód folytatásában kétségkívül nagy örömét lelte, az egész testületben mégsem akadt senki sem, aki ne érezte volna, hogy az iszonyatos büntett órá magára is gyalázatot hozott. A gárdisták testületileg azonnal felkeresték a palotaparancsnokot, egyhangúlag a legszigorúbb vizsgálatot kérték az ügyben s maguk is felajánlctták közreműködésüket a tettes kiderítésére, amint-hogy tényleg ők maguk nevezték meg a vizsgálat lefolytatá-

²⁷ Csemez Imre, a Nassau-vértesezred hadapródja 1790-ben került a testőrséghez, ahol 1795-ben rablógyilkosságot követett el és kivégezték.

Ordódy Károly a Gyulay-ezred őrmestereként került 1794-ben a testőrséghez. 1795-ben rablógyilkosságban való részvétel miatt kivégezték.

²⁸ Wégheleyi István 1795-ben került mint másodőrmeister a nemesi testőrséghez. 1795-ben rablógyilkosság áldozata lett.

sával megbízott Szarvasi²⁹ alezredesnek azt a társukat, akit a tett elkövetésével gyanúsítottak s akinél a vizsgálatot kezdeni kell. Ez a testőr Csemez volt, akit többek között az a körülmény is vádolt, hogy amikor 1792-ben az akkor Bécsben állomásozó ezredből a testőrséghez lépett át, onnét már az eladósdott, korhely ember hírért hozta magával.

Minden jel s különösen az a tény, hogy egy dukátokkal tömött erszényt találtak nála, őt vádolta az első perctől fogva. Letartóztatták tehát és átadták a porkolábnak. Amikor a folyosón végighaladt, kicsibe mult, hogy az elkeseredett gárdisták meg nem rohanták és darabokra nem szabdalták. Az alezredes csak fenyegetésekkel és karhatalommal tudta megakadályozni, hogy a bűnös azonnal elvegye méltó büntetését.

Ordódy gárdista kezdetben nem volt gyanús, mert még csak 6 hét óta állt a testőrség szolgálatában. Őt maga Csemez jelentette fel s bár Ordódy az ezredtől rendkívül jó minősítést hozott magával s annak ellenére, hogy az ellenség előtt tényleg példásan vitéz magatartást tanúsított, a kihallgatás során s a később befutott információk alapján kétséget kizáró módon beigazolódott, hogy kiváló katonás vitézsége ellenére ő is léha, zabolátlan természetű ember volt.

5.

Amikor 1790-ben Lipót az országgyűlésre Pozsonyba utazott, hogy magát magyar királlyá megkoronáztassa, a nádori szék már régóta, Batthyány Lajos grófnak 1765-ben történt elhunytá óta, betöltetlen volt. A törvények értelmében tehát most nádort kellett választani. 1790 november 13-án Lipót harmadik (negyedik)* fiát, Sándor Lipót főherceget választották meg nádornak, aki 15-én, atyja koronázásánál már el is látta a méltóságával járó hivatalos teendőket.

A sietve kiegészített magyar testőrség is kivonult, s teljes díszben végezte szolgálatát.

²⁹ Szarvasy József, Eperjes szülötte, 1764-ben az Erdődy-huszárezredben hadapród. 1787-ben a Mária Terézia-rend lovagja. 1792-ben mint első-örmester lép be a testőrséghez. 1794-ben alhadnagy, 1797-ben ezredes. 1804-ben tábornok és testőrfőhadnagy. Meghalt 1810-ben.

*) Az eredeti kézirat hibásan harmadik gyermeknek mondja Sándor Lipót főherceget. A másoló azonban, aki — úgy látszik — jobban ismerte az uralkodóház genealogiáját, a számot „vierten”-re javította ki.

6.

Pár nappal a koronázás után az udvar Pozsonyból megint visszautazott Bécsbe. Vele ment a magyar testőrség is, csak egy 16 főnyi különítménye maradt vissza Pozsonyban, hogy Maithényi³⁰ kapitány parancsnoksága alatt és azt őt ellenőrző Soóky alezredes felügyelete mellett a főherceg-nádor úr Őfenésege palotájában a díszőrségi szolgálatot ellássa. Ez a különítmény az országgyűlés berekesztése után a főherceggel együtt Budára ment. A kikülönített testőrcsapat azonban az előbbieket szerint csak 1 kapitányból és 14 gárdistából állt, akikhez még egy kürtöst és egy számvevőt rendeltek ki. Kezdetben az volt a szándék, hogy ezt a különítményt félévenként váltják fel majd, de mivel az ide-odamenetelés sok nehézséggel járt, állandó különítményt küldtek ki Budára, mely 1 főhadnagyból és 9 alhadnagyból állt. De ez a berendezkedés is csak 1794-ig maradt fenn, amikor a különítményt végleg visszahívták Bécsbe.

7.

A magyar koronázást egy év múlva (1791-ben) a cseh koronázás követte. Erre Bartsay ezredest, Dóczy őrnagyot rendelték ki Prágába a két kapitánnyal, Majthényival és Véghellyel, meg 40 magyar gárdistával. Utánuk utazott Splény Mihály báró, vezérőrnagy, testőr-alkapitány is s ő vezényelte Prágában a magyar testőrséget.

8.

A prágai koronázási ünnepek alatt halt meg a betegsége miatt Bécsben visszamaradt Károlyi Antal gróf, m. kir. testőrkapitány és II. Lipót császár azonnal kinevezte m. kir. testőrkapitánnyá Esterházy Antal herceget,³¹ akit ebben a minőségében már 1791 október 6-án bemutatnak a testőrségnek. Ez fiát, a családi dominiumok mostani urát, Esterházy Miklós

³⁰ Majthényi Józsefet Trencsén vármegye küldötte 1783-ban a nemesi testőrséghez. Előzőleg a Laudon-ezredben szolgált mint hadapród. 1788-ban Pálffy János ezredében főhadnagyi rangot nyer, majd a török háborúk után százados és másodőrmester lesz. Meghalt mint ilyen 1803-ban.

³¹ Esterházy Antal herceg született 1738-ban. 1757-ben hadnagy. 1763-ban mint százados kilép. Soproni főispán, főkomornok mester. 1767-ben újból a katonaságnál találjuk mint ezredest. 1773-ban tábornok. 1784-ben tábornagy. 1791-ben testőrkapitány. Meghalt 1794-ben.

herceget,³² akinek javára Soóky alezredes, testőr-alhadnagy lemondott állásáról, október 21-én hirdette ki és mutatta be a testőrségnek, mint Soóky rangjának és tisztségének örökösét.

Esterházy Miklós herceg Bartsay³³ ezredes kilépése után, 1794 november 1-én a testőrségnél mint ezredes főhadnaggyá, 1796 március 12-én pedig vezérőrnaggyá lépett elő.

9.

Az új testőrkapitánynak, Esterházy Antal hercegnek, első intézkedése az volt, hogy azt az 500 forintos járandóságot, amelyet a magyar testőrség felállítása óta évenként a testőrgazdasági hivatal vezetésével megbízott főtszist kapott, a testőrségi-alap javára beszüntette, az illető tisztelet azonban minden egyéb szolgálat alól fölmentette. A továbbiak során 13 tisztelet, akik már régóta szolgáltak a testőrségnél, évi 150 forintos járandósággal nyugdíjazásra hozott javaslatba. Azonkívül elbocsátotta a testőrségtől a doktort és a seborvost és helyettük egy sebész-törzsorvost (Stabs-Chirurg) vett fel, akinek a fizetése és járandóságai azonban az előbbi kettőnek a jövedelmeit felülmúlták. 100—100 tallér végkielégítéssel elbocsátotta a lovászmestert és az élésmestert is s végül az első-örmesterektől (akiknek a szolgálata abból állt, hogy az uralkodóház tagjainak nyilvános szereplése alkalmával, amikor p. o. az udvar a Szent István-templomba ment, a testőrdandárokat felvezették) a dandárok vezetésének jogát elvette s azt a fő- és alhadnaggyokra ruházta át.

Mindezeket az újításokat az ő elgondolásai szerint végre is hajtották, csupán a 13 gárdista nyugdíjazásánál történt változtatás. Nyugdíjazásuk ugyan megtörtént, Lipót császártól azonban, akihez oltalomért folyamodtak, feltárva előtte azt a méltatlanságot, amely őket érte azzal, hogy oly sok évi szolgálat után jutalom nélkül bocsátják el őket a testőrségtől, kapitányi rangot és 400—400 forint évi nyugdíjat kaptak.

Esterházy Antal herceg kétségkívül még igen sok újítást vitt volna keresztül, hogyha el nem ragadja a korai halál. 1794 január 22-én halt meg.

³² Esterházy Miklós herceg, született 1766-ban. A Steingyalogezredben szolgált, 1791-ben mint alhadnagy került a nemesi testőrséghez. 1794-ben főhadnagy. 1796-ban tábornok. 1803-ban altábornagy és testőrkapitány. 1813-ban tüzérségi tábornok. Meghalt 1833-ban.

³³ Bartsay Abrahám, született 1742-ben Piskin. 1762-ben került a magyar nemesi testőrséghez. 1778-ban résztvett a bajor örökösödési háborúban. 1794-ben ezredes és mint ilyen 1795-ben nyugalmába vonult. Meghalt 1806-ban Csórán.

10.

Ennek a testőrkapitánynak a halála után, 1795-ben, a testőrség létszámát — amint már említettük — 10 gyalog (nem lovasított) tiszttel és 5 gyalog lovással gyarapították.

11.

II. Lipót császár 1792 március 1-én meghalt, s fenköltlekkü utódát, II. Ferenc császárt Budán, 1792 június 6-án koronázták meg magyar királlyá, amely alkalommal a magyar testőrség a megszokott módon látta el szolgálatát. Az új uralkodó elrendelte, hogy a m. kir. testőrkapitányi állás további intézkedésig betöltetlen maradjon.

Ennek az interimnek a napjai alatt valósult meg Starhemberg herceg első főudvarmesternek az a már korábban tett javaslat, hogy a testőrség számára új szabályzatot dolgozzanak ki, s az a másik terv, hogy ennek a testőrségnek visszaadják régi szervezetét.

Mielőtt azonban mindez megtörtént volna, az 1794 májusában tartott szemle alkalmával a gárdisták közösen megszerkesztett panasziratot nyújtottak be, amelyben kérték az előzetesen már életbeléptetett házirend, fegyelmi rendtartás, az öltözeti előírás, a tanulmányi és kiképzési utasítások eltörlését, valamint a fegyelmi fenytések kiszabására és a minősítvényi táblázatok szerkesztésére vonatkozó előírások visszavonását.

Ennek a panasziratnak az lett a következménye, hogy Öfelsége Kessborn báró cs. kir. altábornagy elnöklete alatt külön vizsgálóbizottságot állított össze, amelynek előterjesztésére 1795 február 21-én megjelent az udvari haditanács döntése. Ezt a döntést a legfelsőbb parancs szerint, a szemlét tartó Pellegrini gróf³⁴ tábornagy jelenlétében hirdették ki a testőrségnek. Tartalma ez volt:

a panasztevők a panaszirat megszerkesztésével és benyújtásával tanúsított szabálytalan viselkedésükért megrovásban részesülnek;

az életbeléptetett házirendet és fegyelmi rendtartást Öfelsége helybenhagyja,

és az összes gárdistákat a függelemszerinti alkalmazkodásra és engedelmességre utasítja;

³⁴ Pellegrini Károly Klemens gróf, született 1720-ban. 1757-ben ezredes, a Mária Terézia-rend lovagja. 1759-ben tábornok. 1764-ben altábornagy. 1778-ban tábornagy. Az udvari haditanács elnöke. 1795-ben aranygyapjas lovag. Meghalt 1796-ban.

elrendeli a testőrök katonai továbbképzését; s végül azt a 8 gárdistát, akik az alaptalannak ítélt panaszirat megszerkesztésében és benyújtásában közreműködtek, foglárfoogsággal fenyíti meg.

Kidolgoztak tehát egy testőr-szabályzatot, s azt a királyi megerősítés után kinyomatták. Ennek tartalma meghatározza és pontosan előírja az egész testőrség szolgálati kötelességeit a kapitánytól kezdve egészen a házfelügyelőig.

Aztán rendet teremtettek a tanítási órák kérdésében, s megállapították a lovaglás, a gyakorlati kiképzés, a tánc- és a vívásoktatás rendjét. De hogy az oktatók az óráikat tényleg megtartsák, s a tisztitanítványok a tanítási órákról el ne maradjanak, elrendeltetett, hogy ezekre az órákra felügyelőnek minden alkalommal egy kapitányt kell kivezényelni. akinek ebédkor az étteremben és este a színházban is jelen kellett lennie, hogy minden illetlen viselkedést meggátolhasson.

Ezt a felügyelő kapitányt hetenként kellett felváltani.

Ezentúl az oktatóknak is havonként jelentést kellett előterjeszteni tanítványaik előhaladásáról s ezekben a havi jelentéseikben a tanítványokat három kifejezéssel (gyenge, közepes, jó) osztályozták. Ezek alapján készítették el a minősítvényi táblázatokat, amelyeket — az előljárók aláírásával ellátva — évről évre be kellett mutatni az uralkodónak.

Oktatók és tantárgyak — amint ezekben az évkönyvekben említve van — voltak ugyan már a testőrség felállítására óta, az oktatás ügyét azonban eddig nem vették ilyen komolyan, hanem inkább a fiatal gárdisták tetszésére volt bízva, hogy tanulni akarnak-e, vagy sem. Sokan tanultak is, szorgalmasak voltak és jó eredményeket értek el, a testőrök legnagyobb része azonban hasznos foglalkozás nélkül pazarolta el idejét. Most látogatniok kell a tanítási órákat, s bizonyosságot kötelesek tenni előhaladásukról.

A lovagló-tanfolyam óráin ezeken kívül rendszerint megjelennek a testőrpalotában lakó összes előljárók, ezek közt maga az altábornagy is, (csak a gazdasági hivatal vezetésével megbízott őrnagy képezhet kivételt), aminek az az előnye, hogy egytől-egyig minden testőrnek az ügyességét személyesen megfigyelhetik, s alkalomadtán képességeit illetőleg véleményyt tudnak nyilvánítani.

A testőrségnek kezdettől fogva külön vendéglőse is volt a gárdapalotában. Az 1790-ik évben ez a berendezkedés is megszünt. A testőrök tetszésük szerint válogattak a vendéglőhelyiségek között, ami nem csupán művelődésükre volt káros hatással, hanem a nagyobb költségek következtében anyagi helyzükre is, s azonfelül a rangjukhoz nem illő, rossz hírű vendéglőkben gyakran kerültek romlott és gyanús egyének társasá-

gába. Most tehát újból vendéglóást szerződtettek a gárdapalotába, s ezzel az illetlen viselkedésnek és adósságcsinálásnak gátat vetettek.

Az új rendelkezések szerint naponta 23 testőrt „tűzoltó-tartalékként” szolgálatba vezényelnek, ami az egyik óvintézkedés arra az esetre, ha a Burgban, vagy annak környékén tűz ütne ki. Ez a rendelkezés is arra ösztönzi a gárdistákat, hogy csupa unalomból is hasznos foglalkozással töltsék el idejüket.

12.

Habár ezekbe a szabadságukat korlátozó rendszabályokba kezdetben a fiatal gárdisták közül igen sokan semmikép sem tudtak beletörődni, s el is követtek mindent, hogy azok nyomása alól felszabadulhassanak (egyesek bosszúságukban arra vetemedtek, hogy felgyújtották a fából való katedrát,*) amelynek tüzetől az egész testőrpalota könnyen lángba borulhatott volna), de minthogy — éppen ez utóbbi esetből kifolyólag — több gárdistát a helyőrségi ezredekhez helyeztek át, végtére mégis beletörődtek a rendbe, megtanulták az engedelmességet, s belátták azt, hogy mindezek az intézkedések az ő javukat szolgálják.

Most már jól viselik magukat, s közülük többen szép előhaladást tanúsítanak. De világos, hogy rendet és fegyelmet fenntartani 70 nemes ifjú között, akiket 5 évenként mindig újakkal váltanak fel, csak a szabályzatokhoz való szigorú alkalmazkodással és csak a felügyelet állandó gyakorlásával lehet, amire a 4 kapitány a legalkalmasabb.

13.

A helyőrségi ezredekhez áthelyezett gárdisták közt volt egy Körösi³⁵ nevezetű, akit 1795 január 22-én vettek át az Allvinczy-ezredtől a testőrséghez. Körösi katonás magatartását illetőleg a legkitűnőbb bizonyítványokat hozta magával, s mellét az arany vitézségi érem ékesítette. Ő az újabb bizonyí-

*) Ez esemény részletes leírását lásd: Markó Árpád: Két mozgalmas év a magyar nemestestőrség életéből. (Századok, LXIII—LXIV. évfolyam, 1929—1930. 365. o.)

³⁵ Körössy Jánost Szabolcs vármegye küldötte 1795-ben mint alhadnagyot a testőrséghez. 1791-ben az arany vitézségi érmet szerezte meg. 1800-ban a Reysky-gyalogezredhez mint főhadnagy helyeztetett át.

téka annak, hogy nem minden ember alkalmas akármiféle helyre. Amint Claudianus írja (De laud. Stilich., L. I.)

„Nunquam sincera bonorum

Sors uni concessa viro, quem vultus honestat,
Dedecorant mores, animus quem pulchrior ornat,
Corpus destituit, Bellis insignior ille,
Sed pacem fedat vitiis. Hic publica foelix,
Sed privata minus. Partitum singula quemque
Nobilitant. Hunc forma decens, hunc robur in armis,
Hunc vigor, hunc pietas, illum solertia juris,
Hunc soboles castique tori.”**

Körösi vitéz katona volt, de nem való volt testőrnek..

14.

Igaz ugyan, hogy fiatal emberek, ha hosszabb idejük van hozzá, tökéletesebben kiművelhetik magukat, viszont kétségtelen az is, hogy a minden ötödik esztendőben új tagokból összeállított testőrségnél sokkal több fiatal ember talál alkalmat arra, hogy magát, — ha kisebb mértékben is — kiművelhesse. Minden bizonnyal ez a meggondolás indította a jelenleg dicsőségesen uralkodó Szent Felséget arra, hogy azt az időt, amelyet a felvett egyén a magyar testőrségnél eltölthet, 5 esztendőben állapítsa meg. Ennek a szolgálati időnek eltelte után a gárdistának távoznia kell, hogy helyét másnak adhassa át.

Hogy ennek az így meghatározott szolgálati időnek minél gyümölcsözőbb kihasználása biztosítva legyen, azokat a Mária

** „Egy emberben sohasem lehet megtalálni a teremtés összes adományságait.

Akit szép arcvonások ékesítenek, azt megfosztják ékességeitől

Akiben a lélek kincsei tűnődökölnek, annál hiányoznak a test szépségei.

Az egyik háborúban jeleskedik, de békében bűneinek hódol,

A másik a közügyek terén szerencsés, de magánéletében kevésbé.

Csak rész szerint gazdagítanak a javak minden embert:

Ezt formás külseje, azt a viselkedésben mutatott ereje,

Az egyiket életrevalóság, a másikat kegyes lélek, a harmadikat jogtudomány.

A negyediket boldog, tiszta családi élet teszi irigyeltté.”

Claudianus pogány latin költő volt, aki Alexandriában, a Kr. u. IV. század végén, és az V. század elején élt, és szülővárosában 408 táján halt meg. Írt görögül is. Az a költői műve, melyből a fenti idézet való, a „De consulatu Stilichonis” (Stilicho konzulságáról) címet viseli, három könyvből áll, s a szerző legnevezetesebb művei közé tartozik.

Terézia idejében szokásossá vált futárszolgálatokat, amelyekre már II. Lipót császár korában is csak ritkán vezényeltek ki gárdistákat, most a magyar testőrségnél végleg beszüntették.

15.

Azoknak a fiatal gárdistáknak, akik valamilyen polgári állás einyerésére törekedtek, — bár a kormányzésekénél és egyéb polgári hivataloknál rendszeresített állásokra igényt nem tarthattak, meg volt engedve, hogy abban az esetben, ha a testőrségnél három évet leszolgáltak s az alatt nyelveket tanultak és egyéb tudományos ismereteket gyűjtöttek, a még hátra lévő két szolgálati évüket gyakornoki minőségben a cs. kir. udvari kamaránál vagy a többi udvari hivatalok egyikénél tölthessék el. Ennek folytán ezeknek a gárdistáknak megvolt az az előnyük, hogy ha állás nélkül távoztak is a testőrség kötelékéből, nyelvekben, matematikában és a hivatali ügyvitelben tájékozottan léptek ki az életbe.

16.

Mindezekből megítélhető, hogy mennyi haszna lesz — már pár évtized múlva is — Magyarországnak abból, ha minden ötödik esztendőben 70 fia, akiknek helye többé nem marad betöltetlenül, felékesítheti magát a nemesi születéshez illő tulajdonokkal, — ha majd az idegeneket, akik a magyar nemzetet szívesen sorolják a barbár népek közé, meg fogja lepni a lakosság nagy műveltsége — és ha ezek a nemzedékek, amelyeknek műveltségét a magyar testőrség intézménye oly nagy mértékben kimélyítette, majd látni fogják, hogy utódaik mint kelnek versenyre Európa többi népeivel.

17.

Ünnepélyes alkalmakkor a magyar testőrség kezdettől fogva mindig dobosával és kürtöseivel vonult ki. Mivel a dobosok állását 1793-ban az egész lovasságnál megszüntették, ezt a rendelkezést most a magyar testőrségnél is végrehajtották.

18.

Amikor 1798-ban az orosz cári segédcsapatok a franciák ellen felvonulva Morvaországon áthaladtak, Öfelsége

Brünnbe utazott, hogy az orosz sereget láthassa. Ennek következtében oda küldték Batskádý kapitányt is 14 gárdistával, hogy lóháton Öfelségének díszórséget adjanak.

19.

József főherceg Öfensége, Magyarország nádora 1799-ben feleségül vette Alexandrina Pawlowna orosz nagyhercegnőt s ebből kifolyólag Szentpétervárra utazott. Hogy az ünnepségnek nagyobb fényt adjanak, Maithény kapitányt hat gárdistával szintén kirendelték Szentpétervárra, ahová ez a különítmény kocsin utazott előre s ahol az orosz nemesség részéről a legmegtisztelöbbs fogadtatásban részesült.

Ez a — ügyes parancsnokától szép rendben vezetett — kis különítmény soha nem látott pompás öltözetével s még sokkal inkább kifogástalan viselkedésével megnyerte itt, ebben a távoli országban a császári udvar tetszését, aminek I. Pál cár is félreérthetetlen bizonyítékát szolgáltatta azokban a válogatott ajándékokban, amelyekkel a gárdistákat kitüntette.

20.

1800 június 17-én a m. kir. testórség ideiglenes parancsnokához a főudvarmesteri hivataltól rendelet érkezett, amely a cs. kir. udvari haditanács kívánságára jelentést kért arra vonatkozólag, nem volnának-e a testórségnél olyan egyének, akiket a beállott nagy tiszthiányra való tekintettel — az ujonckiképzésnél alkalmazni lehetne.

Az ideiglenes testórparancsnoknál a gárdisták azonnal jelentkeztek és pedig sokkal nagyobb számban, mint amennyire szükség volt (csak 10-et kértek) s ezek 1800 július 3-án kijelölt állomáshelyükre, Linzbe el is utaztak.

Ez az az utolsó esemény, amellyel le óhajtjuk zárni a nekünk kijelölt korszak tárgyalását.

21.

Az ezekhez az évkönyvekhez írt bevezetésben beszéltünk arról a meggyöződésünkről, hogy ez a testórség, mint intézmény megfelelt az udvar és a szeretett haza várakozásainak.

Hogy ezt igazoljuk, elmondtuk a testórségnél kezdettől fogva 1800-ig történt összes fontosabb eseményeket, ame-

lyek között, igaz, — van két dicstelen esemény is, a többi azonban mind becsületére válik a magyar testőrségnek.

Minthogy azonban még sok dolog van, amelyekről az évkönyvek eddig említést nem tettek, de amelyeket mi méltóknak tartunk arra, hogy megörökíttessenek, azért ezekről most akarunk megemlékezni, hogy olvasóink annál jobban meg tudják ítélni, megfelelt-e a magyar testőrség kitűzött céljának, vagy sem.

22.

Az udvar biztonságának és fényének emelése, a magyar nemes ifjak műveltségének kimélyítése, ezek voltak a legfőbb célok, amelyeket a testőrségnek meg kellett valósítania.

Hogy az udvar biztonsága mennyit nyert a magyar testőrséggel, azt az elmondott három esemény igazolja legjobban: II. József császár balesete kikocsizásakor, a tüzesettel kapcsolatos veszélyes élményei s még inkább Mária Terézia császárné-királyasszony szerencsés megmentése az elestekor reá leselkedő veszedelmektől. Azt a feladatot egyébként, hogy ezeket a tetteket a maguk igaz értéke szerint mérlegeljék, azokra az államférfiakra bizzuk, akik a legjobban tudják, mit jelent egy jó uralkodó elvesztése.

Arról, hogy a magyar testőrség a felséges udvar fényét milyen nagy mértékben emelte, beszélni is felesleges, hiszen arról a főváros közönsége napról-napra maga is meggyőződhetik.

23.

Nincs tehát más hátra, csak az, hogy megmutassuk, milyen kiváló egyéniségeket adott a magyar testőrség a hadseregnek is, a polgári életnek is, s mit köszönhet a közjó ügye a testőrség megeremtésének.

Bizonyítékokban — szerencsére — nem szenvedünk hiányt s mindazok, akik a török háború napjaiban figyelmesen olvasták az ujságokat, nem fogják megtagadni a gárdisták testületétől azt az elismerést, amely azt joggal megilleti. Azokban a nevekben, amelyeket a napisajtó közleményei az elismerés babérágaival fontak körül, ezek az olvasók fel fogják ismerni a magyar testőrgárda neveltjeit.

A már említett Erdődy gróf lovassági tábornokon és Chernel altábornagyon kívül meg kell jegyeznünk a következők neveit:

BOROS Ádám cs. kir. altábornagy,³⁶
KARAITZAY cs. kir. altábornagy,
LIPTAY cs. kir. altábornagy,

SZENTKERESZTI Zsigmond báró, cs. kir. vezérőrnagy,
KÉPIRÓ cs. kir. vezérőrnagy,
KNESEVICH cs. kir. vezérőrnagy,
PÁLFFY cs. és kir. vezérőrnagy,

LAJOS ezredes,
BARTSAY Ábrahám ezredes.
SCHOBEL József ezredes,
DÁNIEL Ferenc ezredes,
DÁNIEL Lajos ezredes,

MILORADOVICH Dániel alezredes,
JESZENOF SZKY alezredes,
RÉVAY alezredes,
STEGNER alezredes,

VAJNA őrnagy,
MATEJTSEK őrnagy,
BARTSAY György őrnagy,
SZLUHA őrnagy,
UJHÁZY őrnagy,
TRUMMER őrnagy,
SZÉNÁSY őrnagy,

CZIRJÉK Mihály kapitány,

CSISZAR Ferenc főhadnagy,

³⁶ Boros Ádám Vas vármegye szülöttként került 1763-ban a testőrséghez. 1768-ban mint főhadnagy áthelyeztetett a Löwenstein-ezredhez. 1787-ben ezredes. 1790-ben tábornok és a Mária Terézia-rend lovagja. Az 1795. évi hadjáratban altábornagy lesz. A hadjárat befejeztével nyugalomba vonult és 1803-ban halt meg.

Karaiczay András 1747-ben született és mint horvátországi magyar nemes került a testőrséghez 1765-ben. 1775-ben apja bárói méltóságra emeltetett. 1789-ben tábornok, s a Mária Terézia-rend lovagja. 1794-ben nyugalomba ment, de már 1799-ben újból ténylegesen szolgált és altábornagyi rangot kap. Harctéri érdemeiért grófi rangra emelik. Az 1800-as hadjárat viszontagságai következtében nyugalomba vonult. Meghalt 1808-ban.

Lipthay Antal Nógrád megyében 1745-ben született. 1764-ben a testőrök között találjuk. 1768-ban mint alhadnagy áthelyeztetett a Pálffy gyalogezredhez. A bajor örökösödési és a török háborúkat végigküzdötte. 1789-ben alezredes, 1790-ben a Mária Terézia-rend lovagja, majd ezredessé lép elő. 1795-ben tábornok. 1799-ben altábornagy. Harctéri sérülésébe 1800-ban belehalt.

Br. Szentkereszti Zsigmond mint erdélyi magyar nemes került 1763-ban a magyar nemesi testőrséghez. Innen 1765-ben mint százados a 6. huszárezredhez került. 1795-ben ugyanezen ezred parancsnoka, 1796-ban a Mária Terézia-rend lovagja. 1797-ben tábornok, 1801-ben altábornagy. 1814-ben lovassági tábornok. Meghalt 1823-ban Marosvásárhelyt.

Képiró Sámuel 1760-ban került a nemesi testőrséghez mint másod-örmester. 1768-ban mint százados áthelyeztetett a Nádasy-huszárezredhez. Mint tábornok ment nyugalomba.

Knesevich Vince, 1755-ben született, mint horvátországi magyar nemes került 1772-ben a magyar nemesi testőrséghez. 1775-ben mint alhadnagyot az 56. gyalogezredhez helyezték át. 1781-ben őrnagy, 1796-ban alezredes, 1797-ben a Mária Terézia-rend lovagja, ezredes és a József fng-huszárezred parancsnoka. 1800-ban tábornok. 1812-ben altábornagy és mint ilyen nyugalomba ment. V. b. t. t. és 1815-ben a velencei tartomány főhadparancsnoka és lovassági tábornok. 1818-ban nyugalomba ment és zalamegyei birtokán 1832-ben halt meg.

Lajos János, a Károlyi gyalogezred hadapródja, 1768-ban került a nemesi testőrséghez. 1770-ben áthelyezték az erdélyi határőrgyalogezredhez. Mint ezredes ment nyugalomba.

Schobel József, erdélyi szász fiú, 1766-ban a testőrségnél szolgált, honnan, mint százados, áthelyezték a Bülow-gyalogezredhez. Mint ezredes ment nyugalomba.

Dániel Ferenc mint erdélyi magyar nemes került 1771-ben a testőrséghez. 1775-ben áthelyezték a Graeven-huszárezredhez. Mint ezredes ment nyugalomba.

Br. Dániel Lajos 1778-ban lépett át a polgári életből a nemesi testőrséghez. 1779-ben a banderialis huszárezredben főhadnagy rangot kapott. 1787-ben áthelyezték a Székely gyalogezredhez. Ezredes korában nagyta ott a katonaságot és hazament falujába.

Jeszenovszky Imre 1765-ben került a polgári életből a magyar nemesi testőrséghez. 1768-ban, mint százados, áthelyeztetett a Lusinszky ezredhez. Katonai pályáját mint alezredes fejezte be.

Br. Révay Imre 1751-ben Móracon született, 1766-ban már testőr. 1773-ban, mint százados, a 9. huszárezredhez helyeztetett át. 1787-ben őrnagy. 1789-ben a Mária Terézia-rend lovagja. 1790-ben alezredes. Az 1791. évi hadjáratban húnyt el.

Stégener Nándor 1763-ban a polgári életből került a nemesi testőrséghez. 1779-ben, mint alhadnagyot, áthelyezték a Modena-dragonos-ezredhez. Itt őrnagyságig vitte.

Vajna Gábor 1747-ben született Erdélyben. 1768-ban került a testőrséghez, mint a 37. gyalogezred hadapródja. 1773-ban a Székely huszárezredhez lett áthelyezve. 1787-ben százados, 1789-ben Mária Terézia-lovag. 1790-ben őrnagy. Meghalt 1793-ban a harctéren.

Matejcsik György 1776-ban lépett be a nemesi testőrségbe, hol 1786-ban segédtsített nevezetett ki. 1787-ben a Székely-huszárezredhez helyeztetett át. Katonai pályáját mint őrnagy fejezte be.

Szluha Ignác a polgári életből került 1767-ben a nemesi testőrséghez. 1776-ban mint hadnagy a D'Alton gyalogezredhez került és mint őrnagy ment nyugalomba.

Trummer Ferenc 1773-ban lépett a nemesi testőrség kötelékébe. Résztvett a törökök elleni háborúban és mint őrnagy, otthagya a katonai pályát, visszatért otthonába.

Szénássy János 1771-ben mint a Pálffy gyalogezred hadapródja került a nemesi testőrséghez, de mert nemességét igazolni nem tudta, 1772-ben, mint alhadnagy, visszakerült ezredéhez, ahol is őrnagyságig vitte fel.

Mindezek a magyar testőrség soraiban szolgáltak valamikor! Hogy ne is említsük a nagyszámú fiatalabbakat, akik a francia forradalmi háborúban kiléptek a gárdateületből, s az ellenség előtti vitéz magatartásukkal nagyon kitüntették magukat, mint p. o. *Enyedter* százados, *Székely Elek*³⁷ főhadnagy a József főherceg-huszárok ezredéből, aki a franciák fölött Novi-nál 1799-ben kivívott diadal után Colli francia hadosztály-tábornokot foglyul ejtette, stb.

A polgári életpályákon működő volt gárdisták közül a következő kiváló egyénekről kell megemlékeznünk:

MAGYARORSZÁGON:

VLASITS Mihály udvari tanácsos, a m. kir. udvari kancelláriánál,

HORVÁTH Zsigmond udvari tanácsos, nyugalomban.

OKOLITSANYI Farkas,

BORNEMISZA Kristóf kerületi táblai elnök,

SUBITS Ferenc ítélmester,

GROMAN Zsigmond kamarai tiszttartósági ülnök,

KIRÁLY László kamarai tiszttartó,

PAVITS József	}	titkárok a magyar kamarai tiszttartóságnál,
SZENTGÁLI Gábor		

GYURTSANY Gábor	}	titkárok a magyar helytartótanácsnál,
POTORNYAI Péter		
FODOR József		

HERDOVITS Mihály

LUKÁTS József

KIS Sándor

PALOTSAY József	}	tartományi biztosok,
HOS József		
CSERGŐ Pál		
CSIBA Károly kerületi táblai bíró,		

ASZALAY József helytartótanácsi tanácsos.

ERDÉLYBEN:

ROSENFELD András báró, titkos tanácsos és országos főbiztos,

ZEIK Dániel, a királyi tábla elnöke,

SZÉKELY Dávid, tartományi kancellár és főkormányzéki tanácsos,

³⁷ Székely Elek mint erdélyi magyar nemes került a testőrséghez. 1793-ban, 1797-ben a József fbg huszárezredhez nyert beosztást. Katonai pályafutását mint alezredes fejezte be.

TOLDY Zsigmond gróf, főispán,
 BETHLEN Sándor gróf, főispán,
 NALÁTZI József báró, főispán,
 NEMES József gróf, főispán.
 CSERNÁTONI Ferenc ítélőmester,
 BISZTRAY József főkörmányszéki titkár,
 ZEJK Zsigmond
 GYULAY Elek
 DANTZKAY József } tartományi biztosok,
 KABOS János }
 BOER Ferenc } kir. táblai bírók.
 HARSÁNYI Sámuel }

Nem akarjuk felsorolni a kisebb állásban és rangban lévő egyéneket, akik pedig az államnak és a hazának hasznos szolgálatokat teljesítenek.

24.

Bármily értékesek is azonban ezek a szolgálatok, a hazáé még ezeknél is sokkal többet érő javakat köszönhet a testőrségnek. Az irodalomra gondolunk, amely lelket nemesít, és nevelni tud egész nemzeteket. Bármit hoznak is fel ennek a tételnek a megtámadására, — mert annak a kifejtését, hogy nem volna-e jobb vakon jönni erre a világra, (tekintettel arra, hogy így sok csábítást elkerülhetne az ember), mi az ábrándos Rousseau tételeit ismételtető szofistákra bizzuk („Non est tam absurdum deliramentum, quod defensore non inveniat.” Varro.*), — mi megmaradunk amellett, amit a nemzet is elismer s külföldi lapok is igaznak fogadnak el, hogy t. i. *az irodalom fejlődésének Magyarországon az első lökést a magyar testőrség adta*, tehát valóban hasznára volt a hazának!

Itt volna kötelességünk megemlékezni arról a kegyes jóakaratról is, amelyet a fennköltlelkű uralkodó magyar testőrségével szemben mindenkor mutatott. De az egyházatya intelme: „Ne laudes hominem in vita, sed post mortem, ne laudatum meveat elatio, laudantem vero adulatio”**) visszatartja kezünket. Azt a feladatot tehát, hogy az ő kegyes jó

* „Nincsen olyan örült képtelenség, amely védelmezőre ne találna.” Az idézet valószínűleg attól a *Marcus Terentius Varro*-tól való, aki Kr. e. 116-ban született, kb. 90 éves korában, Kr. e. 26 táján halt meg, s aki egyike volt az ókori Róma legnagyobb tudósainak.

** „Ne dicsőítsd az embereket életükben, hanem csak haláluk után, mert a dicsőítettet a kevélység, a dicsőítőt pedig a hízélgés könnyen megronthatja.”

szándékait és érzületét igaz értékük szerint méltassa, arra a hálás utókorra bízunk, amely ítéleteiben mindig igazságos.

25.

Ezek azok az emlékezetesebb események és változások, amelyek 40 év leforgása alatt, vagyis a felállítás napjától az 1800-ik évig a magyar testőrség körében végbementek. Igyekezetünk az volt, hogy ezeket chronológikus sorrendben adjuk elő, ettől a sorrendtől azonban azért, hogy egyik, vagy másik elbeszélés fonalát meg ne szakítsuk, több helyen el kellett térnünk. Ezeknek a legszigorúbb igazságérzetünk vezetésével mellett papírra vetett feljegyzéseknek a folytatását utódainkra bízunk.

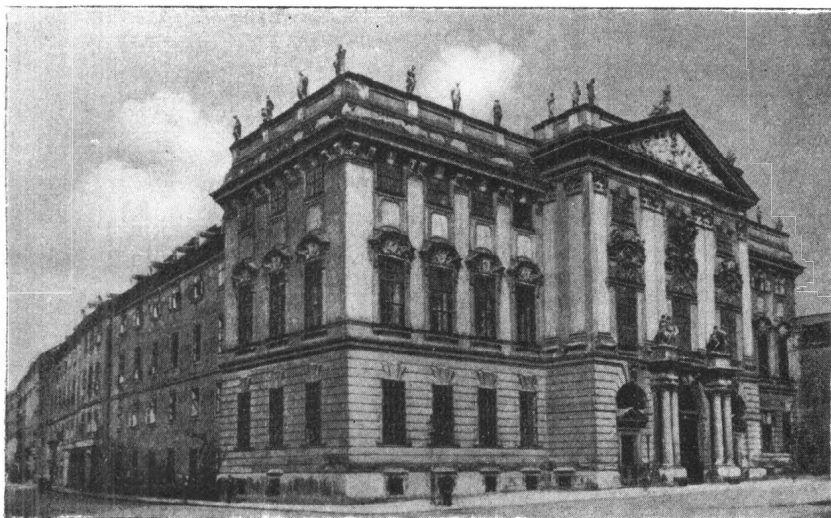
26.

Ha ezeknek az évkönyveknek a lapjain egyesekhez talán kíméletlenek voltunk, másokról viszont nagyon hízelgő sorokat írtunk, ennek a megítélésénél gondolja meg az olvasó, hogy bűnököt rózsás színekkel ecsetelni, és erényeket gyászos fekete színben bemutatni nem lehet. Vajjon tudnánk-e buzdítani az utódokat a nemes példák követésére, ha a bűnösök iránt elnézést tanusítanánk, s a derék, becsületes emberek tettei felett könnyedén átsíklanánk?

Feljegyeztünk itt különböző tetteket, egy részüket azért, hogy utánzásra méltó példaképekül, más részüket azért, hogy elrettentő, intő példakul szolgáljanak, s felvázoltuk a különböző korszakokat, amelyeken a testőrség fejlődése áthaladt. Említettünk kiváló férfiakat, akik az államot a hadseregben is, a polgári életben is példás odaadással szolgálták és szolgálják, akik mind a testőrség soraiból kerültek ki, s akik bizonyára boldogan gondolnak vissza a testőrségnél eltöltött éveikre.

Ha a mult, amelyben az ifjúságot majd jó szóval, majd szigorral kellett a cél felé vezetni, ennyi hasznos polgárt, ilyen sok vitéz harcost adott a hazának, fejlettebb műveltségi viszonyok között mi mindent várhatunk az eljövendő időktől?

Talán a mi hibánkból okuló utókorra vár az a feladat, hogy egy aranykort teremtő, tökéletes nevelési rendszert kitaláljon. Mi boldogok leszünk, ha kiderül, hogy az általunk itt vázolt rendszer annak kialakulását csak némileg is elősegítette, s magunkat már most azzal a szép kilátással kecsegtethetjük, hogy a jövő fejlődésnek úttörői voltunk.

A nemesi testőrség palotája.
(Ma a Magyar Tudományos Intézetek otthona Bécsben.)

A M. KIR. NEMESI TESTÖRSÉG ÖSSZES ELŐLJARÓINAK
IDŐRENDI RANG- ÉS ÁLLOMANYLAJSTROMA
A TESTÖRSÉG FELÁLLÍTÁSÁTÓL 1800-IG.

KAPITÁNYOK:

Pálffy Lipót gróf	1760 június 1.
lemondott	1762 június 30.
Esterházy Miklós gróf	1762 augusztus 1.
meghalt	1764 június 19.
Esterházy Miklós herceg	1764 december 7.
lemondott	1787 augusztus 28.
Károlyi Antal gróf	1787 augusztus 29.
meghalt	1791 augusztus 14.
Esterházy Antal herceg	1791 október 6.
meghalt	1794 január 22.

ALKAPITÁNYOK:

Pálffy János gróf	1760 június 1.
mint tábornagy lemondott	1784 április 2.
Splény Mihály báró	1784 április 12.

FŐHADNAGYOK:

Rhédey János gróf	1760 június 1.
mint altábornagy lemondott	1767 szeptember 22.
Kolonits Károly gróf	1767 szeptember 22.
mint vezérőrnagy lemondott	1784 április 11.
Finta József ezredes	1786 június 15.
mint vezérőrnagy lemondott	1790 december 1.
Bartsay Ábrahám ezredes	1790 december 2.
mint ezredes lemondott	1794 október 31.
Esterházy Miklós herceg	1794 november 1.
vezérőrnaggyá előlépett	1796 május 12.

ALHADNAGYOK:

Erdődy János gróf	1760 június 1.
mint ezredes kilépett	1763 február 28.
Kolonits Károly gróf	1763 március 18.
ezredessé előlépett	1763 november 22.
Jékey Imre	1770 január 22.
mint vezérőrnagy kilépett	1784 április 11.

Soóky János	1790 november 25.
kilépett	1791 november 21.
Esterházy Miklós herceg	1791 november 21.
Szarvassy József	1794 november 1.
ezredessé előlépett	1797 március 8.

ELSŐ-ÖRMESTEREK:

Gombos Imre kapitány	1760 június 1.
őrnaggyá előlépett	1763 november 22.
meghalt	1767 szeptember 14.
Nitzky Ignác kapitány	1760 június 1.
őrnaggyá előlépett	1763 november 22.
meghalt	1765 október 8.
Finta József kapitány	1760 június 1.
őrnaggyá előlépett	1763 november 22.
alezredessé	1770 január 13.
Lübeck Károly alezredes	1767 szeptember 27.
mint ezredes kilépett	1770 január 23.
Székely László őrnagy	1768 június 20.
alezredessé előlépett	1773 február 17.
rangját veszítette	1786 június 7.
Dravétky Gábor őrnagy	1774 május 1.
mint alezredes nyugalomba vonult	1778 január 1.
Festetits György gróf őrnagy	1786 augusztus 22.
ebben a rangban kilépett	1787 október 31.
Soóky János őrnagy	1788 november 17.
Dóczy József őrnagy	1790 június 11.
Pálffy Lipót gróf őrnagy	1790 október 26.
ebben a rangban kilépett	1791 december 4.
Bárotzi Sándor létszámfeletti őrnagy	1790 november 5.
valóságos őrnagy lett	1794 november 1.
Szarvasy József	1792 január 1.

MÁSOD-ÖRMESTEREK:

Schusták Mihály főhadnagy	1760 június 1.
kapitánnyá előlépett	1763 november 22.
mint őrnagy nyugalomba vonult	1786 szeptember 2.
Farkas László főhadnagy	1760 június 1.
kapitánnyá előlépett	1763 november 22.
mint ilyen átlépett a Nauendorf- ezredbe	1766 november 5.
Abaffy Amadé főhadnagy	1760 június 1.
meghalt	1763 augusztus 23.

Husztai Sándor főhadnagy	1760 június 1.
lemondott	1761 április 30.
Bagosy Péter főhadnagy	1760 június 1.
kapitánnyá előlépett	1763 november 22.
mint ilyen átlépett a Nádasdy- ezredbe	1768 július 13.
Strázsay Mátyás főhadnagy	1760 június 1.
kapitánnyá előlépett	1763 november 22.
mint ilyen átlépett a Kálnoky- ezredbe	1767 augusztus 26.
Jármy Pál főhadnagy	1761 május 1.
lemondott	1763 október 31.
Balogh István főhadnagy	1763 augusztus 24.
kapitánnyá előlépett	1763 november 22.
nyugellátással kilépett	1771 november 26.
Képiró Sámuel főhadnagy	1763 november 1.
kapitánnyá előlépett	1763 november 22.
mint ilyen átlépett a Nádasdy- ezredbe	1768 augusztus 10.
Bethlen Sándor gróf kapitány	1764 január 2.
kilépett a polgári életbe	1770 szeptember 17.
Drávetzky Gábor kapitány	1768 január 4.
Jeszenofszky József kapitány	1771 november 1.
mint százados átlépett a Gyulay- ezredbe	1774 március 31.
Ötves Miklós kapitány	1771 június 1.
polgári pályára lépett	1776 szeptember 10.
Bendik Dániel kapitány	1774 május 1.
nyugellátással kilépett	1776 november 9.
Dóczy József kapitány	1783 április 11.
Bárotzi Sándor kapitány	1783 április 11.
Soóky József kapitány	1784 március 17.
Dániel Lajos kapitány	1786 október 8.
átlépett a székely huszárok ezredébe	1787 október 31.
Batskádý Bálint kapitány	1788 november 16.
Majthényi József kapitány	1790 június 24.
Véghelyi István kapitány	1790 június 24.
meggyilkolták	1795 január 23.
Áron Tivadar kapitány	1794 november 1.
Bachó János kapitány	1795 február 1.

Nemesi testőr díszben.
(Egykorú kép, eredetije a m. kir. gyalogos testőrség tulajdonában.)

A M. KIR. NEMESI TESTŐRSÉG SZEMÉLYZETÉNEK JELENLEGI ÁLLOMÁNYA:

KAPITÁNY.

Ez az állás Esterházy Antal herceg 1794 január 22-én történt elhalálózása óta betöltetlen.

ALKAPITÁNY.

Splény Mihály báró. Szolgál a hétéves háború óta, amikor katonai pályáját az akkor újonnan felállított Császár-huszárezred kornétásaként 1756 november 1-én kezdte meg. — A Bajorország miatt kitört utolsó porosz háborúban, amely alatt, mint ezredes, az Esterházy-huszárezred parancsnoka volt, súlyosan megsebesült. Mivel harctéri szolgálatra többé alkalmas nem volt, vezérőrnagyi rangban a kassai várparancsnokságot vette át. Kálnoky gróf lovassági tábornok halála után az ennek tulajdonában volt huszárezred tulajdonosa lett s amikor Pálffy János gróf altábornagy a tábornagyi rang elnyerésekor a testőrség kötelékéből kilépett, hű szolgálatai megjutalmazására 1784 április 12-én alkapitányi minőségben a testőrséghez helyezték át, ahol 1796 május 12-én altábornaggyá lépett elő.

FŐHADNAGY.

Esterházy Miklós herceg, aki nevén kívül fennkölt lelki tulajdonságait is kiváló nagyatyjától örökölte, a török háborút mint százados, a cs. kir. Stein-gyalozezredben küzdötte végig, e háborús szolgálataival előjárói elismerését vívta ki, s 1791 november 21-én alezredesi ranggal a gárdához került alhad-

nagynak. Bartsay ezredes kiválása után, 1794 november 1-én, mint testőr-főhadnagy, ennek megüresedett állását foglalta el, és 1796 május 12-én vezérőrnaggyá lépett elő.

Ennek a hercegnek egyes tisztekkel szemben is, az egész testőrség iránt is megnyilvánult bőkezűségéről itt sokat beszélhetnénk, ha alapelvül el nem fogadtuk volna azt az elhatározásunkat, hogy olyan személyeket, akik még élnek, nem dicsőítünk.

ALHADNAGY.

Szarvasy József mint hadapród 1764-ben, a pozsonyi országgyűlés napjai alatt lépett a Ferdinánd-gyalogezred kötelékébe, s kezdte meg ezzel katonai pályafutását. Hamarosan őrmesterré lépett elő.

Amikor az új lovassági gyakorlati szabályzat életbe lépett, Szarvasyt Bécsbe vezényelték, hogy ott a gyakorlati szabályzatot megtanulja, s arra Minkendorfbán, az összes lovasezredek odavezényelt osztályait is megtanítsa. Ezt követőleg segédtszti minőségben áthelyezték az akkor Nádasdy, most Erdődy nevét viselő huszárezredhez, ahol nemsokára kapitánnyá lépett elő. A török háború folyamán Negotin-nál nagyon kitüntette magát az ott álló és 5000 ember felett parancsnokló Mehemet pasa ellen vívott ütközetben. Ötször megismélt támadásával az ellenségnek itt 500 főnyi veszteséget okozott, azt a Timok folyó mögé vetette vissza, minek folytán az egész Kraina-kerület osztrák fennhatóság alá került, s az alatt maradt egészen a békekötésig.

Szarvasy ekkor őrnaggyá lépett elő, megkapta a katonai Mária Terézia-rendet, majd a Negotin és Brahova között vívott, következő ütközetben a törökök fogságába esett. Mint hadifogoly Kontstantinápolyba került s ott is maradt 1790 december 6-áig.

A békekötés után Bécsbe került. II. Lipót császár birtokadományt ígért neki, s átmenetileg, arra az időre, amíg az adományt meg nem kapja, 500 forintnyi évjáradékkal jutalmazta meg. Azonkívül 1792 január 1-vel kinevezte a magyar testőrséghez első-ormesterré.

Mikor Esterházy Miklós herceg főhadnagy lett a testőrségnél, megüresedett helyét Szarvasy foglalta el, s 1797 március 8-án az ezredesi rendfokozatot is elnyerte.

A KÉT ELSŐ-ÖRMESTER.

Az *első, Dóczy József*, 1762 november 22-én került a patvariáról vármegyéje ajánlatára a testőrséghez. Jó viseletével megnyerte előljárói szeretetét, s amikor Amália főhercegnőt

egy magyar testőrkülönítmény Parma-ba kísérte, ahhoz őt is kivezényelték. Hasonló módon, a Ferdinánd főherceget kísérő első gárdakülönítménnyel elkerült Milánóba is, s azzal együtt 3 évet töltött ebben a városban. Ott volt a között a 4 gárdista között is, akiket II. József császár vitt magával a porosz háborúba, s egyike volt azoknak a magyar testőröknek, akiknek futárszolgálatot kellett végezni.

1783-ban Dóczy másod-örmesterré lépett elő. 1790-ben 6 gárdistával, Soóky őrnagy parancsnoksága alatt, ő hozta vissza a magyar koronát Budára. Ugyanebben az esztendőben lépett elő első-örmesterré, résztvett a koronázási szolgálatban nemcsak Pozsonyban, ahol az egész testőrség kivonult, hanem Prágában is. Sőt az akkori testőr-kapitány, Esterházy Antal herceg parancsnoksága alatt résztvett a testőrszolgálat ellátásában Budán is a most uralkodó Felső koronázásakor. 1797-ben a pozsonyi országgyűlésre vezényelték ki Esterházy Miklós herceg parancsnoksága alatt.

A második, *Báróti Sándor* előbb mint kancellista az erdélyi főkormányzóknél, azután mint számellenőr (revisor calculi) az adóügyi hivataloknál szolgált. 1761 október 1-én került a m. kir. testőrséghez, 1783-ban másod-örmester lett, majd 1790-ben létszámfeletti első-örmesterré lépett elő, 1792-ben javaslatra átvette a testőr-gazdasági hivatal vezetését, és 1794-ben valóságos első-örmesteri rangot kapott.

A NÉGY MÁSOD-ÖRMESTER.

Az *első, Bacskády Bálint*, aki kedves, szelid természetű, nagyon barátságos ember volt, mint hadapród a Ferdinánd főhercegről nevezett magyar gyalogezeredben szolgált. A testőrséghez 1771 április 4-én lépett át, s rövid idő múlva Ferdinánd főherceg kíséretében Milánóba utazott.

Három esztendő múlva a felváltott testőrkülönítménnyel együtt Milánóból visszatért Bécsbe, nagyon jól viselte magát, s egyike volt az elsőknél azok között, akik a gárdánál akkor rendszeresített futárszolgálatra megbízatást kaptak, bár tudvalévő dolog, hogy ezeknek a testőr-futároknak a kiválasztásánál igen nagy körültekintéssel és óvatossággal jártak el.

Az a pontosság, amellyel a kapott megbízatásokat elintézte, II. József császár éber figyelmét nem kerülte el. Ez időtől kezdve a császár minden útjára magával vitte Bacskádyt, s előbb főhadnaggyá, majd 1788 november 26-án másod-örmesterré nevezte ki.

Ebben a minőségében Bacskády vezette Budára a főherceg-nádor mellé kirendelt első magyar testőrkülönítményt, majd ő lett a parancsnoka annak a testőrcsapatnak is, amely

1798-ban Brünnebe ment, ahol Ő Felsége a császár megszemlélte az orosz segédc csapatokat.

A *második, Maithény József* nagyon fiatalon kezdte meg katonai szolgálatát a német Laudon-gyalogezredben, végigküzdötte a rövid porosz hadjáratot, alhadnagy lett, s ilyen rangban helyezték át 1783 szeptember 27-én a magyar testőrséghez.

A török háború kitörésekor több gárdistával együtt ő is jelentkezett harctéri szolgálatra, nagyon hősiesen viselkedett, s főhadnagyi kinevezést kapott.

Mikor a török háború végeztével a testőrségnél egy másod-örmesteri állás megüresedett, Majthény folyamodott annak elnyeréséért. Elöljárói, akik képességeit már a korábbi időkből jól ismerték, pártfogásukba vették, kérését pártfogólag terjesztették a cs. kir. főudvarmesteri hivatal elé, amelynek javaslatára végül II. Lipót császár 1790 június 24-én Majthény-t csakugyan kinevezte és a testőrségnél publikáltatta.

Első parancsnoki működésére a testőrségnél akkor került a sor, amikor II. Lipót császár pozsonyi megkoronáztatása után a nádor őrizetére 14 gárdistával Pozsonyban maradt, a másodikra akkor, amikor Prágában II. Lipót császárt cseh királlyá koronázták. A harmadikra II. Ferenc Ő Felsége magyar királlyá koronázásakor Budán, s végül a negyedikre a fentebb már elbeszélt szentpétervári út alkalmával.

A *harmadik, Aron Tivadar* a korábbi Gyulay, most Splény nevét viselő gyalogezredben szolgált, végigküzdötte az egész török háborút és a francia forradalmi háborúk egy részét, amelynek folyamán rendkívüli mértékben kitüntette magát, de olyan súlyosan meg is sebesült, hogy tábori szolgálatot többé nem teljesíthetett. Főhadnagyi rangjának megtartásával az arcière-testőrséghez osztották be. Mivel azonban ez a beosztás nem volt elég az ő érdemei megjutalmazására, 1794 november 1-én a m. kir. testőrgárdánál kapott másod-örmesteri rangot. Ebben a minőségében azóta teljes megelégedésre látja el szolgálatát, és 1797-ben a pozsonyi országgyűlésre kivezényelt testőrkülönítmény szolgálati teendőinek ellátásában is részt vett.

A *negyedik, Bachó János*. Ennek az esete körülbelül a Majthény-ével azonos. Megelőzőleg a Nádasdy-huszárok ezredében, majd az ulánusoknál szolgált, akiktől 1786 december 21-én került a magyar testőrséghez, s a török háború kitörésekor a Lipót főherceg-huszárokhoz kapott beosztást.

Ugy a török háborúban, mint az azt követő francia háborúban vitézül viselkedett, s főhadnagyi rangot kapott. Nem csak azért, mert maga is személyesen ismerte, hanem azért is, mert a beérkező jelentésekben is róla a legjobb ajánlásokat olvashatta, Splény báró altábornagy, az említett ezred tulaj-

donosa Bachót másod-örmesteri állásra hozta javaslatba a magyar testőrségnél. Javaslatát el is fogadták, s Bachó kinevezését 1795 január 31-én kihirdették. A továbbiak során Bachó is részt vett az 1797. évi országgyűlésre kivezényelt gárdisták szolgálatának ellátásában.

A HETVEN TESTŐR.

Mind megannyi délceg nemes ifjú, akiket legfeljebb 22 éves életkorral vesznek fel a gárda kötelékébe. Legtöbben hazulról, a szülői házból, de sokan a különböző ezredekben átlépve kezdik meg testőrszolgálatukat. Ha néha meg is esik, hogy ifjúi, heves vérmérsékletük elragadja őket, azért alapjában véve mind-egyik reményt nyújt arra, hogy a méltó elődök nyomdokait fogja követni.

A törzshöz tartozó és a házi személyzet többi tagjaira vonatkozó adatokat már közöltük az évkönyv elején.

